

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM ANABİLİM DALI
MEDYA İLETİŞİM SİSTEMLERİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DEMOKRATİK AÇILIMDA MEDYANIN ROLÜ

Yüksek Lisans Tezi

Zeynep KILIÇ

1150Y21110

İstanbul, Ocak 2014

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM ANABİLİMDALI
MEDYA İLETİŞİM SİSTEMLERİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DEMOKRATİK AÇILIMDA MEDYANIN ROLÜ

Yüksek Lisans Tezi

Zeynep KILIÇ

1150Y21110

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Oya ŞAKI AYDIN

İstanbul, Ocak 2014

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ONAY SAYFASI

Yüksek Lisans Öğrencisi Zeynep KILIÇ'ın "DEMOKRATİK AÇILIMDA MEDYANIN ROLÜ" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Medya İletişim Sistemleri Ana Bilim dalı Yüksek Lisans tezi olarak (oybirliği / oyçokluğu) ile başarılı bulunmuştur.

Adı- Soyadı imza

Tez Danışmanı :

Jüri Üyesi :

Jüri Üyesi :

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İTİCÜ Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamiyle uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET	IV
GİRİŞ	1
1.GENEL HATLARIYLA KÜRT SORUNU	3
1.1.Kürtler ve Kökenleri	5
1.2. Kürtlerin Yaşadıkları Coğrafya ve Genel özellikleri	6
1.3. Kürtlerde Sosyal Yapı.....	10
1.3.1. İslam Öncesi Kürtler	11
1.3.2. Haçlı İstilasında Kürtler	13
1.3.3.Osmanlı-Kürt İlişkileri	14
1.4. “İttihat ve Terakki”	19
1.5. Kürt Ulusalçılığının Doğuşu.....	21
1.5.1 Kurtuluş Savaşında Kürtler	26
1.5.2. Mustafa Kemal ve Kürtler.....	28
1.5.3 Lozan Antlaşması’nda Kürtler.....	33
1.6 Suriye’deki Kürt Muhalifler, Irak ve İran Kürtleri	43
1.7 1946 Sonrası Durum	46
2.ADALET VE KALKINMA PARTİSİ (AKP) KÜRT SORUNU VE “DEMOKRATİK AÇILIM”	61
2.1. Recep Tayyip Erdoğan’ın Konuşmalarında “Kürt Sorunu”	64
2.2.”Demokratik Açılım” Süreci	69
2.3. II. Demokratik Açılım Paketi 30 Eylül 2013	75
2.4. ‘Barzani ve Perver Diyarbakır’da’ 16 Kasım 2013	77
2.5. Kürt Sorununun Çözümüne Doğru Anayasal ve Yasal Öneriler	79

3.DEMOKRATİK AÇILIM VE MEDYA -----	82
3.1 Genel Hatlarıyla Medya Ortamı -----	86
3.2. Demokratik Süreçte Medyanın Oynadığı Rol -----	88
3.3. “Uludere (Roboski) Olayı” nedir? -----	91
3.4. “Uludere (Roboski) Olayı”nın Dünya Basınında Sunumu -----	91
3.5.Uludere Olayının Türk Basınına Yansıması-----	97
3.6.Köşe Yazılarıyla Uludere-----	105
SONUÇ -----	122
KAYNAKÇA -----	124

ÖZET

I. Dünya savaşından sonra imparatorlukların dağılmasıyla Orta Doğu'da da ulus-devletler kurulmuş. Ulus-Devletin içinde kalan diğer halkların hak arayışı ise devlet tarafından baskı şiddet asimilasyon yöntemleriyle bastırılmaya çalışılmıştır. Bu da 21.yüzyılda demokratik devletler adı altında baskıcı ve totaliter devlet yapısının hala sürmekte olduğunu göstermektedir. Temmuz 2009 yılında ise Adalet ve Kalkınma Partisi tarafından önce 'Kürt Açılımı' olarak başlayan sonra 'Demokratik Açılım' olarak ad değiştiren ciddi bir çözüm sürecine girilmiştir.

İşte bu çalışmamızın amacı hala içinde bulunduğumuz ve devam etmekte olan Demokratik Açılım sürecinde medyanın rolünü de göz önünde bulundurup değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Kürtler, Kürt Sorunu, Demokrasi, Demokratik Açılım, Uludere, Basın- Medya.

ABSTRACT

After the First World War we witnessed a period of nationalism all around the world. Nation state because of its structure of unity, usually pressurized other ethnicities inside its formation. Mostly assimilation and force strategies are used by national power.

We can still see that nationalism in the 21st Century is still a pressure for some communities. In Turkey the leading political party (Justice and Development Party) started a new period for Kurdish problem in this geography. This period was called "Kurdish expansion" or later on "Democratic expansion".

In this study we aim to understand and show the importance and role of media in general for this democratic reform process about the Kurdish problem.

Key Words:Kurdish people,Kurdish problem, Democracy, Media, Uludere, Press.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti; Türk-Kürt, Arap-Acem, Laz-Çerkez, Boşnak, Pomak, Gürcü, Abaza; Müslüman-Hıristiyan-Musevi, Rum-Ermeni-Süryani, Sünni-Alevi, Katolik- Ortodoks çok etnisiteli çok dinli çok kültürlü birçok millet ve mezhebin üç kıtadaki mozaik taşlarının Osman-i bir harçla bir arada tutulmasının uzun vadede yaşayan (600 yıllık) bir imparator-ümme profiliydi.

Bunca farklılık ve çeşitliliğe rağmen Osmanlı Devleti'nde bütün halklar hak-hukuk, bir-birlik içinde beraber yaşarken bu tür değer ve yargılara yabancı olan Batı ise, kaos içinde yeni arayışlar için çırpınıyordu. Batı, Sanayi Devrimi, Rönesans ve Reformla yeniden bir şekillenmeye gitti. Buna binaen 1789'da Fransız ihtilaliyle soydaş ve dindaş Avrupa'da tek ulusa, tek millete dayalı devletler yani ulus-devletler ortaya çıktı. Batının kendini yeniden restore etmesine karşın Osmanlı İmparatorluğu doyum noktasındaki bir rahatlığın rehabetiyle duraklama ve gerilemenin içine girdi.

Batıdan esen yenilik rüzgârları tüm dünyanın veçhini kendine döndürürken gerileme ve çöküş içine giren koca imparator çareyi Avrupa'ya öğrenciler göndermekte buldu. Avrupa'da özgürlük, hürriyet, vatan, millet, ulus, devlet gibi kavramlarla şarj olan yeni nesil öğrenciler, Osmanlı'nın içinde bulunduğu durumdan kurtuluşun reçetesini bu yeni kavramlara yüklediler. Tanzimat- Meşrutiyet gibi Batı tarzı reformlara gidildi. Bu reformlar Osmanlı Devletinde ters tepti. Özünde birçok ulusu barındıran imparatorluk hürriyet ve özgürlük kıvılcımlarıyla alev aldı. Balkan Savaşlarında ve Birinci Dünya Savaşında önce Balkan ülkeleri daha sonra da Araplar, Arnavutlar Osmanlı Devletinden lime, lime dökülüp, bağımsızlıklarını ilan edip ulus-devletler kurdular.

Büyük Selçuklu ordusu Anadolu'nun kapısına dayandığı zaman Doğu ve Güneydoğu'da varlığını sürdüren Kürtler ise, Alparslan'ın ordusunda 10 bin asker bulundurup Malazgirt Savaşının kazanılmasında önemli rol oynamış, Anadolu'nun kapısını içerden açılmasını kolaylaştırmışlar. Kürtlerin ünlü isimlerinden İdris-i Bitlis'i Kürt beylerinin desteğini bir fermanla Yavuz Sultan Selim'e sunmasıyla ve yürüttüğü savaş stratejisiyle Osmanlı Devletinin Çaldıran Savaşında Mısır'a ve Kuzey Afrika'ya kadar inmesini sağlamışlar. Birinci Dünya Savaşında ise aynı sadakati sürdürüp Türk kardeşleriyle birlikte Osmanlı cephesinde savaşan, Kurtuluş Harbinde Türk kardeşleriyle birlikte

milletçe ölüm kalım savaşını veren yine Kürt halkı olmuştur. Kürtler Osmanlı Devletinin, Batılı emperyalist devletlerce tasfiye edilmesiyle kendi coğrafyasında bölünmüşlerdir.

1923'te kurulan yeni Cumhuriyet tek devlet, tek millet, tek dil ve tek bayrak anlayışını şiar edindi. Tek Parti döneminde bütün ortak değerler tekelleştirildi. Yine bu dönemde kaderlerini Türk kardeşlerinin kaderine bağlayan Kürtleri ret, inkâr, asimilasyon politikasıyla eritme ve yok sayma siyasetine hız verildi. Lozan'da İslam hukuku temel alınıp Kürtler asil unsur sayılarak hem azınlık haklarından hem de daha sonra halifelik ve İslam hukukunun tasfiye edilmesiyle asil unsur haklarından yoksun bırakılmışlar. Hilafetin kaldırılmasıyla da bir şeylerin kesinkes değiştiğini sezen Kürtler yeni devlete başkaldırıp rayında gitmeyen duruma yer, yer direniş gösterdiler. Ancak sıkıyönetim ve güvenlik önlemleriyle bu direnişler Şeyh Sait, Dersim, Zilan gibi katliamlarla sonuçlandı. Osmanlıya sadakatiyle bağlı olan Türkiye için ölüm kalım savaşı veren Kürtler bu kez isyanlarla ve bölücülükle anılır oldu.

Bu tarihsel arka plana dayanarak ve bu bakış açısından yola çıkarak bu tezde planlanan; öncelikle çalışmanın birinci bölümünde, Kürt sorununun etraflıca ele alınmasıdır. Tarihsel olarak yaşanan dönüşümler ve meselenin aktörleri bu bölümde araştırılacaktır. İkinci bölümde ise, Adalet ve Kalkınma partisinin bu konudaki çalışmaları ve yaklaşımı çok boyutlu olarak irdelenecektir. Diğer yandan günümüzde başat bir güç olan medyanın bu süreçteki rolü, özellikle köşe yazıları etrafında üçüncü bölümde tartışılacaktır.

1.GENEL HATLARIYLA KÜRT SORUNU

Kürt Sorunu Türkiye'nin yüzyıllık meselelerinden biridir. Kökleri imparatorluk dönemine kadar uzanan bu mesele, siyasi, iktisadi, etnik ve hepsinden önemlisi psikolojik yönleri olan karmaşık bir sorun alanıdır. Türkiye'nin içe kapanıp otoriteleşmesi veya dışa açılıp evrensel ölçekte bir demokratik düzen tesis etmesiyle doğrudan ilgili olan meselenin aynı zamanda uluslararası bir boyutu da bulunmaktadır.

Hangi boyutundan ele alırsak alalım bugün gelinen noktada Kürt sorunu Türkiye için hem sürdürülmesi hem de yönetilmesi zor bir mesele haline gelmiştir. Türkiye'nin vatandaşlarına 'eşit ve birinci sınıf' vatandaş olduğunu hissettirmesi, muasır medeniyet seviyesi düzeyinde bir düzen tesis etmesi ve büyük devlet olma iddialarını devam ettirebilmesi için bu meseleyi çözmesi gerekmektedir. Hadisenin vardığı hassas nokta, toplumsal psikolojinin doğru yönetilmesi ve ortak aklın kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Osmanlı'nın son döneminde ortaya çıkan isyanlarla gündeme gelen Kürt meselesi Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Bu mesele zaman, zaman alevlenip, zaman, zaman küllenmiş olsa da gündemdeki yerini muhafaza etmiştir. Bununla beraber Kürt meselesi, uzunca bir süre ağırlıklı olarak, siviller arasındaki bir sorundan daha çok devletin meselesi olmuş; fakat sorunu bastırma yöntemlerinden dolayı, etkilediği toplumsal tabanı giderek genişleyen bir soruna dönüşmüştür.

Kürt sorununun geri planında iktisadi, sosyolojik, siyasi ve psikolojik birçok neden olmakla birlikte, temelde Cumhuriyet'in homojen bir ulus yaratma çabası olduğu açıktır. Cumhuriyet'in 'etno-seküler' bir ideolojik formasyona evrilmesi, bir yandan birlik ve beraberliği sağlama potansiyeli taşıyan moral değerleri zayıflatırken diğer yandan karşı milliyetçiliği tetiklemiştir. Bu süreçte 'tek tip' ve 'problemsiz' bir ulus yaratma projesi, karşılaştığı soruları güvenlikçi bir bakış açısıyla ele almakta ısrar etmiş ve bugünkü noktaya varılmıştır.

Fakat esas sıkıntının kaynağı, sorunu yönetme ve çözme süreçlerinde öne çıkan 'güvenlikçi Şark siyaseti'dir. Bu siyaset, bir yönüyle imparatorluğun 'devlet bilgisini' yok sayan tarihsel ve toplumsal gerçeklikten kopuk yaklaşımıyla, çözümü inzibati tedbirlerin çoğaltılmasında görmüştür. Tam da bundan dolayı devlet sorunu çözmek için kalıcı tedbirler almak yerine sorunla yüzleşmeyi sürekli erteleyerek, geçici önlemler

almayı tercih etmiştir. Sorunun güvenlik bürokrasisine havale edilmesi, tesirleri bugün de devam eden bir gelenek oluşturmuştur. ‘Jandarma ve tahsildar baskısıyla’ halkı hizaya sokmak isteyen kamu siyaseti anlayışı, sıkıntıları çözmek yerine sorunun derinleşmesine neden olmuştur.

27 Mayıs darbesinin Kürtlerle ilgili aşırı, sert ‘aşağılayıcı’ tavrı diğer yandan bölgede yaşanan değişim ve dönüşüm Kürt meselesinin daha ‘ulusalcı’ bir nitelik kazanmasına yol açmıştır. Bu dönüşüm Kürdistan İşçi Partisi’nin (Partiya Karkeran Kürdistan, PKK) ortaya çıkmasıyla hızlanmış ve mevcut Sol-etnik seküller söyleme, bağımsızlık düşüncesinin eklenmesiyle ayrılıkçı bir karaktere bürünmüştür.

1980’lerin ortasında meselenin yeniden gündeme gelmesi PKK eylemleriyle oluşurken özellikle Doğu sınırındaki jandarma karakollarına yapılan baskınlar toplumda infial duygusunu yaratmıştır. Burada özet bir değerlendirmesi bile imkansız olacak kadar karmaşık bir süreç olan PKK’nın gelişimi ve sorunu adeta ayrılmaz bir parçası olması Kürt meselesinde varılan yeni merhalenin temel taşlarından biridir. Fakat bilinen bir gerçek olarak, neden-sonuç ilişkisi içerisinde ve daha da çok yaşanan sıcak gelişmeler neticesinde Kürt meselesi ile terör meselesi, terör meselesi ile PKK meselesi, Kürt meselesi ile PKK meselesi birbirine karışmış bir durumdadır. Meseleye bakıştaki toptancı ve kolaycı yaklaşımlar algıların da farklılaşmasına yol açmıştır. PKK, yaşananların nedeni olarak görülürken, PKK’nın bitirilmesiyle sorunun da çözüleceği sanılmıştır.

1990’lardan itibaren PKK sorunu, paradoksal bir biçimde sivil siyaset üzerinde doğrudan sonuçları olan ve zaman, zaman siyaset ve yönetim krizlerine yol açan bir sorun alanına dönüşmüştür. Özellikle güvenlikçi bakışı temsil eden unsurlar sürekli olarak PKK sorunu üzerinden sivil siyasetin bir türlü devreye girmemesi, daha da önemlisi girmekten kaçınması ve güvenlikçi bakış açısının her alanı ele geçirmesi sorunu daha da büyütülmüştür. Sorun büyüdükçe meselenin kendisiyle siyaset üzerinden muhatap olmak ve çözmek yerine, demokrasi-güvenlik tahterevallisinde hassas bir çizgiye oturtulan mesele, zaman içinde ülkenin kendisiyle imtihanına dönüşmüştür. Kürt sorunu son on yılda yeni bir aşamaya gelmiş durumdadır. Türkiye çeyrek asırda devam eden şiddete ve düşük yoğunluklu çatışmaya rağmen büyük bir iç çatışmaya

sürüklenmemiştir. Dolayısıyla meseleye dair söz söylerken bu tarihsel ve toplumsal gerçekliğin gözden uzak tutulmaması gerekmektedir.¹

Kürt Sorununu (meselesini) iyi anlayabilmek için konuyu özünden almayı gerekmektedir. Bu nedenle Kürt sorununun nasıl var olduğunu ve günümüze nasıl intikal ettiğini Kürtlerin kökenine inmemizi gerektirir. Kürtler Tarih sahnesine nasıl çıkmışlar? Kürtler nerden gelmişler ve Kürtler kimlerdir?

1.1. Kürtler ve Kökenleri

Kürtler Ortadoğu'nun yerli ve yerleşik (otokton) halklarından. Yazılı tarihin ve arkeolojik biliminin verilerine göre bilinebilecek ve (halen bilinen) en eski tarihten beri Orta Doğu'da yaşamaktadırlar. Diğer halklar gibi onların da tarihlerin de gerçekliği şüphe götürmeyen bilgilerin yanı sıra bugün için karanlıkta olan ve hakkında net olarak konuşulmayan ve aydınlatılmaya muhtaç noktalar vardır.

Diyarbakır Ergani ilçesi yakınlarında Çayönü kazılarında bölgede yaşadıkları tespit edilen milattan önce 7250 yılına ait Subarular, Hurriler, Mittaniler; Van Gölü civarında yaşamış olan Haldiler, Urartular, bugünkü Botan Bölgesinde (Cizre-Şıranak-Siirt arası) yaşamış olan Karduklar² bu günkü Kozluk Sason mıntıkasında yaşamış Kurtiler³, Guttiler, Zağroslarda Kassitler Kürtlerin ilk atalarıdır. B u halkların bir kısmı birbirlerinin devamıdır, ancak tamamı arasında kesin bir etnik akrabalık tespit edilmemiştir.

Kürt tarihi ile ilgili birçok araştırmacıya göre yukarıda adları geçen halkların tamamı Hint-Avrupa kökenli Arilerdir.⁴ Özellikle Kürt siyasi elitlerin önemli bir kısmına göre Kürtlerin esas ataları MED'lerdir. Milattan önce ikibinli yıllardan itibaren İskandinavya ve Baltık sahillerinden Rusya steplerini geçerek Kafkaslar ve Azerbeycan üzerinden Batı İran'daki Zağros Dağlarına geldikleri ve Perslerle aynı kökten ve akraba oldukları öne sürülmektedir.

Kürt tarihi hakkında değerli araştırmalar yapmış olan Minorsky, yeni bulgulara da dayanarak Kürtlerin menşei hakkında değişik bir görüş getirmiştir. O, Kürtlerin Medlere

¹ Hüseyin Yayman, **Türkiye'nin Kürt Sorunu Hafızası**, Ankara: Seta Yayınları, Şubat 2011, s.27-29.

²Kemal Burkay, **Geçmişten Bugüne Kürtler ve Kürdistan**, Diyarbakır: Deng Yayınları, s. 48-49.

³Altan Tan, **Kürt Sorunu**, İstanbul: Timaş Yayınları, Mart 2011, s. 25.

⁴ Kemal Burkay, **a.g. e**, s. 50.

dayandığı kanısındadır. Medler ise Doğudan gelen Aryan bir halktır. Minorsky onların önce, bugünkü Azerbaycan'a yerleştiklerini daha sonra (MÖ 7.yüzyıl) Van Gölü 'ünün güney kesiminde batıya doğru yayıldıklarını illeri sürer. Minorsky'e göre, büyük ihtimalle iki kardeş aşiret olan Med lehçelerini konuşan Kurtillerle Mardlar kaynaşarak bu günkü Kürt halkının esas çekirdeğini oluşturmaktadır.⁵

Kürtlerin kökeni ile ilgili en yaygın kanaat, ister Hind- Avrupa kökenli ister kadim Orta Doğulu olsunlar Subarular, Huriler, Mittaniler, Haldiler, Urartular, Gutiler, Kurtiller, Karduklar ve Kassitler ile Hint Avrupa kökenli Medlerin tarih içerisinde bir potada eriyerek günümüzdeki Kürtleri oluşturdukları görüşüdür.

Bir diğer itifak edilen husus ise Perslerle Medlerin dolayısıyla da Kürtlerin akraba olduklarıdır.⁶

Tarih boyunca milletler yoğun olarak yaşadıkları coğrafyaya isimlerini vermişler örneğin Türkistan, Arabistan vs. Ancak Kürtlerin tarih sahnesine çıkışlarından itibaren yoğun olarak yaşadıkları coğrafya "Kürdistan" günümüze değin hem bilinmemiş bilindikten sonra da anlamlı bulunmamış ve hep yasaklı bir kavram olarak belenmiştir.

Kürtlerin yeri, yurdu neresidir, Kürtler kendi coğrafyasında mı var olup yaşamışlar yoksa başka yerlerden göçüp şuan buldukları coğrafyaya konmuşlar? Kürtler coğrafi olarak nerede var olmuşlar ve nerede varlık sürdürmüşler. Konunun daha iyi kavranabilmesi için Kürtlerin nerede yaşadıkları önemine binaen Kürtlerin yaşadıkları coğrafyayı bilgilendirmede fayda var. Kürdistan adını ilkin kim kullanmış?

1.2.Kürtlerin Yaşadıkları Coğrafya ve Genel Özellikleri

Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları coğrafyaya 'Kürdistan' adını tarihte ilk olarak Selçuklu sultanı Sultanı Sencer'in verdiği ve bu isimle bir eyalet oluşturulduğu genel bir kabuldür.

Büyük Selçuklu Devleti döneminde Sultan Sencer ölümü (1157) Zağros dağlarının doğusunda Hemedan, Dinewar, Kirmanşah, Senandaj'ı, batıda ise Zap suyu bölgesindeki Şehrezor (bugünkü Süleymaniye şehri ve kuzeyi) ve Sincar Şengal

⁵ Bazil Nikitin, **Kürtler**, İstanbul: Özgürlük Yolu Yayınları,1976, s. 31.

⁶ Altan Tan, **a.g. e.**, s. 27.

bölgesini içeren bir Kürdistan eyaleti oluşturuldu. Bu eyaletin başkenti, Hemedan'ın kuzeybatısına düşen Bahar kenti idi.⁷

Nitekim daha sonra Osmanlılar da merkezi Diyarbakir olmak üzere bir Kürdistan eyaleti oluşturdular.⁸

Türkiye Kürtleri: 20.yüzyıl başlarında daha kitlesel göçler başlamadan önce Kürtler, Türkiye'de Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da bugünkü Gaziantep, Kilis, Adıyaman, Kahramanmaraş, Kayseri ve Sivas illerinin doğu ilçeleri ile Malatya, Erzincan, Erzurum, Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan, Van, Muş, Tunceli, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Batman, Siirt, Şırnak, Hakkari, illerinde yaşıyorlardı. Ayrıca Tokat, Amasya, Çorum, Kırşehir, Yozgat, Ankara, Konya, Aksaray illerinde de 16. 17. Yüzyıllarda iskan edilen hatırı sayılır nüfusa sahip Kürt aşiretleri vardır.

Suriye Kürtleri: Suriye'de Kürtler yoğun olarak Suriye'nin kuzeyinde, Türkiye'nin güney hudutları boyunca Hatay'dan Irak sınırına kadar uzanan alanda yaşamaktadır. Hatay'ın doğusundaki Kürt dağından (Suriye'nin Afrin ilçesi) başlayan bu hat Halep, Rasulayn, Amuda, Kamışlı-Haseki yönünde Derik ve Ayndiwar'a kadar devam ederek Irak sınırına ulaşır. Suriyedeki Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları kesim merkezi Mardin'in Nusaybin ilçesine bitişik Kamışlı ilçesi olan 'Elcezire' diye adlandırılan Kuzeydoğu Suriye'dir.

Suriye'de Selahaddin-i Eyubi döneminden itibaren Şam, Hama ve Humus şehirlerine göç ederek yerleşen ciddi bir Kürt nüfusu da vardır.

Irak Kürtleri: Irak'ta Kürtler yoğunluklu olarak Kuzey Irak'ta, Musul şehrinde geçen Dicle Nehrinin doğusu ile İran sınırı arasındaki bölgede, az bir kesimi de Musul şehrinin batısında Şangal Dağı yöresinde yaşayan Kürtlerin büyük bir kısmı Yezidi inancına sahiptir. Kuzey Irak'ta yaşayan Kürtlerin coğrafi sınırları Irak'ın güneydoğusundan Bağdat yakınlarındaki Hanakin şehrine kadar devam eder. Bu alan içerisindeki başlıca şehirleri: Musul, Zaho, Erbil, Duhok, Şaklaw, Ranya, Rewanduz, Akra, İmmadiye, Kaladiza, Süleymaniye, Kerkük, Hanakin, Köysancak, ve Halepçe'dir.

⁷ Altan Tan, a.g. e, s. 28.

⁸ Bazil Nikitin, a.g. e, s.56.

Irakın orta ve güney kesiminde siyasi mecburi iskanların dışında yerleşik Kürt nüfus yok denecek kadar azdır. Bağdat'ta da özellikle son yıllarda göç ederek yerleşen ciddi bir Kürt nüfusu vardır.

İran Kürtleri: İran'da Kürtlerin yaşadıkları coğrafya Türkiye İran sınırının en üst noktasından başlayarak, Türkiye-İran ve İran-Irak sınır boylarını takip ederek güney ve güneydoğuya doğru uzanır, güneyde Basra Körfezi istikametinde devam eder, ancak Basra Körfezi'ne erişemez.

Bu alan içerisindeki belli başlı şehirler: Maku, Urmiye, Mehabad, Bijar, Mergever, Bane, Serdeşt, Sananadaj, Sakız, Hemedan ve Kirmanşah'tır.

Ermenistan-Gürcistan-Azerbaycan Kürtleri: Bunların içerisinde en önemli Kürt nüfus Ermenistan'dadır. 1923-1929 yılları arasında Dağlık Karabağ yöresinde Sovyetler Birliği yönetimi tarafından Özerk Kızıl Kürdistan(Kürdistan'a Sor, Kürt Özerk Vilayeti) kurulmuş daha sonra bu özerk yönetim görülen lüzum üzerine kaldırılmıştır. Karabağ Kürt Özerk Vilayeti'nin en önemli şehirleri: Kelbajar, Laçin, ve Kubatlı olup bölgenin merkezi Laçin şehridir. Ermenistan Kürtlerinin büyük çoğunluğu Yezidi'dir.

Stalin döneminde Müslüman Kürtlerin büyük bir kısmı Azerbaycan ve Kazakistan'a sürgün edilmiş, Yezidi Kürtlere ise karıştırılmıştır.

Kürtler İran'da yoğunluklu olarak Fars(Pers) ve Azerilerle; Suriye'de Arap, Süryani ve Ermenilerle; Irak'ta ise Türkmen, Arap ve Asurilerle birlikte yaşamaktadır. Kürt coğrafyası içerisindeki bir çok ilde, özellikle şehir merkezlerinde, Kürt nüfusu ile Azeri, Türkmen ve Arap nüfus birbirine eşit yakınlıktadır. Bu duruma örnek olarak Antep, Maltaya, Erzincan, Erzurum, Kars, Iğdır, Mardin, Siirt, Urmiye, Kerkük, Musul, ve Halep şehirleri gösterilebilir.⁹

En tartışmalı konulardan biri de Kürtlerin nüfuslarının ne kadar olduğudur. Kürtlerin yaşadıkları ülkelerde ciddi bir istatistik maalesef mevcut değildir. Onun içindir ki Kürt nüfusu hakkında illeri sürülen rakamlar ya çok abartılı veya çok düşük seviyelerdedir. Kişilerin siyasi düşüncelerine göre bu rakam azalıp artmakta ve büyük farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

⁹ Altan Tan, a.g. e,s. 30.

Türkiye Cumhuriyeti'nin yaptığı ilk resmi nüfus sayımı olan 1927 nüfus sayımı ve onu takip eden birkaç sayımda vatandaşlara anadilleri sorulurken, daha sonraki yıllarda yapılan sayımlarda bu uygulamadan da vazgeçilmiştir. Irak'ta hala 1957 nüfus sayımının sonuçları tartışılmaktadır. Suriye Kürtlerinin ise önemli bir kısmının vatandaşlık hakları bir yana nüfus cüzdanları bile yoktur. Tüm bu hatırlatmalardan sonra Kürtlerin nüfusları hakkında yine de bir şeyler söylemek mümkün:

Türkiye'de: 15. 000.000

İran'da: 8.000. 000

Irak'ta: 4.500. 000

Suriye'de: 1.500.000

Ermenistan, Gürcistan, Lübnan, Kazakistan, Azerbaycan'da: 500.000

Olmak üzere 2008 itibariyle Kürtlerin yaklaşık otuz milyon civarında olduğu öne sürülebilir. Bu sayıyı kırk-kırk beş milyona çıkaranlar olduğu gibi 18-20 milyon düzeyine indirenler de mevcuttur. Kürtler başta Avrupa ülkeleri olmak üzere dünyanın birçok yerine de göç etmiş bulunmaktadır.¹⁰

Dil bilimciler Kürtçeyi Hint-Avrupa dil gurubuna ait bir dil olarak kabul etmektedir.

Günümüzde konuşulan Kürt lehçelerini dört ana başlık altında toplamak mümkündür:

1.Kurmanci (Bahdini)

2.Sorani

3.Dimili (Zazaki)

4.Gorani (Hevremani)

Tüm Kürtlerin yarısından fazlası, hatta yaklaşık üçte ikisi Kurmanci konuşmaktadır.¹¹

Kürtlerin Müslümanlık öncesi neredeyse tümüyle Zerdüş dininde oldukları yaygın bir kabuldür. Zerdüşlük aydınlık ile karanlığın, iyilik ile kötülüğün sürekli çatışma halinde

¹⁰ Altan Tan, **a.g. e.**,s.34.

¹¹ Kemal Burkay, **a.g. e.**, s. 199.

olduğu düalist (ikili) bir öğretidir. İyilik ve aydınlığın temsilcisi HÜRMÜZ (Ahura Mazda), Kötülük ve karanlığın temsilcisi ise EHRİMEN'dir. Hürmüz ile Ehrimen sürekli savaş halindedir. Bu aynı zamanda iyi niyetli ruhlarla kötü niyetli şeytanların savaşıdır. Sonuçta stn durumda olan ve iradesini egemen kılan Hürmüz'dr. Bir çok araştırmacı Zerdüştlük inancı ile semavi dinlerdeki tanrı- şeytan mücadelesi arasındaki benzerlikten hareketle Zerdüşt'n peygamber olabileceğini, öğretisinin ise zamanla tahrif edilmiş olabileceğini ileri sürmüştür.¹²

Yezidilik: Kürtler arasında rastlanan bu inancın kurucusu 11.Yüzyılın sonunda ve 12.Yüzyılın başında yaşamış olan şeyh Adi'dir. şeyh Adi'nin Lübnanlı, Arap kökenli Müslüman bir mutasavvuf olması konunun izahını zorlaştırmaktadır. Yezidi inancının kurallarını kapsayan Mushaf'a Reş ve Kitab'l Cilve adlı iki kutsal kitabın onun tarafından kaleme alındığı ne sürülmektedir.

Müslümanlık: Kürtler Hz. Ömer döneminde 637 yılından itibaren Müslümanlığı kabul etmeye başladılar. 639 tarihinde Kuzey Suriye ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin Müslümanlarca alınması ve 64'te Kadisiye savaşı ile İnan'ın yönetimini tümüyle Müslümanların eline geçmesinden sonra Kürtler arasında Müslümanlık büyük bir hızla yayılmaya başladı. Kürtler, Müslümanlığı Türklerden 200 yıl önce kabul ettiler. Türkiye'nin en eski camii, 639 yılında tarihi Mar-Toma Kilisesinden evrilen Diyarbakır Ulu Cami'dir. Bugün çok az Yezidi'nin dışında Kürtlerin yaklaşık %98-%99'u Müslüman'dır.¹³

Müslüman Kürtlerin %90'a yakın bir bölümü Sünni, yaklaşık %10'luk kesimi ise şii ve Alevi'dir.¹⁴

Kürtlerde belli bir hiyerarşik yapı olmamakla birlikte Krtlerdeki sosyal yapılanmayı şöyle bir yapılanmayla gösterebiliriz.

1.3. Kürtlerde Sosyal Yapı

Her toplumda, her millete belli sınıflar ve katmanlar olduğu gibi, Kürt toplumunda da sosyal yapı belli katmanlardan oluşmaktadır. Kürt toplumunun feodal-yönetici üst kesimi şunlardan oluşur.

¹² Altan Tan, **a.g. e.**, s.40.

¹³ Altan Tan, **a.g. e.**,s.41.

¹⁴ Kemal Burkay, **a.g. e.**, s. 28.

Mirler: (Beyler) Kürt toplumunun en Aristokrat kesimidir. Bunlara yerel hükümdarlar da denilebilir.

Ağalar: Ağalardan kastedilen aşiret ağalarıdır.

Eşraf: ‘Eşraf’ şehir ve ilçe merkezlerindeki büyük ailelerdir.

Şeyhler: Tarikatların ve onların dini liderleri olan şeyhlerin Kürtler içerisinde etkinlikleri öteden beri mevcuttur.

Melalar (Mollar): Melalar, Kürtlerin aydınlarıdır. Modern dönemden önce, bugünkü şekliyle okulların olmadığı dönemlerde, tüm eğitim ve öğrenim İslami medreselerde yapılıyordu. Medreselerde genellikle on iki yıl kadar süren bir eğitimden sonra yeterlilik gösteren öğrenciler icazet (diploma) alır. Mela tek başına bir bireydir ve ilmi temsil eder.¹⁵

Halk Tabakaları

Geniş Kürt halk kitlelerini de başlıca üç sınıfa ayırabiliriz:

Köylüler: Kürt köylülerinin yerleşik olanlarını toprak sahibi ve toprak sahibi olmayanlar diye ikiye ayırabiliriz.

Köçerler: (Göçebeler). Göçebe Kürtler Kürt aşiret yapısının orijinal özelliklerini bünyesinde barındırır.

Şehirli Kürtler: Şehirde yerleşen Kürtler iki üç kuşak içinde şehre tam anlamıyla uyum gösterir.

1.3.1. İslam Öncesi Kürtler

İslam orduları Kürtlerle karşılaşmadan önce Kürtler, Farslar birlikte Zerdüştlük dinini inanıyordu. Doğu’da İran Sasani, Batı’da Bizans İmparatorluğu’nun egemenliği altında yaşıyorlardı.

İslam orduları Hz. Muhammed’in ölümünden hemen sonra 633 yılından itibaren İranlıların egemenliği altında ki bölgelere yayılmaya ve seferler düzenlemeye başladı. Kürtler de Perslerle (Farslar) birlikte İran Topraklarında yaşıyorlardı. İslam orduları ile

¹⁵ Altan Tan, **a.g. e.**, s. 56.

İranlılar arasındaki en önemli savaş 637 de Hz. Ömer zamanında Dicle nehri yakınında Kadisiye’de yapıldı. Savaşta İran Sasani Hükümdarı 3.Yezdegerd Medya içlerine kaçtı İslam orduları bu savaş sonrası Nehavend ve Medleri eski başkentleri Hemedanı 643 yılında ise Şehrezor (bu günkü Süleymaniye şehri çevresi) bölgesini ele geçirdi.¹⁶

Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğu bölgeleri ise 639 tarihinde aralarında ünlü kumandan Halit bin Velid’in de bulunduğu İyaz bin Ğanem komutasındaki İslam orduları tarafından fethedildi.

Ekrem Cemil Paşa gibi İslam karşıtı bazı tarihçilerin hiçbir ciddi belge ve kaynak göstermeden ısrarla çarpıtmaya çalıştıkları bir konu da Kürtlerin nasıl Müslüman olduğu konusudur. Bu gibi kişilerin iddialarına göre İslam orduları bölgeye gelmiş yakıp yıkmış büyük katliamlar yaparak Kürdistan’ı işgal etmiş, Kürtlerin devletlerini ortadan kaldırmış onları zorla Müslümanlaştırmış.

‘‘Kürdistan’ı istila eden Müslüman Arap ordusunun zulmü yüzyıllarca sürdü. Kılıçtan kurtulanların, İslamiyet’i kabul etmelerine rağmen, yüzyıldan fazla bir süre Kürtçe, Farsça ve diğer dillerde konuşmaları yasaklandı. Arapçadan başka bir dille konuşanların dillerinin ucu makasla kesildi. Kürt’ü Arap yapmak için her türlü zulüm her türlü hile ve yöntem geçerliydi.’’¹⁷

Bu derece korkunç bir iddiada bulunan Ekrem Cemil Paşa hiçbir belge ve kaynak göstermemektedir. Mehrdad İzady ve Kemal Burkay gibi Kürt araştırmacılar ise daha objektif tespitlerde bulunmaktadır:

‘‘Savaş yoluyla feth edilen topraklar kentler ve köyler ganimet sayılıyor, yağmalanıyor ve topraklar fatihler arasında bölüşülüyor, sakinler ise köle sayılıyordu. Bazı durumlarda toprak Müslüman toplumun malı sayılmış, sakinleri kişi başına ve toprak vergisi ödemişlerdir. Müslümanlığı kabul edenler üzerinden vergi ve zekat alınmıştır. Kimi zaman fetih barışçı yollardan bir uzlaşmayla sağlanmıştır. Bu durumda ilişkileri düzenleyen bir anlaşma söz konusu olurdu. Buna göre yerli halk Arap’ların himayesini kabul eder, askeri seferlere katılır, ordu için yol yapar, barınmasına yardımcı olur, vergi

¹⁶ Altan Tan, **a.g. e.**, s. 59.

¹⁷ Ekrem Cemil Paşa, **Kürdistan Kısa Tarihi**, İstanbul: Doz Yayınları, 1998, s. 101.

öder; buna karşılık da toprağını ve malını korurdu. Araplar onların inanç ve törelerine karışmazlardı; belli bir dereceye kadar içişlerini de kendileri düzenlerlerdi’’¹⁸

İzady, Kürtlerin İslam öncesi İran (Sasani) ve Bizans egemenliği altındaki dönemlerini üç yüz yıllık bir çöküş dönemi olarak nitelerken önemli bir noktanın altını çizmektedir. İslam ordularının Kürtlerle karşılaştığı dönemde İran- Bizans egemenliği altında yaşayan Kürtlerin hiçbir devleti ve yerel beyliğine rastlanmamaktadır. İzady Kürtlerin Müslüman olmalarından sonra geçen üç yüz yıllık dönemi Kürt siyasal gücünün yeniden doğuş dönemi olarak nitelendirmektedir.

‘‘İran Sasanileri ve Bizans imparatorluğunu merkezi yönetimleri altında geçen üç yüz yıllık çöküş döneminden sonra 7.yy ile 9 yy. arasındaki dönemde Kürt siyasal gücünün yeniden doğuş damgasını vurmuştur.’’¹⁹

Müslüman olan Kürtler, Hıristiyan, Ermeni ve Süryanilere Karşı siyasal üstünlük sağlamış ve yönetici durumuna geçmişlerdir. Bu konuda Kemal Burkay da İzady ile aynı görüştedir. Müslüman olduktan sonra Kürtler birlikte yaşadıkları Ermeni ve Süryanilerin yöneticileri durumuna gelmiş ve bir biri ardına henedanlıklar ve yerel hükümdarlıklar kurmaya başlamışlardır 10-13. yüzyıllarda Kürtler bölgede Şeddadi, Mervani, Hasanveyhi, Eyyubi gibi önemli devletler ve emirlikler kurdular.²⁰

İslam Dünyası Haçlı savaşlarıyla mücadele ederken diğer Müslüman Millet kardeşleri gibi Kürtler de İslam dinini Hıristiyan Haçlılara karşı savunmuşlar ve büyük fedakarlıklar göstermişlerdir. Günümüzde bile Dinlerin kesiştiği Hz. Süleyman Mabedi (Mescid-i Aksa) Kubbeyi Sahra, çözümsüz bir sorun halindeyken (çoğu tarihinin Kürt olarak belirttiği) Selahaddin-i Eyyub-i Haçlılardan Kudüs’ü geri almıştır. Anadolu Selçuklularla Kürtler Haçlı Savaşlarında birlikte İslam milletinin müdafaasını yapmışlar. Haçlı savaşında Türk -Kürt Müdafaasını şöyle özetleyebiliriz:

1.3.2. Haçlı İstilasında Kürtler

Kılıç Aslan’nın önderliğinde ki Anadolu Selçukluları ve Kürtler Haçlılara karşı birlikte mücadele etti. Bütün bu savaşlar sürecinde Kürtler, hiçbir fedakarlıktan kaçınmadı. Kendisi de bir Kürt olan Sellahaddini Eyyubi yaşadığı dönemde tüm varlığıyla bu

¹⁸ Kemal Burkay, **a.g. e.**, s. 118.

¹⁹ Mehrdad R. İzady, **Kürtler**, İstanbul: Doz Yayınları, 2004, s. 97.

²⁰ Kemal Burkay, **a.g. e.**, s.134.

mücadelenin içinde oldu. Ordusu Kürtlerden, Türklerden ve Araplardan oluşmaktaydı. Kudüs'ün Haçlılardan alınması da ona nasip oldu.²¹

Kürtler Hazreti Ömer zamanında 636 tarihinde itibaren Müslüman olmaya başlamışlardır. Türkler Kürtlerden yaklaşık iki yüzyıl sonra İslamiyet'i kabul ettiler. Türkler ilk olarak Abbasi halifelerinin ordularında 9.yüzyıldan itibaren görev almaya sonraları ise daha kalabalık kitleler halinde Kerkük-Bağdat hattına yerleşmeye başladılar İlk Kürt-Türk ilişkileri de bu dönemde başladı. Bu dönemde hakimiyet kuran değişik Kürt henedanları genelde Abbasi halifesinin hizmetindeki bu Türkmen askerlerle ilişkiler içindeydi. 1040 yılından sonra Azerbeycan ve Irak'ta etkili olan Selçuklular bir müddet sonra Anadolu içlerine Bizans yerleşim birimlerine karşı akınlar düzenlemeye başladılar. 1071 yılında Hıristiyan Bizanslılarla savaşan Alpaslan komutasındaki altmış bin kişilik Selçuklu ordusunun on beş bini Kürtlerden oluşuyordu.

Alpaslan en büyük desteği Müslüman Kürt Mervanilerden gördü. Malazgirt Savaşı Türklerin Anadolu'ya girişlerinin miladı oldu. Bu savaştan sonra bölgede güçlenen Selçuklular bu bölgedeki yerel Kürt henedanlarını da egemenlikleri altına almak istediler. İlk olarak Alparslan, Mervani Yönetimindeki Ahlat ve Malazgirt'te kendi kumandanlarını atadı. Hızla Anadolu, Yukarı Mezopotamya, Irak ve Suriye'ye yayılarak yerleşen Selçuklular, bu bölgelerdeki yerel Kürt Hükümdarlarının çoğunu egemenlikleri altına almaya başladılar. Bir müddet sonra ise tasfiye edebildiklerinin yerine büyük bir kısmı Türkmen olan kendi adamlarını yerleştirdiler. Bunun ilk örneklerinden birisi Artuk Bey'dir.²²

Bir de Osmanlı Kürt ilişkisi nasıl başlamış ve Osmanlı devleti ile Kürtler nasıl bir ilişki içindeydi? Bu konuya temas etmekte fayda görerekten Osmanlı Kürt ilişkisine göz atmak gerekmektedir.

1.3.3.Osmanlı – Kürt ilişkileri

Sünni Osmanlılarla Alevi Safevilerin arasındaki siyasi gerginliğin giderek artması üzerine Safevi yönetiminden rahatsız olan Sünni Kürtler de Osmanlılarla bir olarak Safevilere karşı koyma eğilimi ortaya çıktı. Bu eğilimin güçlenerek Kürtlerle

²¹ Altan Tan, **a.g. e.**, s. 67.

²² Altan Tan, **a.g. e.**,s. 68.

Osmanlılar arasında siyasi bir ittifaka dönüşmesinde meşhur Kürt alimi İdris-i Bitlisinin büyük etkisi oldu.

Mevlana İdris-i Bitlisi

Ünlü Kürt din adamlarından Bitlisli Şeyh Hüssameddin'nin oğludur. En ünlü eseri yaşadığı döneme kadarki Osmanlı tarihi ve padişahlarının hayatını anlatan Heşt Bihişt adlı kitabıdır.

Önceleri başkentleri Diyarbakır olan Akkoyunlunun sarayında Akkoyunlu Hükümdarı Yakup'un danışmanlığını yapan İdris-i bitlisi Akkoyunlu devletinin yıkılmasından sonra Safavilerle anlaşmayınca Osmanlılarla irtibata geçti. Safavi zindanından kaçan Kürt beyleri ile Osmanlılar arasında arabuluculuk yaptı. Hasankeyf ve Siirt hakimi melik Halil Eyyub-i, Bitlis Emir'i Şerfhan, Hizan emir'i Davut, Sason Emiri Ali, İmmadiye hakimi Emir Seyfeddin, Nırman hakimi Abdaml, Zırki Hakimi Ahmed, Eğil hakimi Lala Kasım, gibi ulaşabildiği 25 Kürt beyi ile görüşerek bu beylerin ortak kararlarını Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim'e bildirdi.

“Bilad-ı Ekrad (Kürt beldeleri) denilen Diyarbekir ve civarındaki mazlum Müslümanlar Devleti Aliynizin hizmetlerine talipler ve devlet ile din düşmanlarının şerrinden sizin yardım ve merhametlerinize masun olma ümidindedirler. Bilad-ı Ekradın Osmanlı devletine iltihakı, İstanbul'un fethi zaferini tamamlayacak derecede ehemmiyetlidir. Zira bu bölgenin ilhakıyla, bir taraftan Irak yani Bağdat ve Basra'nın yolları, diğer taraftan Azerbaycan yolları ve bir diğer taraftan da Halep ve Şam yolları açılmış olacaktır. Allah'ın yardımı pek yakındır.”²³

Yavuz Sultan Selim Kürdistan beylerinin bu kararlarından büyük memnuniyet duyarak beylere kendi aralarından Kürdistan beylerinden ve hükümdarlarından, beylerbeyi görevini alabilecek, bütün Kürt beylerinin kabul edecekleri ve onun komutası altında savaşacakları birini seçsinler teklifinde bulundu.²⁴ Ancak Kürt beyleri bunu kabul etmeyerek ‘ Sultan Selim’e biat etmeye ve fakat kendilerinden hangisi reis olursa diğerleri çekemeyeceğinden, tarafı devlet-i Aliye'den (Osmanlı'dan) bir serdar talep

²³Topkapı sarayı Arşivi, E. 1019, Aktaran; Mustafa Akyol, ‘Kürt Sorununu Yeniden Düşünmek,’ İstanbul: Doğan Kitap Yayınları, Kasım 2006. s.32.

²⁴ Altan Tan, a.g. e, s.74.

edip, onun reisliğinde İranlılarla savaşıp vatanlarını kurtarmaya ve Amid (Diyarbakir) şehrine yardıma ittifakla karar verdiler.²⁵

Kürt beylerinin kendi aralarında birini tayin etmeyip, Osmanlı Sultanının tayin edeceği birini kabul edeceklerini bildirmeleri üzerine Yavuz Sultan Selim, Bıyıklı Mehmet Paşa'yı Diyarbakir beylerbeyi olarak atadı. 23 Ağustos 1514 (2 Recep 920) tarihinde Van gölünün kuzeydoğusundaki Çaldıran Ovasında yapılan savaşta Kürt beylerinin büyük desteğiyle Safevi ordusu yenildi, Osmanlı ordusu Azarbeycan içlerine doğru ilerleyişini devam ettirerek, Safevilerin başkenti Tebriz'i ele geçirdi. Diyarbakir halkı ayaklanarak Safevi yöneticilerini şehirden çıkardı ve şehri Osmanlılara teslim etti. Böylece bütün bir Kürdistan ve Azarbaycan'ın önemli bir kısmı Kürtlerin yardımıyla Osmanlı yönetimi altına girdi. Osmanlıların Safevilerle yaptıkları savaşta Mevlana İdris-i Bitlisi'nin etkin rolü oldukça açıktır.

1689'da Viyana kuşatmasının başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra Osmanlı devletinin gerileme dönemine girmesi devleti yöneten asker ve sivil brokratlarla aydınlar arasında büyük tartışmalar ve çözüm arayışları ortaya çıkmasına neden oldu. 19. yüzyılın ilk yıllarından itibaren fikir ayrılıkları devlet içerisinde çatışmalara dönüştü.

1839 yılında Mustafa Reşit Paşa tarafından okunarak ilan edilen Tanzimat Fermanı batılılaşma yolunda önemli bir dönüm noktası oldu. Siyasi, mali, hukuki, ve idari yeni düzenlemelere gidildi. 1856 yılında bugünkü anlamda tabu teşkilatı kurularak geleneksel Osmanlı toprak düzeni değiştirildi. Tüm bu gelişmeler Kürt beylerinin Yavuz Sultan Selim ile yaptıkları 1515 antlaşmasının şartlarının da değişmesine neden oldu. Tanzimat Fermanı Osmanlı Devleti'nin Kürdistan'daki mevcut Kürt emirliklerini ortadan kaldırma ve merkezi yönetimi hakim kılma politikalarında etkili olmuştur. Tanzimat Fermanı'nın Kürt beylerinin tepkilerini çeken uygulamaları şöylece özetlemek mümkündür.

- İdari örgütlemeye yenilikler yapılması, eyalet, sancak ve kaza sınırlarının yeniden düzenlenmesi,
- Her valinin yanına bölge kuvvetlerine komuta edecek bir muhafız ve maliye işleri için bir defterdar verilmesi,

²⁵ Hoca Sadedin Efendi, **Tacüt't Tevarih** c 4, s.246-248; Nejat Göyünç, 16 yüzyılda Mardin Sancağı, s.15-16; Dr. Selahattin Tansel, Yavuz Sultan Selim, s. 76.

- Eyalet ve sancaklarda yerel meclisler kurulması, Hıristiyan ve Müslümanların nüfus oranlarına göre bu meclislerde temsil edilmeleri
- Aşar vergisinin maliye memurları tarafından, cizyenin ise patrikhaneler vasıtasıyla toplanması²⁶
- Tanzimat Fermanı'na kadar gayrimüslimlerden alınan cizye dahil bölgelerindeki tüm vergileri Kürt mirleri toplamaktaydı. Mirlerin kendilerine ait müstakil orduları ve divanları vardı. Hıristiyanlar da divan üyesi olabiliyordu. Tanzimat Fermanıyla ortaya çıkan bu yeni durumu kendi statülerine karşı bir tehlike ve beyliklerinin tasfiye sürecinin başlangıcı olarak değerlendiren Kürt beyleri yeni düzenlemelere itiraz ederek direnmeye ve yer, yer isyan etmeye başladılar. Bu dönemde belli başlı ayaklanmalar şunlardır: Baban Abdurrahman Paşa isyanı Rewanduzlu Mehmet Paşa Hareketi, Garzan, Sincar (Şingal), İsyancılar, Amidiyeli İmmadiye İsmail Paşa Müküs Miri Han Mahmud İsyancıları, Botan Miri Bedirhan Bey İsyanı, Ezdin Şer (Yezdan şer) isyanı Osman ve Kenan Bedirhan olayı, Şeyh Ubeydullah Hareketi.

Osmanlı'nın en zeki ve kapasiteli padişahlarından biri olan Sultan Abdülhamit iktidarda olduğu 33 yılı Batılıların "ölüme mahkum hasta adam" olarak adlandırdıkları Osmanlı Devleti'ni yıkılmaktan kurtarmaya çalışarak geçirdi. Filistin'de bir Yahudi Devleti kurmak isteyen Siyonistlere Osmanlı'nın tüm dış borçlarını ödeme karşılığı toprak satmadığı, Ermeni komitacılarına karşı durduğu ve Batılı devletlerin her istediğini yapmadığı için adı "Kızıl Sultan'a çıkarıldı. İslami çevreler ise Necip Fazıl Kısakürek'in tabiriyle Sultan Abdülhamit'i "Ulu Hakan Abdülhamit Han" olarak tanımladılar. Yıkılmaya yüz tutan imparatorluğu "İslamcılık" siyasetiyle ayakta tutmaya çalıştı. Sultan Abdülhamit İslamcılık siyasetini uygulamaya çalışırken üzerine en başarılı olduğu halk Müslüman Kürtlerdir. Sultanın bu konudaki en önemli icraatı "Hamidiye Alaylarıdır". Sultan kayınbiraderi Zeki paşayı görevlendirerek 1891 yılında uygun görülecek Kürt aşiret reislerinin başkanlığında bir tür milis-korucu sayılabilecek Hamidiye alaylarının kurulmasına karar verildi.

²⁶ Sinan Hakan, **Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kürtler ve Kürt Direnişleri**, İstanbul: Doz Yayıncılık, 2007 s. 120.

Hamidiye Alayları aşiretin büyüklüğüne göre üç ila altı bölükten meydana geliyordu. Bölükteki askerler, at ve atların koşumlarını kendileri temin ediyor, silah ve mühimmatlar devlet tarafından veriliyor, savaş ve görev dışında köy ve tarlalarda günlük işlerini yapabiliyorlardı, masrafları ise devlet tarafından karşılanıyordu. Sultan Abdülhamit'in kendi adını alan bu alayların asıl gayesinin ne olduğu bugün bile tartışılmakta. Bu konuda farklı görüşler var:

- Osmanlı Sarayı 1880'ler kadar yerel beyler tarafından çıkarılan Kürt isyanlarını bastırmakta ve yol kesme, talan ve aşiretler arası kavgalar gibi asayiş bozukluklarını önlemede, düzeni sağlamada büyük zorluklar yaşadı. Hamidiye Alayları ile "Kürt'ü Kürt'le kontrol etme sağlanmış oldu. Miyaviski de Hamidiye Alayları'nın Ermenilere karşı kullanmaktan çok Kürtleri denetim altına alma ve düzene entegre etme amacıyla kurulduğu kanaatindedir.
- Doğuda gittikçe artan ayrılıkçı Hıristiyan-Ermeni Hareketleri ulusalcı ve komitacılığına karşı Müslüman Kürtler bir set olarak durdular, ancak Kürtler Bağımsız Ermenistan'ın kurulmasını engellerken, devletin bir çok haksız politikalarının da aleti oldular.
- Kürtler Rusya'nın Osmanlı üzerindeki hesaplarına karşı koydular. Rusya'nın Akdeniz'e inme politikasına karşı yıllarca savaşan Kürtler Osmanlı'nın doğu sınırlarını muhafaza ettiler.
- Sultan Abdülhamit İran'daki Kürtleri de kendi yönetimine alarak, Ortadoğu'da Osmanlı'nın eski güçlü günlerine dönmek istedi. Bu konuyla ilgili Kemal Burkay şu tespitte bulunmaktadır:

"Abdülhamit'in Kürdistan'ı kendi yönetimi altına birleştirme tasarısı sonuçsuz kaldı. Hırslı Abdülhamit elbette kendi yararları peşinde koştu ama başarsaydı bu en çok da Kürtlere yarardı. Tek parça bir sömürge olmak dörde bölünmekten herhalde daha iyiydi."²⁷

Kürtlerde zaten güçlü olan dini eğilimler daha da güçlendirilerek ulusallaşma sürecini kontrol edilmeye, Ermeniler gibi ayrılıkçı fikirlere kapılmaları önlenmeye ve Kürt kimliği eritilmeye çalışıldı. Bu görüşte olanlar Sultan

²⁷ Kemal Burkay, **a.g. e.**, s. 414.

Abdülhamit'in Van Gölü kenarında Arapça, Türkçe ve Kürtçe dilleriyle hem dini hem de müsbet ilimlerde eğitim verecek bir üniversite açmak için kendisine müracaat eden Said-i Nursi'ye bu izni vermemesini ve Nursi'yi kendi ifadesiyle tımarhaneye attırmasını hatırlatmaktadırlar.²⁸

Sultan Abdülhamit kendi açısından kısmen başarılı olurken uygulamalarda çok büyük olumsuzluklar ortaya çıktı. Hamidiye Alaylarına katılan Kürt aşiretleri elde ettikleri yeni statüyle çevrelerindeki diğer aşiretlere büyük üstünlük sağladılar bu üstünlük çoğu yerde baskı ve zulme yol açtığından, diğer aşiretlerle devletin arası açıldı. Sultan Abdülhamit'in bu dönemdeki en önemli uygulamalarından biri de 1892 yılında İstanbul'da açtığı Kabataş erkek lisesi adını alacak olan Aşiret Mektebi'dir. İstanbul'da ki aşiret mektebi için Kürt, Arap ve Arnavut soyluların, aşiret reislerinin çocukları seçildi.

Tüm olumsuzluklara rağmen geniş bir Kürt kitlesinde Sultan Abdülhamit'e karşı hem dini inanç birliğinden ötürü hem de her ne olursa olsun o dönem içerisinde Kürtlere görece bir statü ve etkinlik sağlamasından ötürü sempati ve bağlılık oluştu Sultan Abdülhamit'in Kürtler arasındaki adı 'Bavı Kürdan ' Kürtlerin babasıydı.²⁹

Osmanlı devletinde problemsiz huzur ve sükunet içinde yaşayan Kürtler Şii Safevilere karşı sürekli Ali Osmaniyeyi desteklemişler. Osmanlı devletiyle ilişkileri gayet iyi olan Kürtler İttihat ve terakki döneminde aynı muameleyi bulmuşlar mı? Kürt sorunun Kaynağı nerdeyse Osmanlının son dönemlerine Modernleşme dönemine dayandırılmaktadır. Kürtlerin İttihat ve terakki dönemindeki durumuna kısaca değinmemizde fayda var.

1.4. İttihat ve Terakki

İttihat ve terakki iktidara gelmeden önce sürekli olarak eşitlik (müsvat) adalet, uhuvvet (kardeşlik) ve hürriyetten söz ediyor ve bayraklaştırdığı bu sloganlar Ermeni, Rum, Müslüman, Türk, Kürt, Arap, Arnavut, herkese cazip geliyordu. Bunun içindir ki şair Mehmet Akif ile Said-i Nursi başta olmak üzere İslam düşüncesindeki birçok kişiyle Kürtlerin önde gelen aydınlarının hemen, hemen tamamına yakını Meşrutiyeti

²⁸ Mustafa Akyol, **a.g. e** s. 41.

²⁹ Altan Tan, **a.g. e**, s.104.

desteklediler. İttihatçılar İktidarı ele geçirdiklerinde Osmanlılık fikri ön plandaydı. İttihat ve terakki cemiyeti tüm dinlerden tüm mezheplerden ve imparatorluk mensubu tüm kavimlerden üyeleri vardı. 4-9 Şubat 1902 tarihinde Paris’te yaptıkları kongrede değişik uluslardan 47 delegenin katıldığı kongrede Abdürrahman Bedirhan ve Hikmet Baban da Kürtleri temsilen katılmışlardı. Kongrenin açılış konuşmasında Prens Sabahattin şöyle diyordu. Şurası kesinlikle belirtilmelidir ki İmparatorluğun çoğunluğunu oluşturan Türkler kendileri adına istedikleri hakların Müslüman ya da Müslüman olmasın diğer bütün vatandaşlara kayıtsız şartsız tanınmasını istemektedirler. Bütün vatandaşlara eşit hak ve görevler tanınacak ve bu birliği sürdürececek biricik güç olan Osmanlı henedanına ve tahtına bağlılık duygusunun uyanması ve yaşanması sağlanacaktır. Üstelik Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşundan yapılışına kadar kaderlerine hakim olduğu halkların dillerine, geleneklerine ve dinlerine saygı göstermekte kusur ettiği görülmemiştir. Tekrar edelim ülkemizde uygulanmasını istediğimiz ve yolunda var gücümüzle çalıştığımız ıslahat, belirli bir halk din ya da gurup için değildir. İstisnasız bütün Osmanlılar adına ıslahat istemekteyiz.³⁰

1909 yılında kabul edilen İttihat ve terakki cemiyeti programında ilkokullarla ilgili bölüme giriş şöyleydi:

“Madde 10 Mekteb-i Umumiyyede tahsili İptidai mecburi ve mecanidir (ücretsiz). Mekteb-i İptidaiyyede lisan-ı tedris her kavmin kendi lisanı ile olacaktır. Fakat sübyan sınıflarında maada olan sunufi iptidaiyyede Türkçe talim olunmak mecburidir.”³¹

İttihat Terakkinin 1913 yılı programında anadil serbestisi açık bir şekilde yer alıyordu. 20 Eylül 1913 tarihinde yapılan İttihat ve terakki kongresinde söz alan ve daha sonraları Cumhuriyet döneminde Başbakanlık yapacak olan Fethi Okyar “Osmanlı Hükümeti İmparatorluğunu meydana getiren çeşitli unsurların ilerlemesini ve gelişmesini istediğine göre iç siyasetin temeli olarak mahalli dillerin okullarda, mahkemelerde, bürokraside kullanılmasını benimsemeli ve devlet memurlarını seçerken gidecekleri bölgelerin dillerini bilip bilmedikleri hesaba katılmalıdır” diyordu.³²

1913 yıllarında savunulan ve kabul edilen ana dille eğitim ve yerel dillerin kamuda kullanılabilme hakkı Türkiye’de bugün hala tartışılmaktadır. Türkiye yüzyıllardır aynı

³⁰ Naci Kutlay, **İttihat Terakki ve Kürtler**, Ankara: Beybun Yayınları,1992, s.111.

³¹ Altan Tan, **a.g. e**, s.109.

³² Naci Kutlay, **a.g. e**, s.196.

konuları tartışmakta ve sorunlarını çözebilme yeteneğini bir türlü ortaya koymamaktadır. Türkiye’de siyasetçilerin tavırları da ilginçtir. İttihat ve terakkiden beri Kürtlere ana dille eğitim ve Kürtçenin kamuda kullanılması sözü verilmekte, bir müddet sonra ise bu sözler ‘unutulmaktadır’. İçinde bulunduğumuz günlerde de maalesef durum bu merkezdedir.³³

Kürt sorunun kaynağı sayılabilecek önemli gelişmelerden biri de Kürt ulusalcılığının doğuşudur. Tanzimat ve Meşrutiyetle gelen Vatan, millet aşkı; eşitlik, demokrasi, Hak-hukuk kavramlarının propagandası sadece Türk milletinin üzerinde etkisi olmayıp içinde birçok milleti taşıyan diğer milletleri de etkilemiş. Osmanlının bünyesinde bulunan her millet bu yeni kavramların etkisinden kalmış ve bu da Osmanlının çözümlmesine kadar devam ede gelmiştir. Diyebiliriz ki Kürt ulusalcılığı Türk ulusalcılığından etkilenmiştir. Ancak başarılı olmamıştır. Günümüzde ise Kürt ulusalcılığı gecikmiş bir ulusalcılıkla kalmıştır. Bu sebeplere dayanarak Kürt ulusalcılığının doğuşunun tarihsel arka planına gitmek gerekmektedir.

1.5. Kürt Ulusalcılığının Doğuşu

Osmanlıyı oluşturan halklar içinde milliyetçilik/ulusalcılık fikirleriyle en geç tanışan aydınlar Kürt aydınları oldu. Bu durumun birkaç nedeni olabilir.

- 1514’te Çaldıran savaşında sonra Kürt beylerinin Yavuz Sultan Selimle yaptıkları Özerklik antlaşması çerçevesinde yaklaşık dört yüzyıl mevcut düzenlerini büyük oranda korumuş olmaları ve son dönemler hariç Osmanlı yönetiminden memnun olmaları.
- Kürt illeri gelenlerin çocuklarının Yüksek öğrenim için İstanbul ve Avrupa şehirlerine ancak 19. Yüzyılın son çeyreğinde gidebilmeleri.
- Kürtlerdeki güçlü İslami inanç ile terikat yapısının ayrılıkçı milliyetçi akımlara fikren engel olması.

Mustafa Akyol Osmanlıda Kürt milliyetçiliğinin doğuşu ile ilgili olarak şu değerlendirmelerde bulunmaktadır:

³³ Altan Tan, **a.g. e.**,s.110.

‘‘Milliyetçilik, modern çağa ait bir ideolojidir. Premodern (modern öncesi) dönemde Milliyetçilik yoktu. En Fazla muğlak bir kavim bilinci vardı. İnsanlar kendilerini şu veya bu milletin bir ferdi olarak değil bağlı oldukları siyasi otoritenin (çoğunlukla bir padişahın, bir kralın veya derebeyin tebaası ve ait oldukları dini cemaatin bir parçası olarak görüyorlardı. Konu hakkında uzman olan tarihçi Hans Koh’un ifadesiyle ‘‘insanoğlunun milliyeti kendi politik ve kültürel aktivitesinin ve hayatının merkezine yerleştirilmesi, ancak yakın geçmişte oldu.’

Milliyetçilik Ernest Gellner, Benedict Anderson gibi sosyal teorisyenlerin de gösterdiği gibi sosyal teorisyenlerin de gösterdiği gibi modern çağın getirdiği birtakım teknolojik imkânlarla ve merkezi devlet yapılarının gelişmesiyle doğdu. Merkezi devletler, ulusal eğitim programları uygulayarak, ortak bir dili ve kültürü ülke sathına yayarak ‘millet’ bilincini oluşturdular. Yani millet kavramı belirli sosyolojik ve politik ortamın teşekkül etmesiyle, insanların zihninde oluştu ve oluşturuldu. Bu nedenle Anderson bizde de hayli tutulan kitabında milliyetleri ‘hayali cemaatler’’ olarak tanımlar. Gellner’re göre de millet bir icat’tır.³⁴

Osmanlı bünyesindeki etnik, dini, mezhebi ve ekonomik sorunların kangren hale gelerek bir türlü çözülmemesi imparatorluğun diğer aydınları gibi Kürt aydınlarını da farklı arayışlara yöneltti. Onlar da Osmanlıcılık, İslamcılık ve ulusalcılık (milliyetçilik) fikirlerinden etkilendiler. 1910’lu yıllarda İstanbul’da öğrenci olan ve Kürt ulusalcılığın önderleri olacak üç gencin anıları bu döneme ışık tutması açısından oldukça önemlidir.

İttihat ve terakki partisinin yegâne gayesi Türk olmayan unsurları kati suretle Türkleştirmek veyahut zecri (zorla) tasfiyeye tabi tutmak siyasetine matuftu bu sebeple Türk olmayan milletlere mensup gençler arasında Türk devletine karşı bir nefret ve itimatsızlık havası esmeğe başlamıştı. O zamana kadar Kürtçülük zihniyeti taşımayan Kürt gençleri bile çok büyük bir heyecana kapılarak Türkleri düşman bilmeye başlamışlardı. İstanbul’da üniversite gençleri arasında artık bir millet kavga ve mücadelesi baş göstermişti. Mektepte teneffüshaneden dershaneye girdiğimizde, dershanenin büyük tahtasına tebeşirle pek büyük yazılarla ‘Ne Mutlu Türküm’ diyene ‘yaşasın Türk’ yazılmış olduğunu görmekte idik. Bu vaziyet karşısında biz de tahtaya ‘yaşasın Kürt ve Kürdistan’, ‘Ne mutlu ben Kürt’üm diyene’ yazılarını yazmağa mecbur

³⁴ Kemal Krişçi/ Gareth M. Winrow; **Kürt Sorunu, Kökeni ve Gelişimi**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1997, s. 83.

olmuştuk. Aynı şekilde Arap, Çerkez, Arnavut, Ermeni vb. Türk olmayan gençler arasında da milliyet kavgası artık bütün şiddetiyle baş göstermişti.³⁵

İstanbul'da yaşanan tüm olaylar diğer bütün halklar gibi Kürtleri de etkiliyor, gelişen yeni fikirler Kürtler arasında da taraftar buluyordu. Bu yeni durumun oluşmasında dünyadaki yeni değişim ve dönüşümün de etkisi vardı. Ulusal duyguların biçimlenip kabarmasında çağın önemli etkilerini gözden uzak tutmamak gerekir.³⁶

Bütün bir imparatorlukta özgürlük rüzgârları diğer halklar gibi Kürtleri de etkilemişti. İlk Kürt örgütleri ikinci Meşrutiyetten hemen sonra kurulmaya başladı. Genelde 'Kürt Teavün ve Terakki cemiyeti' ilk örgüt olarak kabul edilir.

Kürt Teavün ve Terakki cemiyeti: İstanbul'daki Kürt aydınlarınca 19 Eylül 1908'de kuruldu. Arapça olan teavün yardımlaşma' terakki ise 'ilerleme' anlamına gelmektedir. Cemiyetin önde gelen kurucuları: Ubeydullahzade Seyid Abdulkadir, Emin Ali Bedirhan Paşa, Ferik Şerif Paşa, Damat Müşir Ahmet Zülkif Paşa, Babanzade Zülkif Paşa, Babanzade Zihni Paşa, Dr. Mehmet Şükrü Sekban Naim Baban ve Motkili Halil Hayaldir. Tüzüğün ilk maddesinde cemiyetin kuruluş amacı şöyle belirtiliyordu.

'Osmanlılığın yüce vasıflarını daima korumakla beraber din ve devletin ilerleme ve yaşamasının biricik aracı olan Meşrutiyet ve meşveret korunup sürdürüldükçe Kürtlerin büyük halifelik makamı ve yüce sultanlığa olan güçlü bağlılıklarını sağlamlaştırmak, vatandaşları olan Ermeni, Nesturi ve diğer Osmanlı kavimleri ile iyi geçinip uyuşmalarını bir kat daha güçlendirmek ve artırmak; kabileler ve aşiretler arasındaki anlaşmazlıkları ve nefreti gidermek ile tümünün bir meşru merkezde ilerlemesi için el ele vermelerini araçlarını sağlamak; Maarif (eğitim, kültür,) ve sanayi ticaret, tarımı yayıp geliştirmek temel maksatları üzerine Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti adıyla bir hayır cemiyeti kurulmuştur.'

'Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti'nin tüzüğünde ayrıca Kürtçe İlköğretimi kolaylaştırmak için Kürt dilini yazıp kitap haline getirmek, Kürtçe dilbilgisi kitabı ve mükemmel bir sözlük hazırlamak, Kürtçe ders kitapları yazımını ikramiyeler vererek teşvik etme amaçları belirtilmiştir. Şimdiye kadar basılmış basılmamış ne kadar yararlı

³⁵ Altan Tan, **a.g. e.**, s. 132.

³⁶ Kemal Burkay, **a.g. e.**, s. 324.

Kürtçe eser varsa derleyip toplayarak yayımlamaya ve okutmaya, Kürt edebiyatının bir tarihçesini hazırlayıp kitap haline getirerek yayımlamaya özen gösterilecektir.’’

Babanzade İsmail Hakkı’ya göre Kürt kavmi önce İslam, sonra Osmanlı, sonra da Kürt idi. Asla Osmanlılardan ayrılmamalıydı.³⁷

1908 yılı içinde cemiyet Kürt Teavün ve Terakki Gazetesi’ni çıkarır Gazetenin yazarları arasında Said-i Nursi de vardı. 31 Mart vakasından sonra 13 Nisan 1909 Sultan Abdülhamit’in tahtan indirilmesi ve çıkan karışıklıklar sonunda cemiyet 1909 yılında kapatılmıştır.

Kürt Teavün ve Terakki cemiyeti Kürtlerin 20. yüzyıl başlarındaki taleplerini derli toplu ve makul istekler çerçevesinde medenice ortaya koyması ve bu konuda bir ilk olması nedeniyle önemlidir.

Bir avuç Kürt milliyetçisinin Osmanlı’nın son dönemlerinde yürüttüğü milliyetçi propaganda çok sınırlı kaldı ve geniş Kürt kitlesi Osmanlı’ya sadakatini devam ettirdi. Kürtlerin Osmanlıya sadakatinin en çarpıcı göstergesi 1912’den 1918’e kadar aralıksız devam eden kanlı savaş ve felaket yıllarında imparatorluk ordularında çarpışmalarıydı. Art arda gelen Trablusgarp, Yemen ve Balkan Savaşları ve bunlardan hemen sonra patlak veren birinci dünya savaşında pek çok Kürt Osmanlı ordusunda görev aldı. Kürtler Osmanlı Ordusuna kayda değer bir insan gücü sağladılar. Binlerce Kürt asker Sarıkamış’taki 3. Ordu’da ve diğer cephelerde hayatını kaybetti. Bölgedeki Osmanlı kuvvetlerinin büyük bir bölümü Kürtlerden oluşuyordu.³⁸

Kürtler Birinci Dünya savaşında Türklerle omuz omuza bütün cephelerde cansiperane savaştılar. Bu savaşınlar arasında sadece İslam kardeşliğine inanan İslamcı aydınlar değil, o günün şartlarında laik ve ulusalcı fikirlere sahip Kürtler de vardı. Kürt ulusalcılığın kurucusu ve ilk birkaç aileden biri sayabileceğimiz Cemil Paşa ailesinin bütün gençleri bu savaşta yer aldı. Avrupa’nın değişik şehirlerinde üniversite öğrenimi gören Diyarbakirli Cemil Paşa’nın oğulları İbrahim ve Cevdet ile torunları Ekrem,

³⁷ Malmisanij, **Kürt Teavün ve Terakki Cemiyet ve Gazetesi**, Avesta Yayınları, s.22.

³⁸ Mustafa Akyol, **a.g. e**, s. 61.

Kadri ve Şemseddin Cemil Paşa 1914 yılında derhal İstanbul'a dönerek savaşa gitmek için birlikte katıldılar.³⁹

Daha bir yıl öncesinden Almanyanın Münih kentinde üniversiteyi bitiren İbrahim Cemil paşa, Kürtler'in ilk elektrik mühendisiydi. Avrupa'da kalıp hayatını kurtarmak yerine mezun olduğu yıl ülkesine dönerek Erzurum Hasankalede ölmeyi tercih etti. Diyarbakır'da kırktan fazla köye sahip olan Cemil Paşa ailesinin hiçbir maddi sıkıntıları olmayan gençlerinin Belçika, İsviçre, ve Almanya'daki hayatlarını bırakarak vatan savunması için ülkelerine dönüp ölümü seçmeleri ibret vericidir. Bu dönemde sadece Kürt köyleri değil Kürt ağa, molla ve şeyhleri de aynı tavrı sergilediler. Gözünün her şeyi vurabilmesiyle ünlü, Siirt Kurtalanlı Pencinera Aşireti reisi Bışarı Çeto da aşiretine mensup yüzlerce kişiyle birlikte hayatını kaybetti. Said-i Nursi ve Rahmi Zapsu yaralanarak Ruslara esir düştüler ancak seneler sonra esaretten kurtularak Tiflis üzerinden Bitlis'e dönebildiler. Peki Kürtlerin bu sadakatinin nedeni neydi? Mc Dowall da aynı soruyu sorar:

“Kürtler hükümet emirlerine neden bu denli isteklice uydular ve yanıtlar: Müslüman kimliğin bu işte kuşkusuz büyük payı vardı.”⁴⁰

Kürtler kendi kaderleriyle Türk kardeşlerinin kaderlerini, kendi kurtuluşlarıyla Türk kardeşlerinin kurtuluşunu bir kabul ettiler. Koçgiri İsyanı: Kürt Teali cemiyeti ile görüşmelerde bulunan Koçgirili Mustafa Paşa oğlu Alişan beyle katibi Alişer Beylerin liderlik ettikleri isyanın amacı, ABD başkanı Wilson prensipleri doğrultusunda Kürdistan'ın kurulmasıydı. Koçgiri isyanına katılan Kürtler Alevi Kürtlerdi. Abdülhamit'ten bu yana Kürtler arasında etkili olan İslamcılık siyaseti onlar için çok fazla bir şey ifade etmiyordu. Onun içindir ki isyanın söylemi milliyetçiydi. İsyanı Sünni Kürtler destek vermedi. Koçgiri liderler tarafından kullanılan milliyetçi söylem, Kürt kitlelerde birçok kayda değer etki göstermedi. Çünkü Sünni aşiretler Mustafa Kemal'e çoktan ittifak etmişlerdi. Mustafa Kemal isyan eden Koçgiri üzerine ordu birlikleriyle Topal Osman çetesini gönderdi. Topal Osman bölgede büyük katliamlar

³⁹ Altan Tan, **a.g. e.**, 155.

⁴⁰ Mustafa Akyol, **a.g. e.**, s.62.

yaptı. İlk başlarda isyana katılma sözünü veren aşiretler Ankara hükümetiyle anlaşarak desteklerini çekince isyan bastırıldı.⁴¹

Kürtler Malazgirt, savaşında Alparslan'ın ordusunda on bin askerle katılıp savaşın kazanılmasında ve Anadolu'nun kapısının Anadolu Selçuklulara açılmasında büyük katkı sağlamışlardır. Aynı şekilde Çaldıran Savaşında İdris-i Bitlisinin önerisiyle Kürt Beylerinin Birleşip Sultan Selim'in ordusuyla birleşip savaşın kazanılmasında ve Osmanlı devletinin Kuzey Afrika'ya kadar inmesine büyük katkıları olmuştur. Bunun akabinde Kürtler Yavuz Sultan Selim'in güvenini kazanıp 1515'te Amasya'da Kürtlerle bir Dostluk antlaşması imzalanmıştır. Ve bu Antlaşma Kanuni Sultan Süleyman zamanında da riayet edilmiştir. Birinci dünya Savaşında yine aynı gayretlerle İslam milleti adına Cihat ruhuyla Osmanlının hemen, hemen her cephesinde bulunup Osman-ı Aliye'nin müdafaasını sonuna kadar canlarıyla kanlarıyla yapmışlardır.

Kürtler yine kendilerini Osmanlının bir parçası sayarak Vatan-Millet aşkıyla Kurtuluş savaşında ölüm kalım savaşını vererek vatan için Türk kardeşleriyle kader birliği yapıp toprağına altına girmekse birlikte girmeyi yeryüzünde kalmaksa birlikte kalmaktan yana tavır almışlar ve yeni devletin kurulmasına kadar adım, adım Türk kardeşleriyle birlikte hareket etmişler. Kurtuluş savaşının kazanılıp yeni devletin Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında da büyük rol almışlar. Dolayısıyla daha nesnel bilgilerle Kurtuluş savaşında Kürtlerin rolüne bakmak gerekmektedir.

1.5.1. Kurtuluş Savaşında Kürtler

Osmanlı orduları Birinci Dünya Savaşı boyunca düşmanlarına karşı büyük kayıplar vermesine rağmen hemen, hemen bütün cephelerde direndi ve önemli başarılar elde etti. Ancak Almanya'nın başını çektiği ittifak yenilince, savaştan yenik çıkmış sayıldı. 1918 tarihinde Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandı ve mütareke şartları uyarınca itilaf devletleri Anadolu'yu işgale başladılar. Bu dönemde Osmanlı aydınlarının bir kısmı içinde bulunan kötü şartlardan nedeniyle işgalci batılı devletlerle iyi geçinilmesi gerektiğini öne sürerek İngiliz-Amerikan Mandasını savunurken bir kısmı ise şartlar ne olursa olsun her hal ve şartta bir kurtuluş savaşı verilmesi gerektiği fikrini öne sürdüler. Mustafa Kemal Paşanın Sultan Vahdettin'le konuştuğundan sonra İstanbul hükümeti

⁴¹ Altan Tan, a. g. e. s.167.

tarafından 9. Ordu müfettişliğine atanarak Samsun'a çıkması ve bilahare Kazım Karabekir ve Ali Fuat Paşaların da destek vermesiyle kurtuluş savaşı başlamış oldu. Aynı dönem içinde Kürt aydın ve illeri gelenleri kendi aralarında hararetli toplantılar düzenliyor, içinde buldukları durumdan çıkış yolları arıyorlardı. Laik ve ulusalcı fikirlere sahip küçük bir azınlık dışında Kürtlerin ezici çoğunluğu Türklerle birlikte kurtuluş savaşı vermekten yanaydı. Ulusalcı aydınların görüşleri ise Osmanlı devletinin artık yıkıldığı ve Kürtlerin artık kendi başlarının çaresine bakmaları gerektiğini yönüdü. Ekrem Cemil Paşa hatıratında bunu şöyle ifade etmektedir. Bazı mühim meselelerin müzakeresi için başka açık bir içtima (toplantı) yapılacaktı. Ertesi gün öğleden evel Diyarbakir Gülşeni tekkesinde bu içtima akdedildi. Birçok hatipler ilanen bağıra çağıra İstanbul'un ecnebi devletler tarafından işgal edildiğini Osmanlı Devleti'nin İnkıraz edildiği (yıkıldığını) söylüyor. Bütün Kürtleri ittihadı davet ediyorlardı. Aksi halde Kürdistan, Ermenistan gibi olacaktı. Hatiplerden Hamdi Efendi cismi devleti Ali Osmaniye kangren olmuştur ve bu korkunç hastalık bütün Osmanlı ülkesini sarmak üzeredir. Kangren olmuş bu uzvun yegane halas (kurtuluş) çaresi bıçaktır. Uzvun kangrenli kısmını kesmek lazımdır diyordu.⁴²

Daha sonraki günlerde Diyarbakirlilerin büyük bir kısmı Ekrem Cemil Paşa ve arkadaşlarının bu görüşlerine katılmayarak Türklerle birlikte mücadele etme kararı aldılar. Kazım Karabekir'e hilafet ve saltanat makamının uğradığı tecavüz ve ihanetin tazmini mevcudiyet ve istiklalimizin (varlığımızın ve Bağımsızlığımızın) temini için son damla kanlarımıza kadar mukavemetle (direnişe) ahdediyoruz, telgrafını çektiler.

İngiliz hükümeti tarafından Kürt aşiretlerini Osmanlıya karşı isyan etmeleri için örgütlemek üzere bölgeye gönderilen Binbaşı Noel, Kürt Şeyhlerinin gerçek birer Türk dostu olmalarına şaşırılmış ve üzülmüştü.1919'da hükümetine gönderdiği raporda bu duruma değiniyor ve Türkler yoğun olarak Panislamik çizgide çalışıyorlar. Bütün Kürt aşiretleri toplu halde Mustafa Kemal'in kollarına atılacaklardır, atmaktadırlar' diyordu.

43

Hollandalı sosyal bilimci Martin ve Bruniessen ise 'İslam, birinci Dünya Savaşı yenilgisi üzerine kafir galipler ve yerli Hıristiyanlar karşısında Türkleri ve Kürtleri

⁴² Ekrem Cemil Paşa, **Muhtasar Hayatım**, Bürüksel Kürt enstitüsü, 1991, s. 28.

⁴³Mim Kemal Öke, **Belgelerde Türk-İngiliz ilişkilerinde Musul ve Kürdistan sorunu**, 1918-1926 TKAE yayınları, s. 25.

birleştirmiş bir ögedir. Birçok Kürt, Kemalist harekete gönüllü olarak yer aldı, çünkü bu Müslümanların Müslüman olmayanlara karşı savaşıydı.⁴⁴ değerlendirmesinde bulunmaktadır. Birinci Dünya savaşından sonra Kurtuluş savaşında da kaderlerini Türklerle bir kabul eden Kürtler Maraş, Antep ve Urfa'da Fransızlara karşı destanlar yazdılar. Antep müdafaasının efsanevi ismi 'Kara Yılan'da Kürt'tü. Urfa'da 12 eşraf ve aşiret reisi ünlü 'on ikiler Meclisi'ni oluşturarak Urfa direnişini örgütlediler. Savaşı birlikte kazandılar.

1.5.2 Mustafa Kemal ve Kürtler

Kürt sorunu karşısında iki farklı Mustafa Kemal vardır. Birinci Mustafa Kemal Müdafai Hukuk Cemiyeti'nin kuruluşunda Erzurum ve Sivas kongrelerinde, Amasya Görüşmesi protokolünde Kürtlerin varlığını kabul eden ve Kurtuluş mücadelesini Kürtlerle birlikte yürüten bir aktördür. Bununda ötesinde 'yerinde yönetim' prensibini benimseyen savaş yıllarının temel kurucu belgesi niteliğindeki 1921 anayasasını kabul eden konuşmalarında 'Türkiye halkından bahseden ve 16 Ocak 1923'teki tarihi İzmit konuşmasında 'Kürtlere yerel özerklik' verileceğini dile getiren bir Mustafa Kemal vardır.

İkinci Mustafa Kemal ise 1925 sonrası dönemde Şark Islahat Planı'yla başlayıp 1938 Dersim Islahat Planı'yla devam eden 'inkarcı ve asimilasyoncu' siyasete izin veren bir aktördür. Cumhuriyetin Kürt siyaseti ve resmi görüşü ikinci Mustafa Kemal'in görüşleri olmuştur.⁴⁵

Mustafa Kemal Paşa Erzurum ve Sivas kongrelerine Kürtlerden de pek çok temsilci davet etti. Bir hükümet prototipi olan Heyet-i temsiliyede de birkaç Kürt de var ve 23 Nisan 1920'de tarihi meclis konuşmasında, milletin anasır-ı İslamiyeden yani "İslam unsurlarından" oluştuğunu ise şöyle vurgulamıştır:

"Meclis-i alinizi teşkil eden zevat yalnız Türk değildir, yalnız Çerkez değildir, Yalnız Kürt değildir, yalnız Laz değildir. Fakat hepsinden mürekkep (oluşan) anasır-ı İslam iyledir, samimi bir mecmuadır. Binaenaleyh bu heyeti aliyenin temsil ettiği, hukukunu, hayatını, şeref ve şanını kurtarmak için azmettiği emeller, yalnız bir unsur-u İslam'a münhasır değildir. Anasır-ı İslamiyeden mürekkep bir kütleye aittir..."

⁴⁴ Altan Tan, a.g. e, s.169.

⁴⁵ Hüseyin Yayman, a.g. e,s. 40.

Bu mecmuayı teşkil eden her bir unsur-u İslam bizim kendimiz ve menafi (menfaatleri) tamamıyla müşterek olan vatandaşımızdır. Ve yine kabul ettiğimiz esasatın ilk satırlarında bu muhtelif anasır-ı İslamiye ki vatandaşlıklar yek diğerine karşı hürmeti müteakabile ile riayetkardırlar ve yekdiğerinin her türlü hukukunun irki, ictimai, coğrafi hukukuna daim riayetkardırlar.⁴⁶

Mustafa Kemal Kürtlerin ilişkileri incelendiğinde birkaç nokta öne çıkar:

Mustafa Kemal Kürtlerin desteğini almak için öncelikle din kardeşliğini illeri sürerek, İslami dil, üslup ve kavramları kullanır.

İslam dünyası için çok önemli olan halifelik kurumunu ve İngilizlerin elinde olduğu kabul edilen Halifenin kurtarılmasını sürekli olarak ön planda tutar.

Kurulacak olan bir Ermenistan'ın Kürtlerin varlığına bir tehdit ve tehlike olduğunu vurgular.

Anadolu müftülerinin Milli Mücadele'yi destekleyen fetvalarını Kürt din alimleri de imzaladılar. Hakimiyeti-i Milliye Gazetesinin 5 Mayıs 1920 tarihli sayısında yayımlanan ve halifenin 'esaret ve hakaret'ten kurtulmasını savunan fetvayı imzalayanlar arasında; Diyarbakir, Urfa, Hizan, Doğubayazıt, Diyadin, Hıms, Siverek, Viranşehir, Bitlis, Silvan, Van gibi Kürt yoğunluklu bölgelerin Kürt müftülerinin de isimleri yer alıyordu.⁴⁷

Cumhuriyetin ilanından önceki dönemde Kürtlerin aydın ve siyasetçilerini iki ana gurupta değerlendirmek mümkündür:

Birlikte yaşama yanlıları: Kürtlerin ezici çoğunluğunun fikrini temsil eden Türklerle yaşamakta yana olan gurup. Birlikte yaşamaktan yana olan ve halifelikle bağlılıkta İslam kardeşliğini esas alanların siyasal önderi Kürdistan Teali Cemiyeti'nin başkanı Seyyid Abdülkadir'dir. Bu dönemde Kürt ağa, bey, şeyh, eşraf ve aydınlarının çoğu Seyyid Abdulkadir gibi düşünüyordu.

Ulusalçı-Milliyetçi Kürtler: Modern ulusalcı fikirlerden etkilenen yeni dönemde Mustafa Kemal ve diğer Türk yöneticilere güvenmeyen Kürtlerin kendi kaderlerini

⁴⁶ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c.1, s. 23.

⁴⁷ Yalçın Küçük, **Aydın Üzerine Tezler**, İstanbul: Tekin Yayınevi, 1985 s.104.

kendileri tayin ederek bağımsız bir Kürdistan kurmaları gerektiğini savunan grup. Bu dönemde başını Bedirhani, Baban ve Cemil Paşa ailelerinin bir kısım fertlerinin başını çektiği bağımsız Kürdistan fikrini savunanlar, çok küçük bir azınlıktır.

Mustafa Kemal ve arkadaşlarının kurtuluş savaşı süresince söylem olarak İslam kardeşliğini, birliğini ve halifelik makamının birleştiriciliğini sıklıkla dile getirdikleri tarihi bir vakıadır. Modern Türkiye'nin kuruluşunda Kurtuluş Savaşı yönetici kadrolarının Türklerden sonra en kalabalık ve yerleşik halk olan Kürtlerin desteğini kazanmak için gösterdikleri çaba da açıktır. Ayrıntılarıyla anlatmaya çalıştığımız gibi Kürtler, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı süresince Türlerle birlikte omuz omuza savaşarak ülkenin kurtarılması için hiçbir fedakârlıktan kaçınmadılar. Cumhuriyet'in kuruluşuna da canı gönülden destek verdiler. Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yetmişin üzerinde Kürt milletvekili vardı.

Ancak 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilanından sonra 'bir şeylerin' değişmeye başladığı ve artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı anlaşılmaya başlandı, huzursuzluk artıyordu. İslami hassasiyeti yüksek olan Kürt aydınlarının büyük bir kısmı padişahlığın kaldırılmasına tepki duymadı çünkü padişahlığın kaldırılmasına rağmen hilafet devam etmekteydi ve dinen esas önemli olan padişahlık değil Hilafet makamıydı. Hatta birçok kişi Cumhuriyeti asıl İslami yönetim şekli olarak düşünüyordu. Yeni Cumhuriyetin İslam dolayısıyla da şeriat yasaları ile ilgili fikirleri ve yaptığı değişiklikler ve çıkardığı yeni kanunlar topluma yansidikça durum anlaşılmaya başlandı. Yeni Cumhuriyetin bir diğer 'yeni anlayışı' da bin yıldan uzun bir süredir birlikte yaşanan 'anasır-ı İslam' anlayışından 'modern -ulus' anlayışına geçilmesi ve bu doğrultuda siyasi değişiklikler yapılmasıydı. Bu durumu 'anasır-ı İslam'dan' ulusa yürüyüş olarak değerlendiren Mustafa Akyol şöyle demektedir:

“Ulus-Devlet (ya da milli devlet) modern çağın ayrılmaz bir parçasıdır. Modernleşen Dünyada şu veya bu şekilde ulus-devletler oluşmuş, İnsanlar bunların çatısı altına girmişlerdir. Modernleşme ile ulusallaşma ve ulus devlet arasında kesin bir bağ vardır; biri ötekini geliştirmiştir... Kurtuluş Savaş'ında öncelik Türkiye sınırları içinde yaşayan tüm etnik kökenleri hiçbirine özel vurgu yapılmadan (Tükler dâhil) birleştirerek milli mücadeleyi kazanmak ülkeyi işgalden kurtarmaktır. Anasır-ı İslam terimi bunu ifade eder. İkinci hedef, yeni çağdaşlaşma için öncelik ise söz konusu Anasır-ı İslam'a bu kez modern ortak bir kimlik bir 'ulus' kimliği kazandırmaktır. Bu da dünyanın pek çok

ülkesinde olduğu gibi o, ‘unsurların’ en büyüğü ve en merkezisi ve en tarihi olanın, yaşanan tarihte ve kurtuluşa öncülük edenin, Türklerin kimliğinin bir üst kimlik olarak belirlenmesi ve telkin edilmesiyle yapılmıştır. Burada kritik olan nokta ise, Batı ülkelerinde on yıllar hatta asırlar süren bu kimlik değişiminin Türkiye’de tek bir on yıla sığdırılmak zorunda kalınmış olmasıdır. Batılı ülkelerde de büyük sancılar çalkantılar oluşmuştur. Modernleşmenin bizzat kendisi, Murat belgenin ifadesiyle acı veren bir süreçtir.⁴⁸

Milli misakımızın Türklerle Kürtlere aynı kıymeti, aynı ehemmiyeti vermesi gösteriyor ki bu iki millet arasındaki vefa bağları, sadakat rabitaları her türlü tasavvurun fevkinde bir samimiliğe maliktir. Filhakika meşrutiyetten beri devletimiz Kürtler yüzünden hiçbir rahatsızlığa uğramadı. Balkan Harbi gibi Mütareke zamanları gibi en felaketli günlerimizde, bize dostluk elini uzatan, bizimle samimi dert ortaklığı eden bu vefalı millet değil midir? Bugünkü İstiklal Mücadelesine de bütün heyetiyle İştirak edip Türklerle beraber ‘hep yahut hiç’ diyen bu sadakatli millet değil midir?

Türk nasıl olur da bu kadar samimi bir kardeşin, bu kadar hukukperver bir arkadaşın emsalsiz vefakârlıklarını, sayısız fedakârlıklarını unutabilir?

Vakıa Kürt bu sadakat yolunda yürümekle aynı zamanda kendi varlığını, kendi harsını, kendi istiklalini de muhafaza etmiş oldu. Mübarek yurdu başka ülkeler gibi düşmanların murdar ayakları altında çiğnetmedi. Burası da doğru olmakla beraber, bu neticeyi Kürt’ün civanmerdane sadakatine atfetmeyip de yalnız akilane ihtiyatkarlığına isnat etmek hiçbir vecihiyle reva değildir. Tarih gösteriyor ki muvaffakiyet daima doğruluğun mükâfatıdır.

Kürt zeki olduğu kadar doğru, imanlı, dürüst, vicdanlıdır da. Bunu ispat için yalnız şu on seneyi değil, on asırlık müşterek mazimizi hatırlamamız icap eder. Bundan on asır mukkadem bugünkü Yunanlılarla İngilizlerin, Fransızların dedeleri Ehl-i Salibi sürüler şeklinde İslam ülkelerine akın etmeye başladılar. Bunları İslam yurdundan kovmak için el ele veren hangi milletler, hangi hükümdarlar oldu? Türklerle Kürtlerin o zamanki müşterek cihadı hiç unutulabilir mi? Karaboğalar, Alparslanlar, Kılıç-Arslanlar,

⁴⁸ Mustafa Akyol, a.g. e, s.85.

Nureddin- Şehidler bu cihada ne kadar uğraştılsa Salahaddin-i Eyyubiler de o derece çalışmadılar mı?

O asırlarda vatan harici tehlikeye maruz olduğu kadar din de dahil muhataralarla tehdit ediliyordu. Türkler Babekiye, Batiniye gibi ihadları ortadan kaldırmaya çalıştıkları sırada Salahaddin-i Eyyubiler de Mısırdaki 'Fatimiye' Rafiziliğine nihayet vermedi mi? Daha sonraları 'Safaviye' Kızılbaşları zuhur edince bu bidate de beraberce mani olmak için bütün Kürt beyleri Bitlisli Molla İdris-i elçi yaparak -ihtiyarlarıyla, arzularıyla Sultan Selim'e biat etmediler mi?

İşte bu tarihi misaller gösteriyor ki Türklerle Kürtler, muazzez vatanımızı düşmandan, mukaddes dinimizi fesattan esirgemek için daima birlikte cihada atılmış iki dost millettir.

Türkler nasıl daima dini, ahlaki mefkureler için çalışmışlarsa Kürtlerin de rehberleri her zaman iman ile vicdan olmuştur. Bu iki millet bin seneden beri aynı toprakta aynı mefkureler için el ele vererek mücadeleye eylemişlerdir. Bu hakikati kim inkar edebilir?

Hulasa Türklerle Kürtler bin senelik müşterek din, müşterek tarih, müşterek bir coğrafya neticesi olarak hem maddi hem manevi bir surette birleşmişlerdir. Bugün ise müşterek düşmanlar, müşterek tehlikeler karşısında bulunuyorlar. Bu tehlikelerden ancak müşterek bir azim ile kurtulabilirler. O halde büyük bir kanaatle diyebiliriz ki bu iki milletin birbirini sevmesi her iki taraf için hem dini, hem siyasi bir farizedir.

“Kürtleri sevmeyen bir Türk varsa Türk değildir, Türkleri sevmeyen bir Kürt varsa Kürt değildir.”⁴⁹

Türkçülük ve Turancılık fikirlerinin ideoloğu olan Ziya Gökalp'in bu görüşleri resmi ideolojinin konuya yaklaşımından çok uzaktır. Mustafa Kemal ve Arkadaşlarının Ziya Gökalp'in görüşlerinin tam aksi bir politikayı benimsemeleri ve zaman içinde Kürt kelimesinin bile sakıncalı hale gelmesi toplumun tarihsel dokusunda büyük yırtılmalar meydana getirdi. Mustafa Akyol bu durumu şöyle izah etmektedir:

“Bu sürecin bizde kırılmalar oluşturması kaçınılmazdı... Yaşanan kırılma, bugün de sorun olarak etkisini sürdüren önemli bir fay hattı bıraktı. Fay hattının merkezinde ise

⁴⁹ Ziya Gökalp, **Küçük Mecmua**, say. 1,5 Haziran 1922 s. 7-11.

daha önceden İslam'la ifade edilen ortak kimliğin, ani ve tepeden bir dönüşümle vatandaşlıktan öteye, etnik olarak herkes Türk'tür anlayışına dönüştürülmesi vardı. Boğaziçi üniversitesi uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi hocaları Kemal Kirişçi ve Gareth M. Winrow'un ifadesiyle İslam, Osmanlı imparatorluğunun Müslüman ahalisi arasında değişik etnik kimlikleri kaynaştıran bir bağ işlevi görüyordu... Fiilen bir siyasi topluluk kurmak için yeni bir kaynaştırıcı bağ olarak Türk milliyetçiliğini İslam'ın yerine geçirme çabası, sadece kısmen başarılı olacaktı. Bu konuda Martin ve Bruinessen de aynı kanıdadır: O zamana kadar Kürtleri, Türkleri ve diğer küçük İslami etnik grupları bir arada tutan en önemli semboller kaldırıldı. Devleti taşıyıcı bir ideoloji olarak İslam'ın yerine Türk milliyetçiliğini yerleştirme yönündeki belirgin çabalar, Türk olmayan Müslümanların yönetime soğukluklarını sadece daha da artırmaya yaradı.⁵⁰

Vatanın savunulmasında Kurtuluş cehti veren Kürtler Lozan Antlaşmasına kadar hiçbir problemle karşı karşıya gelmemişler. Ancak Lozan Antlaşmasında Kurtuluş savaşından galip ayrılan Kürtler Lozan Antlaşmasında mağlup olmuş bir pozisyonda kalmışlardır. Lozan'da İslam hukuku baz alınıp asil unsur sayılan Kürtler ne azınlık halklarından yaralanabilmişler ne de daha sonra Halifeliğin tasfiyesiyle geçerliliğini yitiren İslam hukukundan yaralanabilmişler. Dolayısıyla Kürtler Lozan'da her iki tarafın kazandığı haklardan mahrum bırakılmıştır. Bu da Kürt sorununun tarihi arka planını önemli nedenlerinden birisi sayılabilir bu nedenle Lozan antlaşması nasıl yaşandı ona bir bakmak gerekir.

1.5.3. Lozan Antlaşmasında Kürtler

24 Temmuz 1924 tarihinde İsviçre'nin Lozan şehrinde imzalanan Lozan Antlaşması, modern Türkiye Cumhuriyetinin en önemli dönüm noktasıdır. Kürtler açısından da aynı derecede öneme sahiptir. Lozan'da alınan kararlar o tarihten sonraki siyasi gelişmeleri doğrudan etkiledi ve mevcut statükonun temeli atılmış oldu. Lozan'daki Türkiye Büyük Millet Meclisi heyetine İsmet Paşa (İnönü) başkanlık yaptı. Diyarbakir milletvekili Zülfü Tiğrel de Kürtlerin taleplerini dile getirmek üzere bir anlamda 'Cumhuriyetin Kürt temsilcisi' rolüyle Lozan'a götürüldü. Lozan'da en fazla fırtına koparan konuların başında Kürtlerin azınlık olup olmadığıdır.

⁵⁰ Martin Van Bruinessen, **Kürdistan Üzerine Yazılar**, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 123.

Lozan görüşmeleri sırasında Avrupalı devletler, Kürtlerin ‘azınlık’ olduğunda ısrar edince, İsmet Paşa buna karşı çıkararak şöyle der:

‘‘Türkler ve Kürtler Türkiye Cumhuriyeti’nin ana unsurlarıdır. Kürtler bir azınlık değil; bir millettirler. Ankara hükümeti hem Türklerin hem de Kürtlerin hükümetidir.’’⁵¹

Antlaşmanın büyük fırtınalar koparan azınlıklarla (ekalliyet) ilgili kısmı da sonunda kabul edildi. Türkiye’de yaşayan Yahudi, Rum ve Ermenilerin her türlü dini ve milli hakları tanınarak Lozan antlaşmasının 39-40- 41. Maddeleri ile kendi dilleri ile eğitim hakları teminat altına alındı. Bugün hala İstanbul’da öğrenimlerine devam etmekte olan Fener Rum Lisesi, Nişantaşı Ermeni Lisesi gibi onlarca ilk ve orta öğretim kurumu bu statülerini Lozan’da kazandılar.

İlerleyen yıllarda İslam hukukunu tamamen tasfiye eden Türkiye Cumhuriyetinin kurucu kadrolarının, Lozan’da azınlıklarla ilgili atışmalarda Kürtlerin durumu ve hakları söz konusu olduğunda şeriat hükümlerindeki azınlık kavramını esas almaları ilginçtir. Lozan’da hem Türk asıllı temsilciler hem de Lozan’a Kürtleri temsilen gittiği iddia edilen Diyarbakir milletvekili Zülfü Tiğrel ve ayrıca bizzat heyet başkanı İsmet Paşa ‘azınlık’ tanımını İslam Hukukuna göre yaparak Kürtlerin azınlık değil asil unsur olduklarını savundular.

İslam hukukunun açık hükümlerine göre herhangi bir Müslüman kavim bir başka Müslüman kavim üzerinde hukuken bir üstünlüğe sahip değildi ve Müslüman bir diğer Müslüman’ın asla ‘zımmisi’ olamazdı.

Çağımız İslami düşünce hayatına büyük katkıları olan Ali Bulaç bu konu ile ilgili olarak şunları söylemektedir:

‘‘Müslüman toplumlarda gayrimüslimler zımmi olarak kabul edilir. Onların hukuki statüleri bazı alanlarda çoğunluk olan Müslümanlardan farklıdır. Tarihi olarak hiçbir Müslüman kavim, etnik grup veya mezhep ‘azınlık’ olamaz İslam dininin amir bir hükmü olarak Müslüman başka Müslüman’ın azınlığı olamaz. Yukarda önemle altı çizildiği gibi ‘azınlık ekalliyet’ bir kavram ve nisbi ayrımcılığı hedefleyen bir uygulama olarak Batı dünyasına aittir. Lozan’da bu temel İslami ilke ve tarihsel

⁵¹ Mustafa Akyol, **a.g. e.**, s.73.

uygulamayı referans alarak, hangi kavim, mezhep ve etnik kökenden olursa olsun bütün Müslümanları çoğunluk statüsünde kabul etmiştir. Şu veya bu tarzda olsun dini açıdan Müslüman, Müslüman'ın zimmisi olamaz.⁵²

Görüldüğü gibi Lozan'da İsmet Paşa, Kürtleri İslam hukuku esasları ve Osmanlı millet anlayışına göre azınlık değil çoğunluk ve asli unsur içinde kabul etmiştir. Ancak meselenin trajik-komik yanı azınlık olarak kabul edilen Rum, Ermeni ve Yahudilerin her türlü kimlik hakları verilirken; çoğunluk ve asli unsur olarak kabul edilen Kürtlere İslam hukukunun açık bir şekilde tanıdığı asli unsur haklarının da Batı hukukunun tanıdığı azınlık haklarının da verilmemiş olmasıdır.

Bir diğer ilginç durum ise Batılı devletlerin bu acayip duruma karşı sesiz kalmalarıdır. Türkiye'deki bazı çevrelerin aynı 'kurnazlığı' devam ettirmeleri asli unsur ve azınlık kavramlarını çarpıtarak Kürtlerin tamamen meşru insani taleplerini çoğu kez olduğu gibi dini-İslami referanslar göstererek ötelemeleri de bir başka noktadır.

Kürtlerin meşru hakları ile ilgili talepler ve çözüm önerileri her gündeme geldiğinde kullanılan 'Kürtlere bu haklar verilirse Lazlar, Çerkezler, Boşnaklar, Arnavutlar da ister ülke paramparça olur'' söylemi de içi boş bir ifadedir. Birincisi Allah'ın insana verdiği, doğuştan kazanılan haklar hiçbir gerekçe ile engellenemez. Laz'la, Çerkezler, Boşnaklar ve diğer tüm halklar da kendi dillerini kullanabilmeli; kültürlerini hayatın her sahasında serbestçe yaşayabilmelidirler. 'Birisine verirsen hepsi ister, en iyisi hiçbirine vermeyelim'' mantığı doğru kabul edilemez.

İkincisi Kürtleri diğer halklarla karıştırmak siyasetten büyük bir yanlışlıktır. Kürtler diğer halklar gibi dışarıdan gelmemişlerdir. Binlerce yıldır kendi topraklarında yaşamaktadırlar. Ve Osmanlı tarafından İşgal edilmemiş, 1515 yılında kendi rızalarıyla Özerklik Antlaşması imzalayarak birlikte olmuşlardır. Üstelik Türkiye'de Boşnak vardır, ancak birde Bosna Hersek devleti vardır. Aynı şekilde Arnavutların, Gürcülerin ve Azerilerin de bağımsız devletleri vardır. Çeçen, Abaza, Oset ve Acarların da özerk yönetimleri mevcuttur.⁵³

⁵² Ali Bulaç, **Din, Kent, Cemaat ve Fettulah Gülen Örneği**, İstanbul: Ufuk Kitabevi. s.255.

⁵³ Altan Tan, **a. g. e.**, 502-506.

Lozan'da yaşananları ve Kürt milletvekillerinin nasıl kullanıldıklarını göstermesi açısından 1950-1954 yılları arasında Demokrat Parti Diyarbakir milletvekilliğini yapan Avukat Mustafa Remzi Bucak'ın anıları oldukça ilginçtir.

“1930- 32 senesi yaz aylarında idi. Babam rahmetli, ziyarete gittiği kimselere ekseriya beni de büyük evladı olmam hesabıyla götürürdü memleketin yani Kürdistan'ın eşrafından bir zat İstanbul'a yazlığa gelmiş idi. Mevzu bir ara Ararat (Ağrı) dağı hareketi'na, orada sivil halka, kadın, çoluk, çocuk, ihtiyar piri fanilere karşı işlenmiş olan şeni harekata intikal etti. Hazirandan birisi, alaylı bir tarzda: ‘Hükümet ne yapsın? Vahşi, çiğ et yiyen şimdi de istiklal isteyen Kürtlere karşı hükümet başka türlü nasıl hareket edebilir?’ diye müdahale etti.

Oturduğu yerden bir anda dizleri üzerine kalkan babam rahmetli, ateş püsküren gözlerle, pür heyecan ve hiddet:

“Ruslar Bitlis'e indiklerinde, bilahare Fransızlar Urfâ'yı, Ayıntap'ı, Maraş'ı işgal ettiklerinde ve hele Yunan Polatlı önünde mevzi aldığında niçin biz çiğ et yiyen vahşi Kürt değildik de; Erzurum'dan, Sivas'tan, Ankara'dan yardım recası haberlerde ihtiyarlarımızın ellerinden ve sakallarından, gençlerimizin yanaklarından ve gözlerinden öpmekten zevk alırlardı. Fransızlara karşı sel gibi kanımızı, Ankara'nın esiri ve kölesi olmak için dökmedik’ diye verdiği cevap hala kulaklarımda çınlamaktadır.

“E ne olacak, o huda-i harp idi(harp hilesi). Köprüyü geçinceye kadar ayıya dayı derler, bilmez misin amaca? Sizi de ayı yaptılar. Sırtınıza binip köprüyü böylelikle geçtiler gülerken babama takıldı⁵⁴.

Cumhuriyet'in ilanından sonra yaşanan radikal değişiklikler toplumun bünyesinde derin çalkantılara sebep oldu. Toplum hazırlıksız ve gelişmelerden habersiz yakalandığı bu çalkantıda büyük alt üst oluşlar yaşadı. Ankara'daki bu toz duman içinde 3 Mart 1924'te Hilafet, Şeriye ve Evkaf Vekaletiyle birlikte kaldırıldı. Ve son halife Abdülmecit Efendi yurt dışına sürgün edildi. Kürtler ise bu yeni durumdan şaşkın ve hayal kırıklığı içindeydiler. Yüzlerce kez söz verilen Kürt kimlikleriyle ilgili taleplerin karşılanacağını beklerken; 1300 yıldır uğruna her türlü fedakarlıkta buldukları İslami değerleri de tartışmaya açılmakta ve İslam hukuku kamusal alandan silinmeye

⁵⁴ Altan Tan, a.g. e, s.197.

çalışılmaktaydı. Meşhur bir deyimde anlatıldığı gibi ‘Yorgan kavgası verirken, altlarındaki döşek de gitmişti.’ Martin Van Bruinessen’e göre:

‘‘Hilafetin kaldırılmasıyla birlikte, Türk-Kürt kardeşliğinin en önemli sembolü ortadan kaldırılmış oldu.’’⁵⁵

Bir başka Ortadoğu Uzmanı da bu durumu şöyle izah etmektedir:

‘‘Halifeliğin 1924 yılında kaldırılması Osmanlıların Müslüman ‘‘ümme’’ kavramını zayıflattı. Kürt dini ve aşiret liderleri kendi otoritelerini saltanat ve hilafet kurumlarında aldıkları için, bunların ortadan kaldırılması de güncel ve spirütel meşruiyetlerini ortadan kaldırdı. Bunun sonucu olarak da Türkiye Cumhuriyeti Kürt kimliğinin tüm ifadelerini yasakladı. Kürt kimliğine yönelik bu tehdit, Kürtleri birbirleriyle çelişen, bazen tamamen zıt noktalarda bir araya getirerek Cumhuriyet Türkiye’sine yönelik ortak bir mücadelede birleştirdi.’’⁵⁶

Osmanlı imparatorluğunda İslam’a dayalı sosyopolitik düzen Türkleri ve Kürtleri bir arada tutmuştu. Türkiye’de dinin rolünü zayıflatma çabaları, bu dönemdeki Kürt ayrılıkçılığını teşvik etti’’⁵⁷

Birçokları gibi David McDowall da Mart 1924’ün, hilafetin kaldırılmasının bir dönüm noktası olduğu görüşündedir’: bu (hilafetin kaldırılması) asıl darbe oldu... Bu Kürtlerin Türklere karşı duyduğu ideolojik bağı da kopardı. Dini okulların, yani medreselerin ve tekkelerin kapatılması ise, çoğu Kürt için geriye kalan son eğitim kaynağını da ortadan kaldırmış oldu. Türkiye’nin 1912-1922 arasındaki savaş yıllarını aşmasına neden olan Kürtler, bu kez onun düşmanları haline geldiler... Bunlar dini yönelimli şeyhler ve eski Hamidiye ağalarıydı ki, hilafenin savunulmasına samimi olarak inanıyorlardı. Şimdi bu insanlar arasında, onların daha önceden en ufak bir bağlantı kurmayı kabul etmedikleri kişiler, yani Kürt milliyetçileri bir direniş gerçekleştireceklerdi.’’⁵⁸

İlk başlarda Mustafa Kemal, her fırsatta hilafetin lüzumundan bahsetmektedir. Ne olursa olur ve sonradan hilafetin lüzumundan bahseden Paşa gider ve yerine hilafeti

⁵⁵ Martin Van Bruinessen, **Kürdistan Üzerine yazılar**, İstanbul: İletişim yayınları, s. 281.

⁵⁶ Nader Entesar, **Kürdish Ethnonationalism**, Boulder. Co, Lynne Rienner Puplicher, 1992 s. 83.

⁵⁷ Kemal Krişçi/ Gareth M. Winrow, **Kürt Sorunu ve Gelişimi**, Tarih vakfı Yurt Yayınları s. 120.

⁵⁸ David McDowall, **A Modern History of the Kurds**, Diane Pub. Co 1996 s. 192.

kaldırmak için ‘gerekirse bazı kellelerin gideceğini’ söyleyen Paşa gelir. Bu ani fikir değişikliğine şaşırırlar arasında silah arkadaşı Kazım Karabekir Paşa da vardır:

‘‘Bir gün minberlere kadar çıkıp hilafet makamının kutsiyetinden bahset, herkes boyun eğsin dinlesin, bir gün de ani karar ver, Hilafet kaldırılmıştır, halife hudut dışı edilecektir! de, yine herkes boyun eğsin dinlesin. Bunun gibi bir gün İslam dinini ve Kuran’ı göklere çıkar, bir gün de onları kaldırmaya yr.’’⁵⁹

Cumhuriyetin ilk başbakanlarından Rauf Orbay hatıralarında şunları söylemektedir:

‘‘İsmet Paşa anlaşıldığına göre, Lozan’da İngilizlerle arabuluculuk rolü oynayan İstanbul Yahudi Hahambaşı Haim Naum Efendi’nin telkinleriyle, hilafetin artık ne şekilde olursa olsun, Türkiye’de devamına müsaade edilmeyip, derhal kaldırılması fikrini tamamen benimsemiş bulunuyordu...

Daha nce Said Halim Paşa’ya da halifeliği satması teklif edilmiş, o bu teklifi reddetmiştir.⁶⁰

Birçokları tarafından öne srldğu gibi hilafetin kaldırıldığı 3 Mart 1924 tarihi, Kürt Türk ilişkilerinde milat oldu. Bu tarihten sonra ‘hiçbir şey’ eskisi gibi olmadı. Müslüman dindar Kürtler de milliyetçi-ulusalcı Kürtler de farklı arayışlara girmeye başladılar.

şeyh Sait Hımıs Müftüsü olan kardeşi Bahaddin efendi ile şöyle bir konuşma geçer: ‘‘Keko sen yapılan bu inkılapları kabul etmediğini söylüyor ve ben Hz. Muhammed’in ümmetine mensup bir alim olarak, İslam’ı saf dışı eden bu harekete karşı sesiz kalamam. Çünkü yarın ruz-i cezada Allah’a ve Resulüne ne yüzle bakacağım ne cevap vereceğim?’’ Diyorsun ama bu millet olgunlaşmamış, birlik sağlamadığından neticeye varmaz. Sen en iyisi gel, biz buradan hicret edelim Türkiye’yi terk edelim’ deyince, şeyh Sait Efendi kardeşi şeyh Bahaddin’e kızıyor ve diyor ki: ‘‘Bahaddin ben bu işe elimdeki tek değnekle de olsa karşı çıkacağım.’’⁶¹

şeyh Sait Efendinin komuta ettiği kuvvetler 7 Martı 8 Marta bağlayan gece şeyhin kuvvetleri Diyarbakır’a saldırır. Sabaha kadar süren çatışmalardan sonra başarılı

⁵⁹Altan Tan, **a.g. e.**, s. 203.

⁶⁰Feridun Kandemir; **Hatıralar ve söylemler ile Rauf Orbay**, İstanbul, 1965 s. 96-98.

⁶¹Abdlmelik Fırat, *Dava Dergisi*, Temmuz, 1991, sayı 16, s.16.

olmayarak geri çekilmek zorunda kalırlar. Gün geçtikçe inisiyatifi ele geçiren hükümet kuvvetleri, şeyhin elinde olan şehir ve kasabaları birer birer alır. Şeyh Sait ve yanındakiler İran'a geçmeye karar verirler bu istikamette Muş'ta Murat nehrini geçmeye çalışırken 15 Nisan 1925 günü Abdurrahman Paşa köprüsünde bacanağı Cibran'lı Binbaşı Kasım ve akrabaları tarafından teslim alınır ve hükümet kuvvetlerine teslim edilir. Diyarbakır'da kurulan İstiklal Mahkemesinde yargılanan Şeyh Sait'le birlikte toplam 47 kişi idam edilir. Ayaklanmanın patlak verdiği 8 Şubat 1925'ten bugüne değin isyanın İslamcı- dinci- şeriatçı bir kıyam hareketi mi; yoksa milliyetçi,-ulusalcı bir Kürt ayaklanması mı olduğu tartışılmaktadır. İslami kesim de ulusalcı-milliyetçi kesim de hadiseleri kendilerine göre anlatmakta ve diğer yanını yok saymaktadır. İşin bir diğer ilginç yanı ise birbiriyle çelişir izah ve yaklaşımları isyan döneminin Türkiye Cumhuriyeti Yöneticileri ile resmi tarih sözcülerinin de göstermiş olmalarıdır. Dönemin Ankara Hükümeti Şeyh Sait Hadisesini, Türkiye'nin iç kamuoyuna Kürtçü ve bölücü bir başkaldırı takdim ederken; Türkiye dışına Batılı devletlere ise dinci- şeriatçı-gerici bir karşı devrim hareketi olarak lanse etmiştir. Hükümet bu politikayla Türkiye kamuoyuna Kürtçü- bölücü bir isyan olarak empoze ettiği hareketin Türkiye'nin diğer bölgelerinden, İslami grup ve cemaatlerden destek almasını engellemeye çalışmıştır. Şeyh Sait'in dini kişiliği Nakşibendi terikatına mensup olması ve isyanın İslami yönlerinin bilinmesi halinde Şeyh Sait ve arkadaşlarının Türkiye'nin batısındaki İslami çevrelerin de desteğini alarak hareketlerini genişletmelerinden, başarılı olmalarından endişe edilmiştir. Aynı şekilde hadisenin etnik bir başkaldırı olarak bilinmesi halinde dış devletlerin isyana destek verebileceklerinden endişe edilmiştir. Onun içindir ki Şeyh Sait hadisesinde resmi söylem içeriye başka dışarıya başka açıklamalar yapmıştır.

Şeyh Sait ayaklanması bastırıldıktan sonra bölgede tam bir can pazarı kuruldu. Tavrı sükun ve 'mecburi iskan' yasaları herkesin korkulu rüyası oldu. İsyana karşı tedbirleri sınırlı ve dikkatlice kullanmaktan yana olan Fethi Okyar Hükümeti düşürülerek yerine Bitlisli, Kürt asıllı Kürümoğulları ailesine mensup çok geniş ve sert radikal tedbirler alınması gerektiğine inan İsmet Paşa getirildi. İstiklal mahkemeleri tam yetkiyle bölgeye gönderildi. Hapsedilen, ölüme mahkum edilen ve sürgün edilenlerin yanında özellikle isyan bölgesi olan Elazığ, Diyarbakır ve Bingöl üçgeni arasında kalan yüzlerce köy hükümet kuvvetlerince yakıldı ve bu olaylar esnasında binlerce insan hayatını

kaybetti. Aynı dönemde Fırat'ın doğusu 'yasak bölge ilan etti ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayanların bölgeye seyahatleri 1964 yılına kadar izne tabi oldu. 1926 yılında meclis tarafından bölgeye gönderilerek bir rapor hazırlanması istenen ve bu raporda bu politikaları eleştiren Bursa milletvekili Emin Bey 'sıkı yönetim' yerine ılımlı yumuşak bir politika uygulanmasını, Sultan Abdülhamit'in bölgede uyguladığı politikalara ağırlık verilmesini önererek, güvenliği sağlamak için bölgede bulunan silahlı kuvvetlere yapılan masrafın yarısı kadar bir masrafla bölgeye önemli hizmetler götürebileceğine dikkat çeker.⁶²

İşin ilginç yanı, bugün bile Kürt sorunu bağlamında aynı konular tartışılmakta ve 'askeri- güvenlikle ilgili' harcamalara milyar dolar harcanmaktadır. Bu olaylardan sonraki dönemi Mustafa Akyol şöyle analiz etmektedir.

“Bundan sonra ise Kürt isyanları bir birini izledi. Ve artık dinilikten tamamen ayrılmış, etnik bir Kürtçülük yeşermeye başladı. İsyen bölgesinde görev yapan ve birinci Umumi Müfettiş Dr. İbrahim Tali (öngören) Bey şöyle diyordu: “Bu hadiseyi takip eden günlerde Kürt'ün ruhuna tarikat telkinatı (telkinleri) yerine Kürtlük mefkuresi aşılarmaya başlamıştır.”

Kirişçi, Winrow da Mustafa Akyol gibi düşünmektedir.

“Bir zamanlar Kürtler hemen, hemen bütün Kürtler kendilerini Osmanlı imparatorluğunun Müslüman tebaasının bir parçası olarak görüyordu. Bu Kürtlerin büyük bir çoğunluğu, ayrı bir ulusal kimlik bir yana, ayrı bir etnik kimliğin bile farkında değildi. Ayrı bir Kürt kimliğinin bilincine varan bir avuç eğitimli Kürt'ün lobi faaliyetine ve kampanyasına karşın, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetine karşı ilk isyanlar, özünde büyük ölçüde aşiret kaynaklı ve bölgeseldi. Türkiye Cumhuriyetinin egemen Türk etnik çekirdeğinin 1930'lerde zoraki asimilasyon çabası, Kürtler arasında ayrı bir etnisite farklılığının artmasına yol açtı.⁶³

Bu tespitler büyük oranda doğrudur. Nasıl ki 12 Eylül 1980'de Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde yapılan işkence ve baskılar PKK'nın büyümesine neden olduysa, Şeyh Sait

⁶² Altan Tan, **a.g.e.**, s. 251.

⁶³ Kemal Kirişçi, Gareth M. Winrow, **a. g. e.**, s.214.

olayı ve sonrasında yaşananlar da Kürt milliyetçiliğinin, ulusalcılığının oluşmasında en önemli etken olmuştur.⁶⁴

Tek parti döneminin Kürtlerle ilgili politikası tek cümleyle özetlemek gerekirse kısaca ‘inkar, baskı, şiddet ve asimilasyon politikalarıdır, denilebilir. Tek parti uygulamaları ile ilgili örneklere geçmeden önce sondaki tespiti başa almakta yarar vardır. İsmet İnönü hükümetlerinin uyguladığı Doğu politikaları meseleye dar bir güvenlik açısından bakıyor, sorunun Kürtlere Türk olduklarını kabul ettirme ve tepkileri devlet gücüyle bastırma yoluyla çözümleneceğini ummuyordu.

Başbakan İsmet İnönü 21 Ağustos 1935 tarihli Kürt raporunda tarif edildiği gibi, dönemin uygulamaları ‘sert bir asimilasyon politikasına dayanıyordu. Kadiri mutlak brokrasinin her şeyi halledeceğine inanılmaktaydı. Muhafazakar Kürtleri siyasi ve sosyal bakımından entegre etmek ancak ortak dini ve kültürel değerlere titizlikle mümkün olabilirdi. Bunun tam aksi bir yaklaşımla kurulan Halk evleri, köy enstitüleri gibi proje sembolik, fasit çerçevede sınırlı kaldı. Halk zaten sınırlı olan eğitim imkanlarından ‘ çocuklarımız gavurlaşacak’ iddialarıyla faydalanmak istemedi.⁶⁵

Bu dönem de olanları anlamak için resmi bazı belgelere yine aynı dönemdeki bazı resmi zevatın beyanatlarına bakmakta yarar vardır. Türkiye Cumhuriyeti İç İşleri Bakanı 1930’da gayet gizli ve zata mahsustur damgalı genelgesinde şöyle diyordu:

‘‘Kıyafetin, şarkıların, oyunların, düğün ve cemmiyet adet ve ananelerin milliyet ve ırk hislerini daima uyanık tutan ve cemaatları mazilerine bağlayan rabitalar olduğu unutulmamalı, binaanaleyh lehçeyle beraber bu gibi aykırı adetleri de fena ve zararlı görmek ve bilhassa kötü göstermek ve hiçbir suretle terqip ve teşci edilmeyerek (isteklendirilmeyerek ve cesaretlendirmeyerek) adi ve ibtidai (ilkel) mahiyetleri her vesile ile teşhir olunarak takbih ve tayip edilmeli (çirkin gösterilmeli ve ayıplanmalı), o lehçeyi konuşan zümrelere mensup fertlerin ve ailelerin isim ve lakaplarını Türkçeleştirmek nüfustaki kayıtlarını ve künyelerini fırsat düştükçe tashih etmek ve kendilerine hiçbir suretle mesela Boşnak, Çerkez, Laz, Kürt, Abaza, Gürcü, Türkmen, Tatar, Afşar, Pomak lakabı vermemek köylerin o lehçedeki isimlerini değiştirmek... Yerlileri buna alıştırmak, evlerinde ve aralarında Türkçe konuşurtmak ve öz yürekten

⁶⁴ Altan Tan, **a. g. e.**, s. 252.

⁶⁵ Mustafa Akyol, **a.g. e.**, s.109.

kendilerine Türküm dedirtmek hülasa dillerini ve adetlerini ve dileklerini Türk yapmak, Türk'ün tarihine ve bahtına bağlamak her Türk'e teveccüh eden milli ve mühim bir vazifedir.⁶⁶

1930 yılında Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın Başbakanlık ve İç İşleri Bakanlığına yazdığı raporda Kürtlerin tedibi (yola getirilmeleri, terbiye edilmeleri) tenkili (topluca nakledilmeleri), Trakya'ya sürülmeleri, köylerinin havadan tahrip edilmesi ve Kürt ırkından olan memurların bir an önce yerlerinden alınmaları önerilmektedir.

Mecburi iskan politikası 21 Haziran 1934 tarihinde çıkarılmıştır. Kanununun 11-a ve 13/3 maddelerinde Kürtlerin asimile olmalarını sağlayacak biçimde büyük Türk nüfusu içinde dağıtılarak iskan edilmelerini öngörmekte ve iskan yerlerinde topluluk, köy ve mahalle oluşturacak biçimde bir araya gelmelerini yasaklamaktadır.⁶⁷

Mustafa Kemal ve İsmet Paşaya nazaran Kürt meselesinde daha ılımlı görüşleri olan Kazım Karabekir bile daha Cumhuriyet kurulmadan bazı önerilerde bulunur:

“Kürtlük meselesi gittikçe kurcalanmakta olduğundan yapılması lazım birçok icraattan evvel ahz-ı asker (asker alma) muamelesinin tatbiki her Kürt'ü bizden soğutacaktır. Askere geldiklerini ve iyi terbiye aldıklarını farz edelim çünkü herhangi bir halk karşısında Türk askerinden ve bilhassa top, teyyare tesislerinden korkan Kürtler talim ve terbiye aldıktan sonra bunlardan korkmayacak ve siyasi entrikalar sahaya geçerse meselenin hali kolay olmayacaktır. Yekpare bir Kürtlüğün zayıf zamanımızda teşvikata kapılarak hem kendilerini hem de bizi ızrar etmeleri (zarara uğratmaları) pek muhtemel olduğundan iki mühim Türk kanalı Kürdistan'ı üç kısma bölmeli.⁶⁸

Tek parti dönemi Cumhuriyet Halk Partisi zihniyeti ile ilgili sayfalar dolusu değil, kitaplar dolusu belge, kanıt ve olay aktarmak mümkündür. Ancak bu dönemin hakim anlayışını çok net bir şekilde özetlemesi açısından dönemin adalet bakan sıfatıyla Mahmut Esat Bozkurt'un Ödemiş'te yaptığı konuşma yeterince açıklayıcıdır:

⁶⁶ Mehmet Bayrak, **Kürtler ve Ulusal Demokratik Mücadeleleri**, Ankara: Özge yayınları, 1993 s. 508.

⁶⁷ Altan Tan, **a.g. e.**, s. 254-255

⁶⁸ Kazım Karabekir, **Kürt Meselesi**, İstanbul: Emre Yayınları, s.46-48.

‘‘Benim fikrim ve kanaatim şudur ki dostu düşman da bilsin ki bu memleketin efendisi Türk’tür. Öz Türk olmayanların Türk vatanında bir hakkı vardır, o da hizmetçi olmaktır, köle olmaktır. Dost düşman hatta dağlar bu hakikati böyle bilsin’’⁶⁹

Lozan Antlaşmasıyla adeta devre dışı bırakılan Kürtler kurulan yeni devletin icraatlarıyla daha da sarsılmışlar. Hilafetin kaldırılmasıyla da iyice durumun rayında gitmediğini farkına varan Kürtler çeşitli direnişlerde bulunmuşlar. Örneğin Avrupa’ya karşı bir şeriat ayaklanması olarak gösterilen içerdeki kamuoyuna ise bir Kürt Ayaklanması olarak lanse edilen Şeyh Sait ayaklanmasıyla Kürtlerin üzerine daha çok gidilmiş. İstiklal mahkemelerinde çıkarılan Takrir-i Sükun kanunlarıyla Şeyh Sait direnişi bastırılmış. İskan politikasıyla ise Kürtler tarih boyunca doğup büyüdüğü coğrafyadan topraklardan sökülüp Anadolu’nun çeşitli yerlerine monte edilmeye çalışılmış bu kanunlara uymayanlar ise yurtdışında kendine sığınak bulmaya çalışmışlar. Bu tür nedenlerden dolayı Suriye’ye sığınan Kürtler yeni devlete karşı yeni girişimlerde bulunmaya çalışmışlar bu da Kürt Sorunun Araka planında duran önemli gelişmelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla bunun üzerinde de durmakta fayda vardır.

1.6. Suriye’deki Kürt Muhalifler, Irak ve İran Kürtleri

1925 yılında Şeyh Sait hadisesinden sonra yüzlerce köy yıkılmış, binlerce insan haksız bir şekilde tutuklandı, öldürülen hapsedilen ve sürgüne gönderilen Kürtlerin dışında önemli bir kesim de yurt dışına kaçmak zorunda kaldı. İsyan sırasında hükümetten yana tavır koyan Haco Ağa, Ramanlı Eminé Perixane, Cemile Çeto, Şeyh Said Efendi’nin oğulları Ali Rıza ve Selahaddin Efendiler ve daha yüzlerce Kürt ağa, bey, şeyh, ve aydını sürgün kararına uymayarak ansız Suriye’ye ve o dönemde Suriye’yi elinde bulunduran Fransız idaresine iltica etti. İşin ilginç yanı Suriye’ye geçen Kürtlerin önemli bir kısmı isyan sırasında Mustafa Kemalden yana tavır alan Kürtlerdi. Suriye’deki Kürt aydınları bir müddet sonra içinde buldukları durumu değerlendirerek yeni politikalar belirlemeye çalıştılar. Vanlı Memduh Selimin çabalarıyla öncelikle her biri ayrı bir yerde olan Kürt aydınları ile irtibat kuruldu ve daha da önemlisi Ermeni Taşnak Partisi ile temasa geçilerek aradaki sorunlar anlaşmaya bağlanmak istendi. Bu çalışma ve temaslar sonucu bir araya gelen Kürtler tarafından 5

⁶⁹ Altan Tan, **a.g. e.**, s. 266.

Ekim 1927 günü Lübnan Bhamdun kentinde Ermeni Taşnak Partisi liderlerinden Vahan papazyan'ın evinde Xoybun örgütü kuruldu.

Ermeniler kurmayı düşündükleri Ermenistan toprakları üzerindeki Ermeni nüfus Birinci Dünya Savaşı esnasında yaşanan olaylar sonucu hemen, hemen yok seviyesine indiğinden Taşnaklar, önce Kürtlere destek vererek Türklerle çatıştırmayı, daha sonra ise kendi amaçlarını gerçekleştirmeyi planlıyorlardı. Xoybun'un kuruluşuna vesile olan Memduh Selim, Cemil Meriç'in Antakya Lisesinde Öğretmenidir ve Cemil Meriç Bir Ülke adlı eserinde ondan övgüyle bahseder.⁷⁰

Örgütün amacı Türkiye boyunduruğu altında bulunan Kürdistan ve Kürtlerin kurtuluşu ve doğal ulusal sınırlar içinde bağımsız bir Kürdistan devleti kurmaktır.

Xoybun Örgütünün Suriye'de tüm Kürt muhalefetini örgütlemesinde rahatsız olan Türkiye Hükümeti 1928 yılında bir af çıkarttı ve Türkiye'nin değişik illerine sürgün edilmiş ailelerin eski yerlerine dönmesine izin verdi. Bu af kanununa xoybun örgütü içinde de tartışmalara yol açtı. Şeyh Sait Efendi'nin oğlu Ali Rıza Efendi ve Ramanlı Emin Ağa gibi bazı Kürt illeri gelenleri Türkiye'ye dönme kararı aldılar.

Ağrı İsyanı Xoybun Örgütü kendine ilk hedef olarak Türkiye sınırları içindeki Kürt bölgesinde yeniden örgütlenmeyi ve isyan planlamayı seçti. Şeyh Said İsyanı bastırılmasına rağmen başta Şeyh Said'in kardeşi Şeyh Abdürrahim olmak üzere bazı kişiler hala isyan bölgesinde direniş faaliyetini sürdürmekteydiler. Xoybun Örgütü Osmanlı ordusunda en son yüz başı görevinde bulunan Bitlisli İhsan Nuri Bey'i general rütbesinde terfi ettirerek Ağrı'ya gönderdi. Bu tarihten sonra İhsan Nuri Bey Paşa namıyla 1927-1930 yılları arasında Ağrı İsyanını yönetti. Çatışmaların şiddetlendiği 1930 yılında Türkiye, Sovyetler Birliği ve İran anlaşarak isyancıların daha da rahat yakalanabilmeleri için Türkiye- İran sınırında değişiklik yaptılar. İhsan Nuri Paşa İran'a sığınmak zorunda kaldı.

Ağrı isyanı bastırıldıktan sonra yine Şeyh Sait başkaldırısı sonrasında olduğu gibi binlerce insan tutuklandı. Özellikle Zilan deresi bölgesinde büyük katliamlar yapıldı. Bazı kaynaklar isyan sonrası öldürülen insan sayısını on binlerce ifade etmektedir.

⁷⁰ Cemil Meriç, **Bütün eserleri: 2, Bu Ülke**, 1994, s. 23.

Bu dönemin en büyük olaylarından biri de Amuda olaylarıdır. Amuda şehrinde meydana gelen olayları dönemin canlı tanığı Cegerxwinden dinleyelim.

“Amuda halkının büyük bir talan ve işgal yaşadığı olay 1937 yılında yaşandı. Araplar ile Kürtler arasında büyük bir ikillik oluşmuştu. Bir taraftan Kürt milliyetçiliği diğer taraftan ise Arap milliyetçiliği ağır basıyordu. Her iki kesim de diğerine baskın olma çabasındaydı. Ancak bazı Araplar Kürtlerden yana, bazı Kürtler ise Araplardan yana tavır alıyordu. Kürtlerin Suriye’deki istemi gerçekte ulusal ve insani taleplerdi. Fransızlar çekip gittikten sonra, Suriye’deki Kürtler özgür olmalı kendi dillerini konuşabilmeliydiler. Araplar, Fransızların gidişinden sonraki dönemi değerlendirirken “Önemli olan Fransızların buradan kovulması Kürtler ve Araplar iki Müslüman halktır. Kürtler gelsinler Arap kardeşleriyle birleşip bir millet olsunlar. Hepimiz Müslümanız. Kürt veya Arap ne fark eder? Propagasasını yapıyorlardı. Tabi ki biz Arapların bu sözüne güvenmiyorduk. Amaçlarının Kürtleri avuçlarına almak olduğu açıktı. Bu iki görüş devamlı çatışıyordu. Bu tartışmalar döneminde Suriye’de Arap milliyetçiliği giderek gelişti. Ne yazık ki Kürtlerin büyük çoğunluğu Müslümanlığı tercih ederek soydaşlarına (Hıristiyan ve Fransa ile birlikte hareket eden, liderliğini Haco Ağa ile Cegerxwin’in yaptığı milliyetçi Kürtlere) düşman olmuştu. Hıristiyanlar Müslümanlardan korkuyorlardı ve birkaç defa Fransızlardan yardım talep ettiler.” Eğer araya girmezseniz Müslümanlar soykırım yaparlar” diyorlardı. Ancak Fransızlar rahattılar yapamazlar, öyle bir şeye yeltenirlerse onları yok ederiz. Kürt milli hareketine karşı, İslam kavgası veren sanan zavallı Kürtler ise, Hıristiyanların ev ve dükkanlarına saldırıp talana ve yağmaya başladılar. Şehrin altını üstüne getirdiler. Hırsızlar ve soyguncular ise Hıristiyan kanına girerek “cennete” gideceklerini sanıyorlardı. Olaylar kısmen yatıştıktan sonra Fransızlar harekete geçerek karadan tanklarla havadan uçaklarla bombalamaya çalıştılar. Amud halkı yanan ve yıkılan şehri terk etti. Büyük göç başladı. Bu olayda kimler kazandı kimler kaybetti? Bu olayda kaybedenler elbette Kürtler oldu. Hıristiyanlar kısa zamanda yaralarını sardılar. Ama zavallı Kürtleri ne arayan ne de soran oldu. Arap kardeşleri Kürtlere tek kuruş koklatmadı.⁷¹

Türkiye’de Kürtlerin durumu 1946’ya kadar şimdiye kadar anlattıklarımızın seyrinde bir seyir gösterirken 1946’dan sonra da Kürtlerin gidişatı hep aynı çizgide devam etmiş hatta yer, yer daha zor anlar yaşamışlardır. Kürtler 12 Eylül Darbesiyle daha da

⁷¹ Altan Tan, a.g. e, s. 282.

sarsılmışlar, bu darbe Kürt Sorunun daha da büyümesine sebebiyet vermiştir. Darbe dönemi uygulama ve cezai yaptırımlar Kürt Sorunun o dönemde yeni kurulan Silahlı bir örgüt olan PKK'nın kucağına itmiştir. Dönemin sembol Cezaevlerinden birisi olan Diyarbakır cezaevinin insanlık dışı cezai yaptırımları sonucu Diyarbakır Cezaevi PKK'ya adeta eleman çıkartmıştır. Bu durum PKK'nın daha çok güçlenmesine neden olmuş. Ve Kürt Sorunu, PKK ile özdeşleştirilmeye başlanmış hale gelmiştir. İşte bu bilgiler ışığında 1946 ve sonrası Kürtlerin durumu.

1.7. 1946 Sonrası Durum

Demokrat Parti İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği'nin başını çektiği savaş galipleri tarafından bütün dünyanın paylaşıldığı bir dönemde 7 Aralık 1945'te kuruldu. Türkiye'nin içinde yer alacağı 'yenidünya düzenine ayak uydurması kaçınılmazdı. Çok partili hayta geçiş bizzat Milli Şef İsmet İnönü'nün izniyle gerçekleşti. Kürtler hem dini hassasiyetleri hem de Kürt kimliği üzerindeki baskıların biraz olsun gevşeyebileceği umuduyla Kürtlerin büyük bir çoğunluğu Demokrat Parti'ye yöneldi.⁷²

Ancak yıllar geçtikçe anlaşıldı ki Demokrat Parti ile CHP, laikçi anlayış ve ulusalcılıkta aynı paradigmaya dayanıyordu. Kürt meselesinde çözüm de bir başka bahara kalmıştı.

1959'daki 49'lar Olayı ile ortaya çıkan Kürt siyaseti içindeki sağ-sol ayırımı 1960 ihtilalinden sonra daha da belirginleşti ve denge sol-sosyalist anlayış haline gelişti. Bu dönemde sadece Kürt siyaseti için değil, tüm Türkiye siyaseti için en önemli gelişme Türkiye İşçi partisinin kurularak parlamento da temsil edilmesi oldu. 1960 ihtilali ve 1961 Anayasası sonrasında Kürt aydınları kendi aralarında yeni dönemi değerlendirerek, siyasi istikametlerini belirlemeye çalıştılar. Sol- Sosyalist- Marksist Kürtler, partinin rejim muhalifi olması benimsediği ulusların kendi kaderlerini belirleme tayin etme hakkı 'fikrinin Kürt Sorunun çözümünde bir dayanak teşkil etmesi gibi nedenlerle Türkiye İşçi Partisi'ne yöneldiler. Aynı yıllarda milliyetçi sağ görüşteki Kürtler de örgütlenme içine girdiler. Ve 11 Temmuz 1965 tarihinde

⁷² Altan Tan, a.g. e s.316

Diyarbakır'da TKDP (Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi) beş kişi tarafından kuruldu.⁷³ 1965 yılına geldiğinde solcu, sosyalist Kürtler İşçi Partisinde; sağcı Milliyetçi Kürtler Türkiye Kürdistan Demokrat Partisinde rejim ile entegrasyon sürecinde olan ve aslında bu entegrasyonu önemli oranda gerçekleştirmiş bulunan feodal Kürt Ağa ve Şeyhler ise, Adalet Partisinde ve Yeni Türkiye Partisi'nde toplanmışlardı.⁷⁴

Bu dönemde geniş Kürt kitlelerinde politik sahada iki geçmişten, farklı iki eğilim öne çıktı. Bunlardan biri İsmet İnönü'yü devirerek lider olan Bülent Ecevit'in CHP'si; öbürü ise Siyasal İslamcılığın temsilcisi olarak ortaya çıkan Necmettin Erbakan'ın Milli Selamet Partisi oldu. Kürt sol kitleleri 1975'ten sonra CHP ile yollarını ayırmaya başladı. Ecevit'in Diyarbakır Dağkapı Meydanı'nda toplanan ve 'halklara özgürlük' diye slogan atan on binlere karşı 'Türkiye'de Halklar yok, halk var' cevabı CHP'nin bölgedeki sonunun başlangıcı oldu. Bülent Ecevit, 1977 seçiminde Kürt kimliği öne çıkan Kürt milletvekili adaylarını veto edince Nurettin Yılmaz Mardin'den, Abdülkerim Zilan ise Siirt'en bağımsız aday olarak seçildi. Bayındırlık Bakanı Mardin milletvekili Şerafettin Elçi Mecliste 'Türkiye'de Kürtler vardır, ben de "Kürdüm"' diye konuşunca çok büyük tepkiyle karşılaştı.

CHP gibi Milli Selamet Partisi de Kürt meselesi ile ilgili hiçbir siyasi adım atmadı. Erbakan ve bölgedeki tek yetkili yardımcısı Fehim Adak, Kürt sorunu ile ilgilenen hiçbir kimsenin önünü açmadı ve bu gibi kişilerin milletvekili seçimlerine fırsat vermedi.⁷⁵

PKK (Partiya Karkeren Kürdistan), Türkçesiyle İşçi 'Kürdistan İşçi Partisi', 27 Kasım 1978 tarihinde Diyarbakır'ın Lice ilçesinin Fis köyünde yapılan bir toplantıda Abdullah Öcalan'ın liderliğinde kuruldu. Kuruluşundan bu yana geçen otuz yıl boyunca, toplumun her kesiminde en fazla konuşulan, tartışılan örgüt oldu. PKK eylemleri son otuz yıldır. Türkiye siyaset hayatına damgasını vurdu ve hemen, hemen her haber bülteninde PKK eylemleri konu oldu.

Kurulduğu yıllarda halk arasında kısaca 'Apocular' olarak bilinen örgüt, Marksist-Leninist bir anlayışla, bağımsız birleşik Kürdistan hedefiyle ortaya çıktı. Abdullah

⁷³ Şakir Epözdemir, **Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi**, Peri Yayınları s.7.

⁷⁴ Altan Tan, **a.g. e.**, s.350.

⁷⁵ Altan Tan, **a. g. e.**,s.364-365.

Öcalan 12 Eylül 1980 darbesinden önce Türkiye dışına çıkararak Lübnan'da kamplar oluşturdu. Abdullah Öcalan'ın kendisi de THKP-C'nin devamı olarak ortaya çıktıklarını söylemektedir. ⁷⁶Sosyolojik doku yırtılması ve alt üst oluşların akla gelen ilk sonuçları şunlar söylenebilir: Daha önceleri belli bir dar çerçeveye ile sınırlı ' Kürtlük' bilinci ve Kürt milliyetçiliği çok geniş ve yaygın bir zeminde taban buldu. Kürt ulusalcılığı ciddi bir tabana kavuştu.

12 Eylül 1980 askeri darbesi Türkiye siyasi hayatının üzerinden bir silindir gibi geçti. Üzerinden bunca yıl geçmesine rağmen darbenin sebepleri, sonuçları ve ABD'nin darbedeki rolü hala tartışılmaktadır. Sağ-Sol, Alevi-Sünni kamplaşmasıyla binlerce insanın hayatını kaybettiği; alt-üst olan ülke huzurunun ve iç çatışmalarla heba edilen yılların hesabını bugüne kadar soran olmadığı gibi bu hesabı veren de çıkmadı.

12 Eylül 1980 askeri rejimi bölgede solcu ve milliyetçi Kürtlere karşı Türk-İslamcı çevreleri öne sürdü.

Kenan Evren konuşmalarında Kur-an'dan ayetler okudu ve bölgenin tüm illerinde, önemli yerlere ve kavşaklara, ayetli hadisli bildiriler asıldı.

12 Eylül askeri darbesi en büyük darbeyi Kürtlere vurdu. İnsanlık tarihi boyunca örneğine az rastlanır işkence ve baskılar uygulandı ve Diyarbakır 5 Nolu Askeri Cezaevi, İnsanlık tarihi ve Kürt sorunu için bir 'milat' oldu.

Kürtlerin önemli bir kısmı 1983 seçiminde Turgut Özal'ın Anavatan Partisini destekledi. 1987 seçimlerinde solcu Kürtler yeniden Sosyal Demokrat Halkçı Partide toplandı ve Ahmet Türk, Mardin'den Milletvekili seçildi. Paris'teki Kürt konferansına katıldıkları gerekçesiyle bazı Kürt milletvekilleri partiden ihraç edilince, bu milletvekilleri Halkın Emek Partisi'ni kurdu ve bu parti bölgeden büyük destek gördü.

1991 Milletvekili Seçimlerinde Erdal İnönü inisiyatif koyarak HEP ile seçim ittifakına girdi ve bu ittifak bölgedeki milletvekillerinin büyük bir kısmını kazandı. Ancak Leyla Zana ve Hatip Dicle'nin meclisteki yemin töreni sırasındaki tavırları ve Kürtçe ifadeleri büyük tartışmalara sebep oldu. Ve HEP'liler Erdal İnönü'nün partisinden istifa etti. Bir süre sonra HEP Anayasa mahkemesi tarafından kapatıldı. Yerine DEP kuruldu.

⁷⁶ Atilla Şehirli, **Türkiye'de Bölücü Terör Hareketleri**, İstanbul: Burak Yayınları, 2000, s.267.

“Öncelikle şunu tespit etmek gerekmektedir ki TC, bir kavimler mozayığı olan Osmanlı enkazı üzerine kondurulmuş bir gecekonduyu andırmaktadır. TC eski Osmanlı toprağı üzerine kurulan ve Osmanlı ehalisine dayanan ama Osmanlı toplum düzenine ait ne varsa iyi kötü demeden reddeden bir inkar ve ret ideolojisini benimsemiştir. Bu ideoloji ve onun beraberinde getirdiğı kurum ve kuruluşlar halka rağmen ve halk adına dipçik zoruyla benimsetilmeye ve yerleştirilmeye çalışılmıştır.

Osmanlı ahalişi değişik ırklara mensup insanlardan oluşuyordu. Türkler, Araplar, Kürtler, Arnavutlar, Boşnaklar, Gürcüler, Abazalar, Çerkezler ve daha nice değişik ırk ve devletin çatısı altında bir araya gelmişlerdi. Ama bütün bu etnik gurupların bir ortak paydası vardı o da İslam’dı. Kısacası ırklar, ümmet anlayışı ve şuuru içinde birbirine kilitlenmişti. TC ise bu ortak paydayı reddederek ümmet anlayışının yerine ulus anlayışını yerleştirmeye çalışarak işe koyuldu. Belli bir inanç ve dünya görüşü etrafında bir araya gelmiş olan bir topluluğun bir araya geliş nedenini ortadan kaldırırsanız, o topluluğun dağılmasından daha tabi bir sonuç bekleyemezsiniz.”

Ömer Vehbi Hatipoğlu yaşanan problemi Kürt olmak, Türk olmak meselesi olarak değil, insan ve insan haklarına saygısız, insanı önemsemeyen, insanı değil kurumları korumayı ilke edinmiş çağdışı bir rejimin kötü uygulamaları olarak nitelendirmektedir.⁷⁷

Necmettin Erbakan’ın konuyla ilgili konuşmaları kaleme alan ve bir anlamda partinin Kürt siyasetini yönlendiren isimlerden biri olan Hatipoğlu, sorunun çözümünde “din kardeşliğinin” altını çizirken “OHAL’in kaldırılmasını, koruculuk sistemine son verilmesini, aşırı merkezîyetçi idare anlayışından vazgeçilerek yerinden yönetim anlayışının hakim kılınmasını, Kürtlerin her türlü siyasal, kültürel ve sosyal haklarının kabul edilmesini, bu hakların Türkiye’de yaşayan diğer tüm etnik guruplara da tanınmasını önerirken PKK’nın kurmak istediğı Kürdistan devletinin çözüm olamayacağını” dile getirmektedir. Erbakan’a göre bütün bunlar Adil Düzen geldiğinde kendiliğinden gerçekleşecektir.⁷⁸

Mazlum-Der tarafından düzenlenen “Kürt Sorunu Formu” 28-29 Kasım 1992 tarihinde Ankara’da gerçekleştirilmiştir. Forum şiddetin en yoğun olduğu bir dönemde Kürt

⁷⁷ Ömer Vehbi Hatipoğlu, **Bir Başka Açıdan Kürt Sorunu**, Mesaj yayınları, 1992 s. 182.

⁷⁸ Hüseyin Yayman, **a.g. e.**, s. 348-353.

sorununu tartışırken oldukça radikal tespitlerde bulunmuş ve konuyu İşlamcı camianın gündemine sokmuştur. İki gün süren Forum'da çok sayıda aydın yer alırken dönemin genel havası düşünüldüğünde hem sunulan tebliğlerde hem de sonuç bildirisinde ezber bozan tespit ve öneriler yapılmıştır. Dört oturum şeklinde yapılan forumda 50'ye yakın bildiri sunulmuştur. Forum'da sunulan bildiriler bir süre sonra Sor yayıncılık tarafından kitap haline getirilmiştir.

Mazlum-Der Başkanı İhsan Arslan'ın açılış konuşmasında dile getirdiğ görüşler, tartışmanın genel çerçevesini çizmesi yanında İşlamcı camianın Kürt sorununa bakışını da ortaya koymaktadır. Arslan konuşmasında sorunu tarihsel perspektif içinde ele alırken Müslümanların Kürt sorunuyla yeterince ilgilenmedikleri zeleştirisinde bulunmakta ve sorunun mmet birliğ ile zleceğne dikkat çekmektedir. Arslan'ın tarihe not düşen açılış konuşmasında dile getirdiğ temel tezlerin bir kısmı şu şekildedir.

Kürt kimliğ inkar edilirken ve milyonlarca insanın anadili yasaklanırken Müslümanlar sadece ifade etmek suretiyle de olsa vahiyle çelişen bu duruma neden sesiz ve seyirci kaldılar? Bugün dahil terör bahane edilerek sivil Kürt halkına reva görülen zulüm ve şiddet karşısında hala tepkisiz ve duyarsız kalınmasının sebebi nedir?

Kürt sorunu ümmetin sorunudur. Ümmetin başka sorunlarının olduğu da doğrudur... Yine bu konu çerçevesine giren ulus, mmet, kavim, kavmiyetçilik, devlet, millet, hilafet, demokrasi, egemenlik, adalet, ekonomik istismar, asimilasyon, kültürel haklar gibi siyasi, sosyal ve ekonomik kavramların tarafımızdan tanımlanması lazımdır.

Yetmiş yıldan beri uygulanan yanlış politikalar neticesinde binlerce insan öldü. Bugün tekrarlanan sanaryo yine binlerce insanın hayatına mal olmaktadır şayet bu şiddet politikaları devam ederse PKK gider KKK gelir ve yine oluk, oluk insan kanı akmaya devam eder. Bu geniş perspektiften olaya yaklaştığımızda bugün özel olarak gündemimizi işgal eden Kürt sorununun tarihi boyutunu, bugününü ve geleceğni; yalnız Misak-ı Milli dahilindeki parçası ile değil tüm mmet coğrafiyasını ilgilendiren uzantıları ile birlikte değerlendirmek zorundayız.

Sorun her şeyden önce tek boyutlu bir sorun değildir. Dini, tarihi, sosyal, siyasi, kültürel, ekonomik ve psikolojik boyutları ile birlikte ele alınıp değerlendirilmesi gereken bir sorundur. Bu bakımdan sorunu sadece toprak sorununa indirmeyi sağlıklı bir yaklaşım olarak kabul etmiyoruz.

Kürt sorunu, “çok uluslu ve çok kültürlü” bir ümmet yapısından kaynaklanan bir sorun değildir. Sorun ırkçı, inkarcı ulus-devlet süreciyle birlikte gündeme gelen bir sorundur.

Türk ve Kürt halkı kardeştir. Kürt halkı tarihin en eski devrelerinden beri vardır. Ve var olmaya devam edecektir. Sorun halklar arasında değil, rejimle halk arasındadır. Biz inanıyoruz ki yüzyıllarca birlikte ve barış içinde yaşayan Türkler ve Kürtler diğer bölge halkları ile herhangi bir tarihsel hesaplaşma sonucunda bugünkü soruna taraf değillerdir.

Bugün yaşanmakta olan sorun emperyalist devletlerce yönetilen bölge halklarının bu yüzyılın ilk çeyreğinde kurulan ulus-devletin ulusçu ve asimilasyoncu yapısından kaynaklanmış olup bu süreçte Kürtler üzerinde özel ve şiddete dayalı politikalar izlenmiş, Kürt kimliği ve dili inkar edilmiş, Kürtlerin yaşadığı bölgede refah ve kalkınmadan hak ettiği payı alamamıştır.

Forum neticesinde ortaya çıkan genel eğilim; Türklerin ve Kürtlerin bir arada yaşama istekleri şeklinde ifadesini bulmuştur. Bu anlamda toplumun kendi kendine tapınması anlamına gelen ulus- devlet ve milliyetçi yaklaşımların sorunu çözemeyeceği tersine sorunu daha karmaşık hale getireceği biçiminde ortak bir kanaat hasıl olmuştur.

Türkiye’de Türk-Kürt entegrasyonu güçlüdür. Diğer komşu ülkelerin aksine Türkiye’de yaşayan Türk nüfus ile Kürt nüfus ekonomik, sosyal, ve kültürel bakımdan birbirleriyle entegre olmuş vaziyettedir. Türkiye’de Türkleri ve Kürtleri birbirinden ayırmaya kalkışmak aileleri bölmek anlamına gelir.

Türkiye’de Kürtleri “sorun” haline getiren resmi ideolojidir. Sıkıntının kaynağı, Türkiye’de yaşayan herkesin Türk olduğunu kabul ettirmeye çalışan resmi ideoloji ve onun adına yürütülen politikalarıdır. Sorun Türk’ü ile Kürt’ü ile topyekün Türkiyeli insanın inanç, istek ve beklentileri ile resmi ideolojinin dayattığı laik- Batıcı rejim arasındaki çelişkiden kaynaklanmaktadır.

Mazlum-Der Kürt Formu Çözüm Önerileri

Nihai ve kesin çözümün İslami toplum modelinin hayata hakim kılınması ile mümkün olacağı inancı ile aşağıda sıralanan tedbirlerin bir an önce alınması ve talep edilen noktaların yerine getirilmesi zorunludur.

Sorunun çözümü terör ve şiddetten geçmemektedir. Çözüm ancak özgürlükçü ve barışçı yaklaşımlarla mümkündür. Bu anlamda tedip, tenkil, ve tehcir politikalarını, terör ve silahla insanların düşünce ve iradeleri üzerinde ipotek konmasını doğru bulmuyoruz. Bu cümleden olarak PKK ve resmi şiddet arasında sıkışan bölge halkının can, mal, namus, akıl, inanç ve nesil emniyetleri, işkence görmezlikleri teminat altına alınmalıdır.

Öncelikle sorunun çözümünü mümkün kılacak fikirlerin özgürce konuşulup tartışılabilmesi için insan haklarına saygılı bir hukuk reformu gerçekleştirilmelidir. Türkiye’de yekpare veya homojen bir etnik topluluktan söz etmek mümkün değildir.

Başka ulusların varlığını inkar eden ve onların taleplerini bastıran ulus -devletin yerine çok uluslu bir devleti geçirmek gerekiyor. Hiç kuşkusuz hepimizi bir arada tutacak birlik ve beraberliğimize anlam ve güç katacak ortak değer İslamiyet’tir.

Türkiye’de kısa vadede sorunun çözümü için Kürt kimliğini tanımak gerekiyor.

Anadilde konuşma, kitle iletişim araçlarını kullanma eğitim haklarını tanımalı ve kanun önündeki engeller ortadan kaldırılmalıdır.

Bölge halkının Alman-Amerikan inisiyatif mücadelesine kurban edilmemesi, yabancı müdahalelere kapı aralayan girişimlere karşı duyarlı olunması zaruridir.⁷⁹

Türkiye’nin bir Kürt sorunu olup olmadığı sorusunun kısa ve uzun iki farklı cevabı bulunmaktadır. Devlet, Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren bu mesele ile ilgilenmiş ve hemen, hemen her dönemde bu soruna kafa yormuştur. Bu yönüyle devletin Kürt sorununa ilişkin yoğun bir mesaisi olduğu söylenebilir. Ancak, devletin bu kadar uzun süreli ve yoğun mesaisinin belirli bir siyasete ve plana dayandığını söylemek güçtür. Devlet muhtemel gelişmeleri öngörerek uzun vadeli bir strateji belirlemekten çok, kısa vadeli ve gelişmelerin arkasından giden bir siyaset gütmüştür. Kürt meselesinin çözülmemesinde ve gün geçtikçe daha karmaşık hale gelmesinde bu siyaset eksikliğinin önemli bir etkisi olmuştur.

Şark Islahat Planı’ndan, Demokratik Açılım’’ projesine, hazırlanan tüm çalışmalar bir bütün olarak irdelendiğinde devletin Kürt meselesi karşısında yekpare bir siyasetinin olmadığı gibi, sonlandırıcı bir terörle mücadele stratejisi de bulunmamaktadır. Bu

⁷⁹ Hüseyin Yayman, **a.g. e.**, s. 402-404.

meselede sürekliliği olan, güvenlik tedbirlerini kapsadığı kadar, insan haklarını ve hürriyetlerini de kapsayan bir çözüm planı olmamıştır. Aksine olaylara, zamana, uluslar arası dinamiklere ve özellikle de şahıslara bağlı olarak değişen bir ‘yap-boz’ siyaseti mevcuttur. Devlet gerek Kürt meselesinde gerekse PKK ile mücadelede, nihai bir stratejiden yoksundur. Sorunları büyümesi ve dönemsel önceliklere göre, sil baştan sorunu yeniden tanımlanıp çözülmeye çalışılmasının nedeni de budur. Bu duruma bağlı olarak her iki soruna dair benimsenen ‘yap-boz’ siyaseti dönemsel kazanımlar sağlasa da nihai sonuca katkıda bulunmamıştır. Bu siyasetin bizatihi kendisi zaman içinde büyük bir probleme dönüşmüştür.

İsmet İnönü hükümetinin Kürt siyaseti ve çözüm planı Adnan Menderes hükümetinden farklı, Süleyman Demirel’inki Turgut Özal’dan farklı, Bülent Ecevit’in siyaseti ise Erdal İnönü’nden farklı olmuştur. Soruna yaklaşım da çözüm teşebbüsü de bir plan veya program çerçevesinde değil kişisel yaklaşımlar ve kişisel kabullerle olmuştur. Tam da bu noktada devletin meseleye dair bir siyasetinin olmaması bölgede görev yapan kişilerin daha fazla inisiyatif kullanmasına ve kişisel özelliklerin öne çıkmasına sebep olmaktadır.

Soruna yönelik kişisel farklılıkları yanı sıra aynı kişilerin farklı dönemlerinde de farklı yaklaşım tarzları öne çıkmıştır. Bu bağlamda bölgede görev yapan brokratların görev başındayken sahip oldukları fikirlerle görevden ayrıldıktan sonra ki görüşleri arasında büyük farklılıklar mevcuttur. Örneğin 12 Eylül darbesi sonrasında Kürtçe konuşmayı yasaklayan Kenan Evren yakın zamanda verdiği bir söyleşide bölgede çalışacak kamu görevlilerinin halka daha iyi hizmet verebilmeleri için Kürtçe bilmeleri gerektiğini” söyleyebilmiştir.⁸⁰

Geldiğimiz nokta yıllardır konuşulup tartışılmasına rağmen devletin, Kürt meselsinin çözümünde ‘tutarlı, uygulanabilir, ikna edici bir çözümünün olmadığı sonucuna varılmaktadır.

Cumhuriyet döneminde Kürtlerin en olumlu gözle baktıkları siyasilerin başında Turgut Özal gelmektedir. Turgut Özal’ın özellikle ikinci iktidar dönemi olan 1987-1990 yılları ile Cumhurbaşkanı olduğu 1990-1993 yılları arasında Kürt sorunu ile ilgili yani politika arayışları sadece Türkiye’deki değil, tüm Ortadoğu’daki Kürtlerin ilgisini çekmiştir.

⁸⁰ Fikret Bila, **Komutanlar Cephesi**, İstanbul: Detay Yayıncılık, 2007.

Turgut Özal'ın Kürtler tarafından bu kadar sevilmesinin en önemli nedenlerinden biri, konuya dostça iyi niyetle ve içerden bakabilmiş olmasındandır. Özal öncelikle konuyu bütün boyutlarıyla kavrayıp anlamaya çalışmış ve ondan sonra da serbestçe, tabulardan uzak bir şekilde tartışılmasını savunmuştur. Konuya vakıf oldukça da cesur adımlar atmaya başlamıştır.

Bu olumlu yaklaşımının yanında Turgut Özal'ın özellikle İktidarın ilk yıllarında, halen tartışılmakta ve eleştirilmekte olan uygulamaları da olmuştur. Örneğin koruculuk sistemini ilk devreye sokan Turgut Özal'dır. Yine ayı şekilde olayların ilk başladığı yıllarda 15 Ağustos 1984 Erzurum baskınından sonra Kürt sorununun evirildiği yeni dönemi başlangıçta fazla ciddiye almayan ve olayları tırmanınca Hakari, Siirt, Mardin ve Şırnak bölgelerinden beş yüz bin insan batı illerine göç ettirilirse/ ederse bu iş biter ‘ şansız beyanatını veren de Turgut Özal'dır.

Turgut Özal'ın Kürt politikası bizzat kendi ağzından somut bir şekilde ortaya konulmamakla birlikte, bazı açıklamalarından ve özel sohbetlerde söylediklerinden anlaşıldığı şekliyle, Türkiye'de daha fazla demokrasi, daha fazla hukuk, ve daha fazla refahla Kürtlerin kimlik ve kültürel haklarının tanınması; Irak Kürtleri ile de her türlü dostane ilişkilerin kurulması yoluyla zaman içinde entegrasyona gidilmesi şeklinde tanımlanabilir. Bu yaklaşım şekli günümüzde de gerçekçi ve olumlu bir politika olarak önümüzde durmaktadır.

Mesut Barzani ve Celal Talabani ile bizzat ilişki kurması, onları Ankara'ya çağırarak konuşması Cengiz Çandar gibi gazetecileri Kürt sorununda aktif bir şekilde değerlendirmesi, Ortadoğu'nun bugünkü siyasi durumunu yirmi yıl önceden görmesi, özellikle hayatının son döneminde Kürt sorununu mutlaka çözeceğim' iradesini ortaya koyması onu tarihimizin misyon sahibi liderleri arasına sokmuştur.⁸¹

‘Derin devlet, Kontrgerilla, Jitem ‘ sözcükleri Kürt sorununun dile geldiği hemen her konuşmada sıkça geçmektedir. Yıllardır, inkar edilse, yok edilse de bu kuruluşlar Kürtlerin en gerçek bir şekilde ‘tanındıkları’, varlıklarından en az kendi varlıkları kadar emin oldukları, elle tutulur, gözle görülür, somut kişiler ve kuruluşlardır. Derin devletin yakın dönemde ortaya koydukları politikayı ‘Kürtleri birbirlerine kırdırmak’ veya ‘Kürt’ü Kürt’e kırdırmak’ şeklinde özetlemek mümkündür.

⁸¹ Altan Tan, **a.g. e.**, s. 485.

Bu dönem zarfında bölgede en etkili iki örgüt olan PKK ve Hizbullah etrafındaki ilişkiler incelendiğinde şehrin orta yerinde, Emniyet Binası'na birkaç yüz metre mesafede, Amerikan filmlerinde bile zor karşılaşılabilecek bir suikasta kurban giden Diyarbakır Emniyet Müdürü Gaffar Okan cinayeti dahil yüzlerce 'esrarengiz' olayla karşılaşılır.

PKK, 27 Kasım 1978 tarihindeki kuruluşundan itibaren bu tür konular üzerinde araştırma yapan kişilerin ilgi odağı olmuştur. Bugün birçok araştırmacı PKK'nın kuruluşundan itibaren 'Derin Devletin kontrolünde olduğunu iddia etmekte, Uğur Mumcu'nun öldürülmesinde de bu ilişki üzerinde çalışmasından kaynaklandığını illeri sürmektedir. Emniyet İstihbarat Dairesi başkanı Bülent Orakoğlu bu iddiaları daha da ilerliye götürmekte ve 2008 yılında yayınlanan kitabında, Abdullah Öcalan'ın Ergenekon örgütünün üyesi olduğunu söylemektedir.

Hizbullah örgütü ile ilgili iddialar da benzer doğrultudadır. Bu konuda fikir yürütenler Hizbullah'ın çok yönlü bir operasyona alet olduğunu, hem PKK'ya karşı desteklendiğini hem de bölgenin uzun vadede İslam'dan soğutulması ve Müslüman kimliğinden soyutlanması için kullanıldığını illeri sürmektedir.

1992 yılında tutuklandığı 2002 yılına kadar Veli Küçük'ün yanından ayrılmayan ve halen Kanada'da hahamlık yaptığı söylenen Tuncay Güney'in 24 Temmuz 2008 tarihli Yeni Şafak gazetesinde yayınlanan polis ifadesinde de bu konu ile ilgili ilginç iddialar yer almaktadır.

''İnsanları domuz bağıyla öldüren Hizbullah JİTEM'in kontrolündeydi. Militanlara jandarma birliklerinde özellikle gece eğitim veriliyordu. Bunu ilk kez Perinçek'ten duydum koştum bunu Veli Paşa'ya sordum.''Evet doğrudur' cevabı verdi. Veli Paşa: Bu Hizbullah'ı başımıza Teoman Koman Paşa bela etti. Biz de yanlış yaptık. PKK'ya havadan hadisler, ayetler attık. Buna karşı çıktım. Ancak ne Koman Paşa ne de diğerlerine dinletemedim dedi.''

2000'e Doğru dergisinin muhabiri Halit Güngen, Diyarbakır'daki bir jandarma kışlasında Hizbullahçıların eğitildiğini fotoğrafladı. Fotoğrafları merkeze gönderdi. Ancak daha dergi çıkmadan öldürülerek ortadan kaldırıldı. 1980 öncesi Milli Türk Talebe Birliği ve Milli Selamet Partisi çevresinde kümelenen gençlerin önemli bir bölümü İran Devriminin de etkisiyle farklı örgütlenmelere girdiler.

1980'li yılların ortasında, TRT'de brokrat olan Fidan Güngör'ün liderliğini yaptığı Diyarbakır merkezli grup Menzil Kitapevini kurarken, liderliğini Hüseyin Velioglu'nun yaptığı ve çoğunluğu Batmanlı olan (Gercüş'ün Habezbeni, Hisar ve Raman aşiretlerine mensup) gençlerse Batman'dan Diyarbakır'a gelerek İlim Kitapevi'ni kurdular. Her iki Grup da İran İslam Devrimi'ni destekliyor ve İran'a gidip geliyordu. PKK bölgede İslami grupların güçlenmesinden büyük rahatsızlık duyuyor ve onları tehdit ediyordu. Bir müddet sonra da İslami fikirlere sahip gençleri öldürmeye başladı. İdil ilçesinde kitapçılık yapan İlim grubuna mensup bir gencin evine yapılan baskında evde olmayan gencin yerine anne ve babası öldürüldü, Kerboran (Dargeçit) ve Nusaybin'de infazlara başlandı.

Akl-ı Selim sahibi bazı Kürtlerin Almanya'nın Köln şehrine giderek PKK'yı bu yanlış tavırlarından alıkoyma girişimleri de sonuçsuz kaldı.

Bunun üzerine İlim Gurubu da PKK'ya karşılık vermeye ve karşı suikastlara başladı. Süryani Mihail Bayru PKK'ya destek verdiği gerekçesiyle İdil'de öldürüldü.

Bir müddet sonra İlim Grubu İhvanü'l Müslümin (Müslüman Kardeşler) cemaatinin öğretilerini benimseyen Vahdet Grubu da dahil tüm İslami gruplara karşı tavır almaya başladı. Tüm bu gruplara çağrıda bulunarak ya kendisine itaat etmelerini veya acilen bölgeyi terk etmelerini söyledi. Ve bu çağrıya uymayan Menzil Grubu'nun elemanlarını öldürmeye başladı. İlim Grubu bölgede Hizbullah adıyla anılıyordu artık. Menzil Grubu da karşılık vererek İlim Grubu mensuplarını öldürmeye başladı. Menzil grubu lideri Fidan Güngör kaçırıldı, öldürüldüğü söylendi ancak bugüne kadar cesedi bulunamadı.

Kürt meselesinin yoğun bir şekilde tartışılmaya başlandığı 20.Yüzyılın başlarından günümüze kadar devam eden yaklaşık yüzyıllık dönemde, Kürt siyasetinde iki ana çizgi süregelmektedir. Bu iki siyasetin temsilcileri olan laik-ulusalcı Kürtler ile İslamcı Kürtler birçok kez birlikte, iç içe çalışmış, birçok kez de birbirleriyle ihtilafa düşerek ayrıışmışlardır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkım ve tasfiye sürecinin yaşandığı Birinci Dünya Savaşı Kurtuluş Savaşı ve sonrasında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu döneminde başını Celadet Bedirhan, Kamuran Bedirhan, Kadri Cemil Paşa, Ekrem Cemil Paşa ve Süleymaniyeli Kürt Şerif Paşa gibi aydınların çektiği, çoğu kez Avrupa ülkelerinde eğitim görmüş, Laik-seküler bir dünya görüşüne sahip Kürt aydınları 'bağımsız

Kürdistan' fikrini savundular. Osmanlının yıkıldığı Araplar ve Arnavutlar gibi Müslüman halkların da ayrıldığı bir dönemde Kürtlerin de başlarının çaresine bakmaları gerektiği fikri, en büyük gerekçeleriydi. Kürdistan Teali Cemiyeti Başkanı Seyit Abdülkadir, Said-i Nursi, Şeyh Sait Mustafa Cemil Paşa, Abdürahim Zapsu ve Şeyh Şefik Arvasi gibi İslamcılar ise her ne pahasına olursa olsun İslam kardeşliği gereği Türklerle birlikte hareket edilmesi gerektiğini savundular. 2. meşrutiyet ve sonrasında Kürt halkının elde edilmesi için Kürt Teavün ve Terakki ve sonrasında Kürdistan Teali Cemiyeti gibi kuruluşlar da birlikte çalışmış ve birlikte mücadele etmiş olan laik Kürt aydınlarıyla İslamcı Kürt aydınları birbirlerinden ayrıldılar.

1970'lerden sonra laik-ulusalcı Kürtler CHP, TİP ve diğer sol örgütler içinde mücadele yolunu seçtiler. 1991 seçimlerinden itibaren de kendi teşkilatlarını kurarak HEP, DEP, HADEP DEHAP, DTP, HAK PAR ve KADEP gibi partiler de siyasi mücadelelerini sürdürdüler.

İslamcı Kürtler ise 1970'li yılların başlarından itibaren Milli Nizam Partisi, Milli Selamet Partisi, Fazilet Partisi, Saadet Partisi ve AKP içinde mücadele yolunu seçtiler. Ancak en büyük desteği Müslüman Kürtlerden alan bu partiler Kürt haklarının tanınması noktasında hiçbir ciddi adım atmadılar ve Kürtlerin hak ve hukuklarını dile getiren İslamcı Kürtleri de zaman içinde 'Kürtçü' diye damgalayarak tasfiye ettiler.

Bazı İslamcı Kürtlerin HADEP gibi partilerde Laik-ulusalcı Kürtlerle demokrasi ortak paydasında birlikte politika yapma denemeleri de 'dinci' damgalanmasıyla yine bu partilerden dışlanmalarıyla sonuçlandı.

1990'lardan itibaren içerde ve dışarıda uzantıları olan bir gizli el, İslamcı Kürtleri ve İslam-ı Kürt coğrafyasından tasfiye operasyonuna başladı ve bölge PKK'nın şahsında laikçi-seküler ve özellikle de İslam karşıtı Kürt siyasetine terk edildi.

Günümüzde birçok siyasi analist Kürtlerin arasında laik-seküler dünya görüşünü benimseyen önemli bir kitlenin meydana gelmesinde PKK'nın etkisinin yadsınamaz olduğunun altını çizmektedir. PKK eliyle 'Kürt modernleşmesinin gerçekleştirilmesi ve seküler hayat tarzının yerleştirilmesi hareketi uzun vadeli ve ciddi bir planlama olarak görülmektedir. Bu siyasetin hayata geçirilmesinde iç ve dış tertiplerin yanında şu faktörlerin de etkisi oldukça belirleyici olduğu kanaatindeyiz:

1. Türkiye'deki İslami grup ve cemaatlerin Kürt sorununa ilgisiz ve çoğu kez de karşı bir siyaset izlemeleri İslamcı Kürtlerin elini zayıflatmış PKK'ya karşı siyasi arenada yalnız ve desteksiz kalmalarına neden olmuştur.

2.1991 Erbakan ile Türkeş'in seçim ittifakına gitmeleri ve bunu da 'Kutsal İttifak' olarak adlandırmaları, Müslüman Kürtleri ciddi şekilde yaralamış, PKK' ise çok büyük bir alan açmıştır.

3. Hizbullah adı altında yürütülen eylemlerin ve özellikle de mezar evlerdeki cinayetlerin yarattığı travma büyük olmuş, Müslüman Kürt halkının her türlü İslami Çalışmaya kuşkulu ve mesafeli durması sonucu doğurmuştur.

Bugün de ulusalcı-laik Kürtlerle İslamcı Kürtlerin mücadeleleri devam etmektedir. Bu iki akımın çözüm önerileri ile taktik ve stratejik ittifakları birbirinden farklıdır. İslamcı Kürtler, Said-i Nursi ve Seyyid Abdülkadir'den bu yana izledikleri ümmetçi paradigma doğrultusunda birlikte yaşamayı savunmakta, Ortadoğu'daki tüm ulus devletleri ve emperyalistlerce çizilen sınırları 'gayri meşru' görmektedirler.

Ulusalcı-laik (çoğu kez laikçi) Kürtler ise, birlik ve beraberlik çağrılarının boş bir hayal olduğunu, İslamcı Kürtlerin karşılıksız aşka tutulmuş aşıklar gibi her defasında Türk, Arap ve Fars Müslümanlar tarafından kandırılarak saf dışı edildiklerini illeri sürmektedirler. Türklerin, Arapların ve Farsların her zora düştüklerinde yardım isteğiyle Müslüman Kürt kardeşlerine koştuklarını, İşleri bittikten sonra ise her türlü baskı ve cefayı reva gördüklerini söylemektedirler.⁸²

Bundan sonra da Kürt siyasetindeki ulusal-laik çizgi ile İslamcı çizgi var olmaya devam edecektir. Türkiye'deki İslami gurup ve cemaatlerde Kürt sorunu ile ilgili önemli bir yaklaşım farklılığı gözlenmektedir. İslami grup ve cemaatler adeta Kürtleri ve Kürt sorununu yeniden keşfetmektedir. Nitekim Abant Platformu yöneticilerinden Cemal Uşak, Abant Platformunun Kürt sorununu ele aldığı, üç gün süren toplantınının 6 Haziran 2008 tarihli oturumunda "Kürt sorununa eğilmede geç kaldıklarını geçmişte bu soruna yanlış yaklaştıklarını ve kendi adına Kürtlerden özür dilediğini" büyük bir açık yüreklilik ve samimiyetle ifade etmiştir.

⁸² Altan Tan, a. g. e, s. 578-580.

Diyarbakır'da yapılan 'Peygambere Saygı Mitingi'nde yüz elli bin kişinin toplanması bütün gözlerin bu konuya çevrilmesine neden olmuştur. Türkiye'deki İslami grup ve cemaatlerin geçmişteki hatalarından arınarak Kürt sorununa samimi bir şekilde yaklaşmaları ve destek vermeleri halinde İslamcı Kürtler, Kürt siyasetinde en etkin belirleyici olma konumuna geleceklerdir.

Ulusal-seküler anlayışın bu etkinlikte İslamcılarının önüne geçme şansı bulunmamaktadır. Ancak Ortadoğu'yu dizayn etmeye çalışan egemen güçler Müslüman Kürtlerin güçlenmesinden rahatsızlık duymakta ve onların önünü kesici politikalar geliştirmektedir. Bu konuda Türkiye içinde hakim olan 'derin güçler' ile birlikte İsrail de benzer politikalar izlemektedir. Kuzey Irak Kürdistan Bölgesel Hükümeti için de aynı tespitler geçerlidir. Önümüzdeki süreçte Türkiyeli İslamcı güçler diyalog içerisinde olmayı başarabilecek bir Kürt siyasal hareketi Irak Kürdistan Bölgesel Hükümetinde en büyük güç haline gelecektir. Nitekim Barzani ve Talabani'nin partilerindeki yolsuzluk rüşvet ve kayırma iddiaları bu güçleri hızla çürütmekte ve halk kitleleri üzerindeki itibarlarını sarsmaktadır. Türkiye'de 1990'lı yıllarda yaşanan Doğru Yol ve Anavatan partilerinin erimesi ve Refah Partisi'nin güçlenmesine benzer bir süreç Kuzey Irak Kürdistan Bölgesel Hükümetinde yaşanmakta ve refahtan pay almayan ve Körfez'deki Arap prensleri gibi davranan yöneticiler karşısında bunalan Kürtler, İslamcı hareket ve partilere yönelmektedir. Uluslararası güçlerin provakasyon ve manipülasyonları aşılabildiği oranda bu eğilim devam edecektir. ABD, İsrail, İngiltere üçlüsü Ortadoğu'daki hedeflerinin gerçekleşmesi için Kuzey Irak Kürdistan Bölgesel Hükümetini bir üs ve adeta bir karakol olarak kullanmak istemektedir.

Barış ve kardeşliğin teminatı; Türkiye'nin demokratikleşmesi, Irak Kürtleri ile entegrasyona girmesi ve bölgesel bir güç haline gelmiş bir ülke olarak tarihi kodlarıyla barışık bir şekilde tüm Ortadoğu'ya müdahil olabilmesidir.⁸³

Kürtlerin birlikte yaşama ve çoğu kez asimilasyona zemin yaratan entegrasyoncu eğilimlerini doğru bir şekilde analiz edememektedirler. Bağımsızlık ve federasyon gibi çözümleri Türkiye'nin günümüzdeki şartlarına uygun görmeyen ve tam anlamıyla demokratikleştirilmiş bir Türkiye'de birlikte yaşamayı esas alan fikirlere sıcak

⁸³ Altan Tan, **a.g. e.**, s.586-587.

bakmamaktalar. Bu yönleriyle entelektüel Kürt diasporası Kürt sorunun çözümüne katkı sağlayacağına çözümü zorlaştıracak politikalar sergilemektedir.⁸⁴

Bu çalışmanın birinci bölümünde “demokratik açılım”ın sebebi olan “Kürtler kimdir? Kürt Sorunu nedir ve nasıl olmuştur?” sorularının tarihi arka planı üzerinde durmaya çalıştık. İkinci bölümde ise birinci bölümün devamı olarak Türkiye Cumhuriyeti içinde kalan bütün millet ve halklar için hukuk ve adalet ortamının yaratılması ve özellikle de Kürt Sorununun bir çözüme bağlanması için Adalet ve Kalkınma Partisinin başlattığı Demokratik Süreç üzerinde durmaya çalışacağız.

⁸⁴ Altan Tan, **a.g. e.**, s.541.

2. ADALET VE KALKINMA PARTİSİ (AKP) KÜRT SORUNU VE “DEMOKRATİK AÇILIM”

AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan’ın Kürt sorununa yaklaşımı ve bu konuda izlediği politika da gelgitler ortaya koymaktadır. Erdoğan siyasi kariyerinin ilk yıllarında Kürt sorunu ile pek ilgili değildi. Kürt sorunu ile ilk ciddi karşılaşması Refah Partisi İstanbul İl Başkanı ve Refah Partisi Merkez karar Yönetimi Kurulu Üyesi olduğu 1991 milletvekili seçimlerinde oldu.

Türkiye’nin Kürt sorunu ile ilgili tarihi bir dönemeçte bulunduğu, Leyla Zana ve arkadaşlarının milletvekili seçildikleri 1991 seçimlerinde, Erbakan ile Türkeş seçim ittifakı yaptılar. Kürt sorununa duyarlı RP’lilerin şiddetle karşı çıktıkları bu ittifakı Tayyip Erdoğan da destekledi. Ancak seçimde Bayrampaşa – Eyüp bölgesinden birinci sıra aday olmasına rağmen ikinci sıradaki aday Rizeli hemşerisi Mustafa Baş tarafından tercih oyları ile geçilince milletvekili seçilmedi. Seçim süresi boyunca yaşananlar ile Doğu ve Güneydoğu RP teşkilatlarının tepkileri kendisini etkiledi.18 Aralık 1991 tarihinde danışmanı Mehmet Metiner’in hazırladığı, bugün bile oldukça kapsamlı ve olumlu sayılabilecek raporu Refah Partisi Genel Merkezine, Genel Başkan Necmettin Erbakan’a sundu. Dikkat alınması ve gerçekleşmesi halinde çok önemli sonuçlar doğuracak, Kürt sorunun kangren haline gelmesini önleyecek olan bu rapor, maalesef Erbakan ve arkadaşları tarafından ciddiye alınmadı ve RP bu rapordaki görüşleri politika haline getirmedi. Tayyip Erdoğan İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olduktan sonra da bu raporu sahiplenmeye devam etti. İstanbul Üniversitesinde katıldığı bir toplantıda danışmanı Mehmet Metiner’in Kürt sorunu ile ilgili görüşlerine katılıp katılmadığı sorulduğunda ‘Mehmet Metiner ile aynı şeyleri düşünüyorum’ dedi. Ancak daha sonraki yıllarda da devam edecek gel-gitler gibi bir müddet sonra bu konuyu rafa kaldırdı. Uzun yıllar net bir tavır içinde olmadı.

24 Ağustos 2001 tarihinde AKP’yi kurdu. 3 Kasım 2002’de partisi iktidara geldi 25 Aralık 2002 tarihinde gerçekleştirdiği Rusya gezisinde Moskova’daki bir Türk inşaat merkezini gezerken Zülfikar Boran adlı bir işçiyle Kürt sorunu üzerine polemige girdi.⁸⁵

Boran’ın Kürt sorununu çözmemiz lazım sözüne karşılık Erdoğan Şunları söyledi: ‘‘Sorun var diye inanmayacaksın, sorun yok diye inanacaksın. Sorun var diye inanırsan,

⁸⁵ Altan Tan, **a.g. e.**, s. 510.

sorun olur. Sorun yok dersen sorun ortadan kalkar. Biz diyoruz ki, bizim için böyle bir sorun yok. Ben böyle bir sorunu var kabul etmiyorum. Yok böyle bir sorun, diyorum. Bak ben Siirt'ten evliyim, huzurluyum diyorum, bitti. Böyle yaklaş olaya. Böyle yaklaştığım sürece problem kalmaz.’’⁸⁶

Tayyip Erdoğan 12 Ağustos 2005 tarihinde Diyarbakır'da yaptığı tarihi konuşmada ise çok daha farklı bir söylem ortaya koydu: ‘‘Büyük devlet hatalarıyla yüzleşebilen devlettir. Geçmişte idari ve siyasi hatalar yapılmıştır, bunlar yok sayılmaz. Kürt sorunu sadece bölgenin değil tüm Türkiye'nin herkesin sorunudur. Benim de sorunumdur. Kürt sorunu nasıl olacak nasıl çözülecek?’’

Anayasal düzen, toplumsal bütünlük içinde daha çok hukuk, daha çok demokrasi ve daha çok refahla çözülecek...’’⁸⁷

Son derece doğru tespitlerle çözümünü daha çok hukuk, daha çok demokrasi ve daha çok refahta gören bu yaklaşım Kürtlerden çok büyük destek gördü. AKP 22 Temmuz 2007 seçimlerinde Doğu ve Güneydoğu illerinden %54 oy aldı. İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Mersin, Bursa gibi illerdeki Kürtlerin %80'i AKP'ye oy verdi. Ancak AKP yöneticilerinin önemli bir bölümü Kürtlerin bu desteğini siyasi nedenlerden ziyade AKP'nin yaptığı hizmetlere yordu. Tamamen gerçekdışı olan bu anlayıştan dolayı mıdır bilinmez AKP seçimlerden sonra Kürt sorununu çözümünü tekrar rafa kaldırdı. Nitekim zamanla Erdoğan Kürt sorununda siyasete biçtiği rolün, DTP'nin oylarının AKP'ye kayması olduğu anlaşıldı. DTP'yi yenilgiye uğratmak, halkın PKK ya verdiği desteğin sona ermesi olarak düşünülüyordu. Bu hayalci mantık aslında asayiş politikalarından kopmamak anlamına geliyordu. Hükümet sözlerinin altını dolduracak adımlar atmadığı gibi gün geçtikçe sertleşti. Devlet ve asker dili ve bakışını benimseyeceği bir çizgide ilerledi ve bugünlere gelindi. Hem ciddi bir fırsat harcanmış hem AKP ‘kesin bir siyasi dönüş’ yaşamış oldu.

AKP'nin bir diğer yanlışı da 75 kişi oldukları söylenen AKP'li Kürt milletvekillerinden hemen hiçbirinin, Kürt sorunun çözümünde siyasal aktör olarak yer almasına izin vermemesidir. Bu konu dile getirildiğinde AKP'li yetkililer bölge milletvekillerinin konuya duyarsız veya yetersiz kişileri olduklarını söylemekte ve bu durumdan şikayet

⁸⁶ Belma Akçura, **Devletin Kürt Filmi**, Ankara: Ayraç Yayınları, s.262-263.

⁸⁷ Ali Bayramoğlu, *Yeni Şafak Gazetesi*, 14 Mayıs Çarşamba 2008.

etmektedirler. Halbuki her iki şikayet konusunda da sorumlu olan, milletvekillerini tespit eden iradedir.

Kürt aydınları içinde ‘duyarlı ve yeterli insanların olmadığını iddia etme tüm Kürtlere saygısızlıktır. Kuzey Irak Kürt Federe Yönetimi ve Kürt sorunun çözümü ile ilgili her türlü temas ve politika Milli İstihbarat Teşkilatı, Dış İşleri Bakanlığı ve iktidara yakın bazı sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla yürütülmektedir. Bu kuruluşlar mutlaka görev almalı ve aktif rol oynamalıdır. Ancak siyasetçinin yeri ve konumu ihmal edildiğinde bölgede etkili ve kalıcı bir netice elde etmek mümkün değildir. Asker ve sivil bürokratların yeri ve görevleri ayrı, politikacıların yeri ve konuları ise ayrıdır. Siyasi temsilin en önemli faydası, alınan kararlara halkı katmak, ortak etmektir. Bölgede hiçbir siyasetçinin etkili olması ve karizmatik bir rol üstlenmesi istenmemektedir. Eğer kendi insanı, arkadaşı ve kardeşi olan Kürt siyasetçilere ‘güvensizlik’ söz konusu ise bu daha derin bir sorunun var olduğunun tescilidir.⁸⁸

Devletin sorunla yüzleşmesi, kendi hafızasıyla hesaplaşması ve sorunu yarattığı tüm sıkıntıların çok seri bir şekilde öne çıkması açısından Kürt meselesinde yaşanan en kritik dönüşümler AK Parti lideri Recep Tayyip Erdoğan döneminde olmuştur. Bu dönemde genel Türk siyasetinde yaşanan değişim sürecine paralel olarak Kürt meselesinde de keskin dönüşümler yaşanmış, devletin sorunla karşılaşması hem toplumsal hem toplumsal farkındalık açısından hem de sorunun çözümü için siyasi idare konulması açısından adeta yapısal bir kırılmaya yol açmıştır.

Adalet ve Kalkınma partisi programında Kürt meselesinin hem tanımlanması ve adlandırılması hem de çözüm perspektifi ortaya konulmuştur. İlk defa bir ‘sağ’ parti, programında ‘‘Doğu ve Güneydoğu’’ başlığı altında Kürt meselesini ele almış ve resmi tezlerin dışında görüşler öne sürmüştür.

Genel demokratikleşme perspektifi içinde sorunun çözümünü vadeden Erdoğan, sorunun tam kapsamlı çözümü için aynı anda ilerleyen üçlü bir çerçeveyi önermektedir: Kalkınmacı tezler ile ekonomi faktörü, demokratikleşme ve bu iki unsurun tamamlayıcısı olarak güvenlik önlemleri, temel vizyonlarıdır. Bu anlamıyla AK Parti, çözümü ‘‘güvenlik, özgürlük ve ekonomi’’ kavramlarının öne çıktığı bir formülde görmektedir. Adalet ve Kalkınma Partisi, siyasi bir sorun olarak Kürt meselesinin

⁸⁸ Altan Tan, **a.g. e.**, s. 513-514.

çözümünde, çözümü asayiş yaklaşımında ve güvenlik tedbirlerinin artırılmasında görmediğini söyleyip, demokrasinin tek çare olduğunu ifade etmektedir. (AK Parti Programı, 2002: 28)

Parti programı incelendiğinde meselenin çözümüne dair önemli saptamalar olduğu görülmektedir. Temel yaklaşımın demokratikleşme adımlarının atılması ve ülkenin normalleştirilmesi siyasetinin olduğu ifade edilmektedir. Kültürel farklılıklar zenginlik olarak kabul edilirken Türkçenin resmi dil olması koşuluyla diğer dillerden yayın dahil kültürel faaliyetlerinin yapılmasına izin verileceği belirtilmektedir.(AK Parti Programı,2001:28)⁸⁹

2.1. R.T. Erdoğan'ın Konuşmalarında Kürt Meselesi

Adalet ve Kalkınma Partisi programında yazılanların yanı sıra Recep Tayyip Erdoğan'ın Kürt meselesinde ezber bozan önemli konuşmaları bulunmaktadır. Erdoğan 12 Ağustos 2005'te Diyarbakır konuşmasında şunları söylemiştir:

“Her ülkede geçmişte hatalar yapılmıştır. Her ülke geçmişinde zor günler yaşamıştır. Türkiye gibi büyük bir devlet ve güçlü bir ülkede pek çok zorluğun harmanından geçerek bugünlere geldik. O nedenle geçmişte yapılan hataları yok saymak büyük devletlere asla yakışmaz. Büyük devlet güçlü millet kendisi ile yüzleşerek, hatalarını ve günahlarını masaya yatırarak geleceğe yürüme güvenine sahip millet ve devlettir. İktidarımız bu bilinçle ülkede hizmete soyunmuştur. Ben milletin ve devletimin özgüvenine, tarih bilincine ve coğrafya şuuruna inanan bir kadronun başbakanı olarak huzurunuzdayım. Şuna inanıyorum ki geçmişle yüzleşerek geleceğe yürürken, geçmişin davaları ile geleceği ipotek altına almamak mümkündür. Bu soruna illa isim koyalım diyorsanız, Kürt sorunu bu milletin bir parçasının değil, hepsinin sorunudur. Benim de sorunumdur. Türk olsun, Kürt olsun, Çerkez olsun, Abaza olsun, Laz olsun, bütün Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının ortak sorunudur. Kürt sorunu ne olacak diyenlere diyorum ki, bu ülkenin Başbakanı olarak o sorun herkesten önce benim sorunumdur. Biz büyük bir devletiz ve millet olarak bu ülkeyi kuranların bize miras bıraktığı temel prensipler ve Cumhuriyet ilkesi, anayasal düzen dahilinde her sorunu, daha çok demokrasi, daha çok vatandaşlık hukuku, daha çok refahla çözeceğiz. Bu anlayışla çözüyoruz ve çözeceğiz de.”

⁸⁹ Hüseyin Yayman, **a.g. e s.** 374-376; AK Parti programı 2001. 28, 2002 28.

Başbakan Erdoğan gelmiş geçmiş tüm hükümetler içinde sorun üzerinde en çok konuşan ‘yaşanan acıyı anladığını belirten ve kardeşlik vurgusunu yapan’ bir liderdir. Erdoğan bu konuda tabu sayılan kavramları kullanmaktan çekinmezken siyasal ve toplumsal ezberleri bozan bir dil sergilemiştir. Erdoğan sorunun çözümü konusunda devrim sayılacak adımlar atmasına rağmen nihai çözüm konusunda hala atılacak ciddi adımlar bulunmaktadır.

Erdoğan’ın önemli konuşmalarından biri de Adalet ve Kalkınma Partisi 3. Olağan Kongresinde yaptığı konuşmadır. Erdoğan bu konuşmasında diğer konuşmalarda olduğu gibi duygusal yoğunluğu yüksek bir konuşma yapmıştır. Erdoğan’ın tüm kongre konuşması boyunca sorundan bahsederken ‘‘duygudaşlığa, kaderdaşlığa ve tarihdaşlığa’’ çok sayıda vurgu yapmıştır. Erdoğan’ın konuşmasında tüm vatandaşların eşit ve birinci sınıf vatandaşlar olduğu tezini sıkı, sıkı vurgularken edebiyatçı ve sanatçıları tek, tek sayarak tezlerini güçlendirmek istemiştir. Erdoğan konuşmasında şunları söylemiştir:

‘‘Değerli kardeşlerim 72 milyon vatandaşımın her biri, bu ülkenin asil unsurudur, burada özellikle sizden rica ediyorum. Bu kısımlar özellikle çok, çok önemli. Hepsi bu ülkenin vazgeçilmez temel taşıdır, her biri bu ülkenin birinci sınıf vatandaşdır. Şunu tüm samimiyetimle, bütün hasbiliğimle ifade ediyorum:

Bu ülkenin tarihinde Ahmet Yesevi’yi, Hacı Bektaş-ı Veli’yi, Pir Sultan’ı, Hacı Bayram Veli’yi çıkartmaya kalkarsanız onları görmezden gelirsiniz, onları yok sayarsanız, bu ülke öksüz kalır, yetim kalır, köksüz ve dayanaksız kalır. Yunus Emresiz bir Türkiye dilsiz kalır.

Mevlanasız bir Türkiye ruhsuz kalır. Sabahat Akkiraz’a kulak vermeyen, dinlemeyen Türkiye Türküsüz kalır. Tatyos Efendi’yi yok sayan Türkiye’nin besteleri yarım kalır. Cem Karaca bu ülkenin hasretini çektiği kadar, bu ülke de Cem Karaca’nın hasretini çekti. ‘‘Hoşça kalın İki Gözüm’’ diyen Ahmet Kaya’ya vefa göstermeyen Türkiye’nin şarkıları eksik kalır.

Mevlana’ya kulak verdik ‘‘gel ne olursan ol, yine gel dedik’’ Hacı Bektaş-ı Veli’ye kulak verdik, ‘‘Bir olalım, iri olalım, diri olalım’’ dedik. Pir Sultan Abdal’a kulak verdik ‘‘Gelin canlar bir olalım’’dedik. Yunus’a kulak verdik, ‘‘Gelin tanış olalım’’ dedik. Kimseyi Sünni olduğu için değil, kimseyi Alevi olduğu için değil, Türk, Kürt,

Çerkez, Laz, Tatar, Abaza, Arap, Roman, Musevi, Rum, Ermeni olduğu için değil; herkesi insan olduğu için sevdik. Biz bu terbiyeyi, biz bu adabı ‘‘Yaratılanı severiz, Yaratandan ötürü’’ diyen Yunustan aldık.⁹⁰

2.2. Demokratik Açılım Süreci

Ülkede birlik ve beraberliğin güçlendirilmesi, temel hak ve özgürlükler alanında beklentileri de karşılayacak şekilde adımlar atılması ve yıllardır süregelen terörün sonlandırılması amacıyla Temmuz 2009 tarihinde ‘Demokratik Açılım’ adı altında bir süreç başlatılmıştır.⁹¹

Türkiye Toplumunu Kürt Sorunu, Güneydoğu Sorunu, Şark Meselesi, Bölücü - Terör sorunu, Demokratikleşme gibi farklı adlara anılan bir meseleyle yüz yüze. Meselenin adını koyma noktasında yaşanan ayrışma çözüm yolunda geliştirilen inisiyatif için de geçerli: ‘Kürt Açılımı’, ‘Demokratik Açılım’, ‘Barış ve Kardeşlik Projesi’ vd.

Meselenin gerek adı, gerek çıkış tarihi konusunda yaşanan farklılaşmalar, yüz yüze olduğumuz gerilimin hangi yollarla ve hangi araçlarla nasıl çözülebileceğini tespit bakımından hayati öneme sahiptir. Bu bakımdan eğip bükmeden belli bir vechesiyle sınırlamadan meseleyi adlandırmamız gerekirse ortadaki asıl mesele Türkiye Sorunu, Kürt Sorunu, Güneydoğu Sorunu değil, demokrasi sorunudur. Madalyonun diğer tarafından bakılırsa sorun, Kemalizm Sorunudur. Meselenin çözümü yolunda geliştirilen inisiyatif için en uygun isim olduğunu düşündüğümüz ‘Demokratik Açılım’ın da ihsasa ettiği üzere, sorun özünde bir Demokrasi sorunudur. Türkiye Cumhuriyetinin 1923’te bir ‘demokratik cumhuriyet olarak kurulmasına ve 1924 Anayasa’sının bunun hukuki zeminini tespit ve temin ediyor olmasına karşılık yeni Cumhuriyetin yönetici elitleri ‘Batılılaşma’ olarak tanımlanan ve ‘halka rağmen halk için’ uyguladıkları ileri sürülen bir modernleşme projesiyle, mütecanis bir toplum oluşturma çabası içine girmişlerdir. Bugün yüz yüze olduğumuz toplum işte bu mütecanis toplum tasavvurunun, diğer bir deyişle ‘Kemalist Toplum tasavvurunun ortaya çıkardığı bir meseledir. Milliyetçiliğin merkezi siyasi ideoloji haline gelmesiyle birlikte ortaya çıkan bu tasavvur, İttihat ve terakki üzerinden Osmanlının son dönemine damgasını vurmuş, Cumhuriyeti kuruluşundan sonra ise özellikle 1925’ten itibaren yeni

⁹⁰ Hüseyin Yayman, **a.g. e**, s 377-380.

⁹¹ Salih Akyürek, **Bilge Adamlar Kurulu Raporu**, İstanbul 2011, rapor no: 30 s.17,

cumhuriyetin ‘demokratik’ niteliğini hedef alan müdahalelerin paralelinde kıvamını bularak şekillenmiştir. Dolayısıyla meselenin özünde daha kurgulandığı andan yanlış önerme ve öngörüler içeren, iflas ettiği ise Türkiye toplumunu yüz yüze bıraktığı meselelerle açıkça görülen tek parti düşünce ve ideolojisinin bugün hala devam ettirilmek istenmesi yatmaktadır. Ne var ki bu düşünce ve pratik çok partili demokratik ortama rağmen Türkiye’de siyasetin güçlü taraflarından biri olarak varlığını sürdürmektedir ve hala daha devlet politikalarının belirleyici unsuru olma direnci göstermektedir. Problemin kaynağı açısından baktığımızda bir kısım yönetici elitlerin daha önceden sahip oldukları ama özellikle 1925’ten itibaren uygulamaya koydukları temel tercihin yani homojen, mütecanis bir ulus- devlet oluşturma tercihinin ve bunun pratikteki yansımalarının bugüne bakiye olarak kalan sonuçlarıyla uğraşıyoruz.

Belirtmemiz gerekir ki mevcut siyasi iktidarın önce Kürt Açılımı, sonra Demokratik Açılım, sonra da milli birlik ve kardeşlik projesi’ olarak adlandırdığı yeni inisiyatif Türkiye’de Devleti yöneten elitlerin 1920’lerin ortasından bugüne kadar geliştirdikleri zihniyet ve refleksler açısından, Cumhuriyet tarihinde bir kırılmayı teşkil etmektedir.

Bu yeni inisiyatif özetle şu gerçekten hareket ediyor. Türkiye çok farklı etnik topluluklardan oluşuyor. Bu farklılıkları ille de problem olarak tanımlamak gerekmiyor bu durum karşısında bugüne kadar hakim yaklaşım bizatihi farklılığın bir problem olarak algılanması, dolayısıyla ya inkar veya bertaraf edilmesi şeklinde tecelli etmiştir.

Nitekim Kürt meselesinin Kemalist dönemde vazediliş biçimi tam da bu şekildedir. Söz konusu dönem açısından Kürt meselesi, ‘bunlar gerici’ cümlesi ile açıklanabilir bir durumla ifade edilmiştir. Kemalist yaklaşıma göre gericilik Kürtler üzerinde tanımlanabilir. Onlar toplumun en gerici kesimini oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu çok geri kalmış, vahşi, yabancı insanların bu az gelişmiş toplulukların Türk toplumuna intibaklarının sağlanması için medenileştirilmesi gerekmektedir. Bir de bunlar rahat durmamakta sürekli eşkıyalık yapmaktadır.

Dolayısıyla bunlar yüzünden sürekli asayiş problemiyle karşı karşıyayız. Cumhuriyetin kurucu elitlerinin meseleyle ilgili tanımı özetle budur.

İşte bugün ‘açılım’ inisiyatifi ile bu tanım değiştirilmek isteniyor. Ve deniliyor ki: Türkiye farklı etnik topluluklardan oluşuyor. Bu etnik toplulukların adını koymak gerekir. Adını koyduğumuz bu etnik toplulukların, etnik temelde tanımlanmış, ferdi ya

da kolektif düzeyde bir takım hakları olabilir. Biz bu hakları ulus-devletin üniterliğine ve değişmezlerine asla zarar vermeden tanımak istiyoruz. Ve böylece, bir toplumsal barış sağlayarak Türkiye'nin kanını emen, kaynaklarını sömüren, toplumsal barışı tehdit eden terör problemini ortadan kaldırmak istiyoruz. Toplumsal açıdan bir barış projesi olarak, farklı etnik topluluklar arasındaki kardeşliği sağlamak istiyoruz. Bunun için de bir açılım başlatıyoruz. Bu açılımın amacı bu etnik toplulukların daha sonra topluma rehabilitasyonunu temin ederek bütün problemlerin siyaset parantezi içinde konuşabilmesini sağlamaktır. Diğer bir deyişle açılım şunu demektedir: Biz şiddeti bir problem çözme metodu olarak kabul etmiyoruz. Çünkü şiddet hangi amaçla ve hangi gerekçeyle olursa olsun demokratik siyasetin kabul edemeyeceği bir araçtır. Devlet güçlerinin kullandığı şiddet dahil.⁹²

Adalet ve Kalkınma Partisi Ocak 2010'da hazırladığı Demokratik Açılım: Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi isimli kitapçıkta dünyanın "ekonomi", iç politika, dış politika, sosyal yaşam, demokratik hak ve özgürlüklerle iç içe geçtiğini" belirtirken, Türkiye ne kadar demokratikleşirse, demokrasi standartlarını ne kadar yükseltirse, uluslar arası camiada da o kadar güçlü bir ülke haline gelecektir" tezini savunmaktadır. AK Parti sorunları, görmemenin görmezden gelmenin ya da sorunlardan yüz çevirmenin o sorunları ortadan kaldırmayacağını ve var olan birçok kronik meselenin, zamanında çözülmediği için çözümünün artık zor hale geldiğini belirtmektedir. AK Parti'nin ilkelerinden birinin Cumhuriyetin, demokrasi ve özgürlük alanlarını genişletmek olduğu dile getirilirken, kağıt üzerinde kalan "demokratik Cumhuriyet" değil hayatın her alanında uygulamalarla varlığı tam anlamıyla hissedilen bir "demokratik Cumhuriyet" kurulmasının amaçlandığı öne sürülmektedir. Bireysel hak ve özgürlükleri arttırmak, yurttaşların kendisini "öteki" hissetmemesini sağlamak, temel amaçlar olarak sayılmaktadır. Açılım kitapçığı 133 sayfadan oluşurken, 30 soru sorulup bu sorularla ilgili kısa cevaplar ve değerlendirmeler de verilmektedir. "Demokratik Açılım süreci sonunda referandum yapılacak mı?" sorusuna "Hayır, çünkü temel hak ve özgürlükler referandum konusu olamaz" cevabı verilirken

"Demokratik Açılım Süreci ile terör bitirilecek mi?" "Artık annelerin gözyaşları dinecek mi?" sorularına ise "Terörün son 30 yılda ülkemizde 40 binin üzerinden

⁹² **Çözüm Mümkün-Çareseri Mimkun-e Demokratik Açılım Üzerine Düşünceler**, İstanbul: Nesil Yayınları, Ocak 2011, s.13-40.

insanın hayatına mal olduğu” ifade edilerek sadece askeri ve polisiye tedbirlerle terörün üstesinden gelinemeyeceği vurgulanmaktadır. AK Parti, terörü besleyen, ona meşruiyet kazandıran ortamın yok edilmesi, terör örgütünün istismar ettiği sorun alanlarının ortadan kaldırılmasıyla sorunun çözüleceğini düşünmektedir.

Açılım kitapçığında yer alan kritik sorulardan biri de ‘‘Demokratik Açılım Süreci, teröre ve terör örgütüne verilen bir taviz midir? Sorusudur.

Adalet ve Kalkınma Partisi bu soruya, hükümetlerinin hiçbir illegal yapı ya da oluşuma asla taviz vermeyeceği şeklinde cevap verirken demokratikleşme alanında atılan adımların taviz değil, vatandaşların doğuştan gelen, insan olmaktan kaynaklanan haklarının teslimi olduğu ifade edilmektedir. Açılım sürecinin muhatabının tüm millet ve halk olduğu belirtilerek, hiçbir illegal yapının ve oluşumun muhatap alınmayacağı öne sürülmüştür. Kitapçıkta açılım sürecinde Abdullah Öcalan’ın affedilmesi veya yeniden yargılanmasının söz konusu olmadığı belirtilmektedir.

Kitapçıkta bir diğer kritik soru, ‘‘Demokratik Açılım sürecine rağmen terör devam ederse hükümetin ne yapacağı’’ sorusudur. Hükümetin bir yandan terörle mücadeleye eksiksiz bir şekilde ve tam bir kararlılıkla devam edeceği, ama eş zamanlı olarak terörü doğuran, besleyen ve terör için istismar zemini olan ekonomik, sosyal, kültürel, psikolojik ve diğer nedenlerin de ortadan kaldırılacağı, yani açılımın devam edeceği belirtilmektedir.⁹³

Bu ana kadar Hükümet tarafından yapılanlar şunlardır:

Hükümet olarak, insan haklarına saygının ve demokratikleşmenin bir göstergesi olmak üzere göreve gelir gelmez Olağanüstü Hal uygulamasına son verdik.

Düşünce ve İfade Özgürlüğünün genişletilmesi ve terörle mücadele alanındaki aksaklıkların giderilmesi amacıyla Terörle Mücadele Kanunu’nda değişiklikler yapılmıştır. Değişikliklerle terör yeniden tanımlanmış ve terör suçları yeni Türk Ceza Kanunu’na göre yeniden sayılmıştır.

⁹³ Hüseyin Yayman, **a.g. e.**, s 381-382.

Türk vatandaşların günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerin öğrenilmesi için özel kurslar açılabilmesi imkanı sağlamıştır. Bu çerçevede Kürtçe özel kursların açılması ile ilgili bir engel kalmamıştır.

Türk vatandaşlarınca günlük yaşamda geleneksel olarak kullanılan farklı dil ve lehçelerde yayın yapılması yasal hayatta güvenceye kavuşturulmuş olup, önceleri TRT'yle başlayan kısmi yayınlar TRT Şeş'in yayın hayatına başlaması ile arzulanan düzeye gelmiştir.

OHAL'in kaldırılmasından, Kürtçe televizyonun açılmasına, seçimlerde Kürtçe propaganda yapılmasından, yayla yasaklarının kaldırılmasına değin geniş bir sahada yapılan düzenlemeler Kürt sorunun çözümünde önemli mesafeler alınmasını sağlamıştır. Bu düzenlemeler 1990'lı yıllarda telaffuz dahi edilmezken bugün kanıksanmış ve gündelik yaşamın ayrılmaz parçası haline gelmiştir. Anadilde eğitimin tartışılması hariç, doksanlı yıllarda dile getirilen tüm teklif ve öneriler bu dönemde hayata geçirilmiştir.⁹⁴

Türkiye'nin yakın zamana kadar sorun karşısında "inkar", "hiçbir şey yapmama" ve "şiddet- baskı" tavrını benimsediğini belirten Kirişçi, ancak son dönemde sorunun demokrasi, fikir özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi gibi tezler üzerinden çözülme noktasına geldiğine işaret etmektedir.⁹⁵

Yapılan iyileştirmelerle bölgede normalleşme temin edilirken, sağlanan huzur ve barış ortamı, birlikte yaşam pratiğinin güçlenmesini temin etmiştir.

Tayyip Erdoğan, konuşmalarında dile getirdiği vaatleri sözde bırakmamış ve bunları önemli ölçüde gerçekleştirmiştir. Erdoğan, HEP geleneğinin "kimlik" siyasetine "hizmet" siyaseti ile karşılık vermiştir. Bununla birlikte AK Parti merkez sağ partilerden farklı olarak kimlik konusunda da önemli düzenlemeler yapmıştır. Hakkı teslim etmek gerekirse Erdoğan, Kürt sorunu karşısında Turgut Özal ve Erbakan'dan daha cesur bir siyaset izlerken, Kürtlerin haklarını Erbakan gibi "Adil Düzen'e değil AB sürecine havale etmektedir."⁹⁶

⁹⁴ Hüseyin Yayman, **a.g. e.** s. 384-388.

⁹⁵ Devrim Sevimay, 'Türkiye Kendi modelini arıyor', *Milliyet Gazetesi*, Yazı Dizisi, 3-13 Ağustos 2009.

⁹⁶ Ruşen Çakır, "RP'den AKP'ye Kürt Sorunu: 1, 2, 3", *Vatan Gazetesi* 27-28-29 Aralık 2007.

Başbakan Erdoğan, ulaşım, sağlık ve eğitim başta olmak üzere birçok başlıkta bölgede Cumhuriyet hükümetleri boyunca yapılmayan hizmetleri gerçekleştirmiştir. Erdoğan Kürt sorununun ne sadece HEP'in kimlik yaklaşımı ne de Bülent Ecevit ve güvenlik brokrasisi tarafından dile getirilen 'ekonomik iyileştirme, aş/iş' yaklaşımıyla çözülebileceğini görmüştür. Erdoğan bu iki yaklaşımı bir araya getirerek yeni bir senteze gitmiş 'hizmet-kimlik' yaklaşımını benimsemiştir. Erdoğan problemin çözümü için bazen 'ekonomik paket' bazen de 'demokratikleşme paketi' açmak suretiyle, soruna ne kadar gerçekçi yaklaştığını ortaya koymuştur.

Bütün bu olumlu değerlendirmelerle birlikte zaman, zaman Erdoğan'ın soruna yaklaşımında 'güvenlikçi perspektifin' ipuçlarını da görmek mümkündür. Erdoğan'ın Kuzey Irak'ta bulunan PKK kamplarının yok edilmesi için sınır ötesi operasyona izin verdiğinin ve zaman, zaman sert bir üslup takındığının altını çizmek gerekmektedir. Bu türden bir 'ikircikli tavrına' rağmen son tahlilde Başbakan Tayyip Erdoğan'ın Kürt sorununa yaklaşım ve çözüm konusunda devletin resmi tezlerini değiştirdiğini ve kuru 'kardeşlik' söyleminin ötesine geçip hem iktisadi yatırımları hem de devrim sayılacak demokratik reformları hayata geçirdiğini teslim etmek gerekmektedir.⁹⁷

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan demokratikleşme yolunda bir adım daha ileri atarak 30 Eylül 2013'te ikinci bir demokratik paketin kapağını açtı.

2.3. II. Demokratik Açılım Paketi (30 Eylül 2013)

Başbakan Erdoğan bir ikinci Demokratikleşme paketini şöyle açıkladı.

Recep Tayyip Erdoğan'ın görüşleri şu şekildedir: "Yeni süreçte nefret, ayrımcılık, yaşam tarzına müdahale daha etkin şekilde mücadele etmeye başlıyoruz. Nefret saikiyle işlenmesi durumunda belirli suçların cezalarını daha da artırıyoruz. Belirli suçlar kişinin dili, ırkı, milliyeti, rengi, cinsiyeti, engelliliği, siyasi düşüncesi, felsefesi, inancı, dini veya mezhebi nedeniyle işlenirse cezası daha da ağırlaşacak. Ayrımcılıkla daha etkin mücadele etmek için ceza miktarlarını artırıyoruz. Türkiye'de hiç kimse dilinden, ırkından, milletinden, renginden, inancından ve inancının gereğini yerine getirmekten dolayı ayrımcılığa maruz kalmayacak.

⁹⁷ Hüseyin Yayman, **a.g. e s.** 388-389.

Ayrımcılıkla mücadele ve eşitlik kurulu kuruyoruz. Ayrımcılık yasağının ihlali halinde konuya ilişkin görev ve yetkisi bulunan kamu makamları ihlali sona erdirmek sonuçlarını gidermek, tekrarlanmasını önlemek üzere gerekli tedbirleri almakla yükümlü kılınacak. Yapacağımız bir başka düzenlemeyle Türk Ceza Kanununda belirli harflerin kullanılmasından dolayı var olan cezai müeyyideyi kaldırıyoruz. Böylece fiilen de uygulama alanı kalmayan ihlalleri ceza kanunumuzdan çıkarıyor bir nevi klavyelere özgürlük getiriyoruz. Yapacağımız yasal değişikliklerle özel okullarda farklı dil ve lehçelerde eğitimin önünü açıyoruz. Bu konuda dünya örneklerini çok inceledik. Biliyorsunuz 2003 yılında yaptığımız değişiklikle farklı dil ve lehçelerin öğrenilmesi amacıyla özel kurs imkanı getirmiştik. Daha sonra üniversitelerimizde farklı dil ve lehçelerle ilgili birimlerin açılmasını sağlamıştık. Geçen yıl yaptığımız eğitim düzenlenmesiyle farklı dil ve lehçelerin okullarda seçmeli ders olarak öğretilmesinin yolunu açmıştık. Şimdi de özel okullarda farklı dil ve lehçelerde eğitim verilmesini mümkün hale getiriyoruz. Ülkemizde Türkçe dışındaki dillerde eğitim ve öğretim konusu 2923 sayılı kanun ile düzenlenmiştir. Bu kanuna yapacağımız bir ek ile Özel Eğitim Kurumları Kanunu hükümlerine tabi olmak üzere farklı dil ve lehçelerde özel eğitim kurumları açılacaktır. Bu kurumlarda eğitim ve öğretimin yapılacağı dil ve lehçeler Bakanlar Kurulunca tespit edilecek. Milli eğitim bakanlığımız bu tür kurumların açılmasına ve denetimine ilişkin esasları çıkaracağı bir yönetmelikle düzenleyecek. Programlar kanunda yer aldığı gibi Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenecek. Yine mevcut kanunda yer aldığı gibi bu okullarda da belli dersler Türkçe olacak”.⁹⁸

Demokratik Açılım yolunda atılan en önemli adımlarından biri de Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın cesur ve samimi bir girişimle Irak Kürdistan Bölgesel Yönetim Başkanı Mesut Barzani’yi Diyarbakır’a davet etmesi oldu. İşte kardeşlik gözyaşlarının döküldüğü o tarihi andan kesitler.

⁹⁸ 30/09/2013/11.08/, www.radikal.com.tr, (Kasım, 2013).

2.4. ‘Barzani ve Perver Diyarbakır’da’ 16 Kasım 2013

Irak Kürdistan Bölgesel Yönetim Başkanı Mesut Barzani 21 yıl sonra Diyarbakır’a geldi. Barzani ile birlikte yola çıkan sanatçı Şivan Perver, Diyarbakır’a kalabalık bir konvoy eşliğinde geldi.⁹⁹

Irak Bölgesel Yönetim Başkanı Mesut Barzani Diyarbakır’da gerçekleşen törende tarihi mesajlar verdi. Barzani konuşmasında şunları söyledi: Diyarbakır’da sizlerin yanında olmaktan sizleri ziyaret etmekten çok mutluyum. Kürdistan’ın selamını taşıyorum Türkiye ve değerli Diyarbakır halkı için. Yeni bir tarih oluşturma zamanı gelmiştir. Birbirini kabul etmek, kardeşlik göstermek ve kardeşçe yaşama zamanıdır. O günü oluşturma zamanı Sayın Erdoğan’ın Erbil’e gelip Kürt inkarı geride kaldı sözleriyle başlamıştır. Bugün sevinçler içindeyim. Ortadoğu’da yaşayan insanların artık birlikte yaşaması dönemi gelmiştir. Birlikte yaşamamızla birlikte mutlu günler başlayacaktır. Kimse savaştan bir hayır görmemiştir. Bir Kürtün eliyle bir Türk gencinin, Türkün eliyle Kürt gencinin kanının dökülmesinin zamanı geride kalmıştır. Başbakan Erdoğan’ın eliyle barışın yolu açılmıştır. Tüm Kürt kardeşlerimden isteğim barış projesini desteklemeleridir. Cesur bir insan olmazsa barışa gidilemez. Barış yolu ne kadar uzunsa sürekli savaşmaktan iyidir. Barışın temeli atıldı Sayın Erdoğan’a teşekkür ediyoruz. Herkese söylüyorum ki tüm gücümüzle barışı destekliyoruz ve destekleyeceğiz. Önemli adım bu projeye başlamakla oldu. Hepimiz biliyoruz ki 20 sene önce karşınıza gelip konuşmak imkansızdı. Artık birbirini anlamak zamanıdır. İnanıyoruz ki barış süreci başarılacaktır. Ne kadar zaman lazımsa bu zamanı vermek gerekiyor. Hizmetinizde olduğum için çok mutluyum. Türkçe bilmiyorum ama Türkçe birkaç kelime söylemek istiyorum. Yaşasın barış, yaşasın Türk ve Kürt kardeşliği, yaşasın özgürlük. Başarı ve mutluluklar diliyorum...

Barzani Erbil dönüşünde Diyarbakır ziyaretiyle geçmişten örnekler vererek Türkiye’nin Kürt sorununda değişen politikasını değerlendirdi.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın 2005 yılındaki Diyarbakır konuşmasıyla bir ilke imza attığını belirten Barzani bu açıklamalardan sonra kendisine bir mektup yazarak sözlerinden ve Kürt realitesini kabul etmesinden dolayı her türlü desteği vermeye hazır olduğumu bildirdim’’ şeklinde konuştu. Barzani geçmişte Kürt sorunun hiçbir şekilde

⁹⁹ ‘Barzani ve Perver Diyarbakır’da, *Hürriyet Gazetesi*, www.hurriyet.com.tr. (16 Kasım 2013).

kabul edilmediğini ifade ederek, Türkiye'nin kendine özgün bir askeri ve Kemalist söyleminin olduğunu asker ve Kemalistlerin her şeyi kendi tekellerinde tuttuğunu söyledi.

Erdoğan'ın "Kürdistan" ifadesini ilk defa kullanmasını çok önemli bir gelişme olarak değerlendiren Barzani şöyle konuştu:

Halkın Kürt bayrağını kaldırması ve Kürt yerel elbiseleriyle törenlere katılması Türkiye siyasetinde önemli değişmelerin olduğunu gösteriyor. Şivan Perver ve İbrahim Tatlıses'in Peşmerge marşını okuması da önemlidir. Kürtlerin bu atmosfere ve sürece sahip çıkması ve akıllı bir şekilde hareket etmeleri gerekmektedir."

"Özal Anayasayı değiştirmek istedi ömrü yetmedi."

Kürt Sorununu çözmek için çok samimi bir duruşu vardı. Bir görüşmemizde mevcut anayasada kendisinin bile okuduğu zaman utandığı bazı maddelerin olduğunu ve bunların değiştirilmesi gerektiğini dile getirdi. Özal "bu anayasayı değiştirebilirsem Türkiye'de Kürtlerin haklarını verebileceğini" aktardı. Ama bunları yapmaya ömrü yetmedi." diye konuştu.¹⁰⁰

Demokratikleşme sürecinde ister sosyal ister siyasal birçok olumlu adım atılmıştır; ancak bunların içinde atılması gereken en önemli adımlardan birisi de anayasanın yeniden düzeltilip sivilleşmesidir.

Türkiye cumhuriyetinin kuruluşundan günümüze değin Kürt Sorunu çözümsüz bir sorun olarak kalmış. Soruna yaklaşımlar genelde askeri yöntemlerle bastırma olmuş. Sorun ciddiye alınmayıp yüzeysel yaklaşımlardan dolayı günümüze kadar intikal etmesine sebebiyet vermiştir. Ancak Adalet ve Kalkınma Partisini başlattığı Demokratik açılımla Türkiye Cumhuriyeti tarihinde soruna ilk kez ciddi yaklaşımlarda bulunulmuş, eşitliğin hak ve hukuk ortamının sağlanması için sosyal alanda ciddi yaptırımlara gidilmiştir. Fakat süreç hala devam ederken tabii ki de yapılacak çok şey olduğundan ve mesele bir hak hukuk meselsi olduğunda soruna sebebiyet veren Anayasanın bazı maddelerinin de yeniden günümüze uyarlanıp güncellenmesi gerektiğine inanarak bu konuda bazı noktalara temasta bulunmaya çalışacağız.

¹⁰⁰ "Barzani Diyarbakır Ziyaretini Değerlendirdi", *Milliyet Gazetesi*, Milliyet.com.tr. (20/11/2013).

2.5. Kürt Sorunu'nun Çözümüne Doğru Anayasal ve Yasal Öneriler

Halen yürürlükte olan 1982 Anayasa'sı, 1980 askeri darbesini gerçekleştiren cunta tarafından hazırlanmış olması nedeniyle demokratik meşruiyet taşımayan bir metindir. Devletin çıkarlarını, güvenliğini ve bekasını, bireysel hak ve özgürlüklerin insan güvenliğinin ve toplumsal taleplerin üzerinde tutan bu Anayasa içeriği itibariyle de anti-demokratiktir.

Türkiye'nin güncel, siyasi ve toplumsal sorunların büyük bir kısmı, 1982 Anayasa'sının otoriter ve devletçi yapısından kaynaklanmaktadır. Gerek toplumun farklı kesimlerinden gelen değişim ve demokratikleşme talepleri, gerekse AB müzakere sürecinde Türkiye'nin yerine getirmesi gereken Kopenhag siyasi kriterleri nedeniyle yeni bir anayasa oluşturulması gerektiği açıktır. Kuşkusuz yalnızca Kürt Sorununun değil Türkiye'nin bütün toplumsal çözümü için bir an önce toplumun bütün kesimlerinden görüş ve katkı alınarak gerçekleştirilen bir müzakere sürecinin ardından insan hakları ve hukuk devleti ilkelerine dayanan çoğulcu ve demokratik yeni bir Anayasa'nın kabul edilmesi gerekmektedir. Böyle bir Anayasa hazırlanışı, onaylanışı ve içeriği açısından demokratik olmalı; toplumdaki herhangi bir etnik, dini, kültürel kesimin veya sınıfın çıkarlarını diğerlerinin üzerinde tutmayıp, bütün bireylere eşit mesafede durmalı; toplumun çoğulcu yapısını yansıtan kapsayıcı bir vatandaşlık anlayışına dayanmalı, meşruiyetini demokrasi, insan hakları, eşitlik ve adalet gibi evrensel değerlerden almalıdır.

Öte yandan siyasi iradenin yeni bir Anayasa'nın kabulünü kısa vadede mümkün görmediği dikkate alındığında hükümetin Kürt Sorunu'na yönelik başlattığı açılım çerçevesinde acilen yapılması gereken bir dizi Anayasa değişikliği bulunuyor. Kürt Sorunu'nun çözümüne yönelik yapılması gereken Anayasal değişiklikler birkaç başlık altında toplanabilir: Türkiye'nin çok etnisiteli, dilli ve dinli yapısını tanıyan ve bu nedenle herhangi bir etnik, dini veya mezhepsel kimliğe atıfta bulunmayan bir başlangıç bölümü; yine herhangi bir kimlik veya sınıfa dayanmayan kapsayıcı bir vatandaşlık tanımı ve demokratik yönetimi esas alan ademi – merkeziyetçi bir idari yapılanma.¹⁰¹

¹⁰¹Dilek Kurban,Yılmaz Ensaroğlu, 'Kürt Sorunu'nun Çözümüne Doğru Anayasal ve Yasal öneriler'. **TESEV Demokratikleşme Programı siyasal Raporla Serisi Kürt sorunu** 2. s. 22 *burada yer alan tespit ve öneriler mevcut Anayasa ele alınarak hazırlanmıştır.

Anayasa'nın başlangıç bölümü dahil olmak üzere bütününde Türk etnik kimliğine vurgu hakimdir. Bu vurgu, metin boyunca sıkça tekrarlanan "Türk vatani ve milleti", "yüce Türk devleti", "Türk milleti", "Türk toplumu", "her Türk", "Türk vatandaşı", "Türk dili", "Türk kültürü", "Türk tarihi gibi ifadelerle kendisini göstermektedir.¹⁰²

Bu dil farklı etnik kökene sahip insanlardan oluşan Türkiye toplumunun çoğulcu yapısıyla bağdaşmamaktadır. Bu nedenle hazırlanacak yeni anayasa'da herhangi bir etnik kimliğe bu ve benzeri göndermeler yapılmamalıdır. Gerek Anayasanın birçok maddesinde gerekse çeşitli yasalarda yer alan "Türk milleti" ifadesi "Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları" ifadesiyle değiştirilmelidir.¹⁰³

Anayasa'nın kabul edildiği 1982 yılından bu yana iki defa (1995 ve 2001 yıllarında) değiştirilmiş olan başlangıç bölümü, demokratik ve özgürlükçü anayasalarda bulunmayan özelliklere sahiptir. Her şeyden önce fazlasıyla uzun olan bu bölüm toplumun üzerinde mutabık kaldığı, devletin yönetimini belirleyen ve devlet yöneticilerinin yetkilerinin sınırlarını çizen demokrasi, insan hakları, hukuk devleti gibi temel ilkeleri sıralamak yerine, devletin belirli bir ideolojiye -Atatürkçülük- bağlılığını savunarak bu ideolojiyi benimsemeyen bireyleri dışlamaktadır. Başlangıç bölümünde Türklük kimliğine yapılan vurgular ise toplumu meydana getiren etnik ve kültürel kimliklerden yalnızca birisini benimseyerek, diğer etnik ve kültürel kimlikleri dışlamakta, tekçi bir toplum felsefesini yansıtmaktadır. Bu homojen toplum tasavvuru, Türkiye'nin çok kültürlü, çok etnisiteli, çok dinli toplumsal yapısını yadsıyarak toplumsal gerçeklikten kopuk, anti demokratik ve otoriter bir Anayasa felsefesi sergilemektedir.

Demokratik toplumların anayasalarında görüldüğü üzere, anayasaların başlangıç bölümlerinin yazımında belirli temel ilkelere riayet edilmelidir. Başlangıç bölümleri kısa ve öz olmalı; toplumun belirli bir kesimini veya kesimlerini dışlayıcı, ayırıcı veya aşağılayıcı ifadelerden kaçınılmalı; toplumun çok kültürlü, çok etnisiteli, çok dinli yapısını tanıyan ve bunu bir zenginlik olarak gören ifadelere yer verilmeli; herhangi bir ideolojiye referans vermemeli; herhangi bir kişi, kurum veya değere kutsallık veya

¹⁰² Hüsnü Öndül, 'Kopenhag siyasi kriterleri', s. 36.

¹⁰³ **Demokratik Toplum Kongresi (DTK) Bölge Baroları Ortak Anayasa Çalıştayı sonucunda çıkan Anayasa Taslak önerileri** s.9-10; Ensaroğlu a.g. e s.22

bağlılık atfetmemeli ve devletin çoğulculuk, demokrasi, insan hakları, hukuk devleti gibi evrensel değerlere bağlılığını belirtmelidir.¹⁰⁴

Öneri:

Yukarda belirtilen ilkeler doğrultusunda hazırlanacak başlangıç bölümü şu iki farklı şekilde düzenlenebilir:

1.Öneri:

Biz Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları; bütün bireylerin evrensel hak ve özgürlüklere sahip olduğu inancını taşıyoruz. Irk, dil, din, mezhep, cinsiyet ve etnik köken ayrımı yapmaksızın herkesin eşit olduğunu kabul ediyoruz. Farklılıklarımızı; kültürel zenginliğimizin kaynağı ve toplumsal bütünlüğümüzün harcı olarak görüyoruz. Bütün eylemlerinde adaleti gözetmesini ve her durumda insanların hak ve hürriyetlerini güvence altına almasını devletin temel görevi sayıyoruz. Ebedi barış idealini taşıyan insanlar olarak, uluslar arası hukukun meşru sayıldığı haller dışında (Tasev Ankara çalıştayından bazı hukukçular bu istisnaya karı çıkmışlardır) savaşı ve başka halkların özgürlüğüne karşı güç kullanmayı reddediyoruz. İnsan onurunu, hukukun üstünlüğünü, barışı, özgürlüğü ve eşitliği temel alan bir toplumsal düzen kurmayı hedefliyor ve bu anayasa'yı da bu değerler bağlılığımızın bir ifadesi olarak kabul ve teyit ediyoruz.

2.Öneri:

Herkesin evrensel hak ve hürriyetlere sahip olduğu inancından hareket eden, her türlü ayrımcılığı reddeden, bütün farklılıkları tanıyıp onları kültürel ve demokratik zenginlik olarak kabul eden, evrensel barış idealini paylaşan ve dünya barışına katkıda bulunmayı bir sorumluluk addeden biz Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları;

İnsan haklarını, hukukun üstünlüğünü, özgürlüğü ve eşitliği esas alan ve herkesin insan onuruna yakışır bir şekilde yaşamasını hedefleyen demokratik bir düzen kurmak için bu Anayasa'yı, birlikte yaşama irademizin bir beratı olarak kabul ve teyit ediyoruz.¹⁰⁵

Anayasa'nın Maddeleri

Değiştirilemez Maddeler (madde 1,2 ve 3)

¹⁰⁴ A.g. e., s.1

¹⁰⁵ "DTK Barolar- Anayasa Çalıştay Taslağı", s.1-2.

Anayasa'nın 4. Maddesine göre değiştirilmez maddelerin arasında yer alan 1. Madde Türkiye devletinin yönetim şeklini Cumhuriyet olarak belirlemektedir. 2. Madde Cumhuriyetin niteliklerini sıralamaktadır. Buna göre Türkiye Cumhuriyeti insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devletidir. 3. madde ise Türkiye Devletinin "ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün" olduğunu, başkentinin Ankara, dilinin Türkçe ve milli marşının İstiklal Marşı olduğunu belirtir ve bayrağın şeklini tanımlar. Anayasa'da değiştirilemez maddelere yer verilmesi Anayasa'nın gelecek nesiller tarafından değiştirilmesini engellediği, demokratik yönetim ilkesiyle çeliştiği, siyasetin önünü tıkadığı için sakıncalıdır. Ancak Anayasa'da değiştirilemez maddelerin yer alması zaruri addediliyorsa "bunun çok dar tutulması ve sadece devletin şeklini Cumhuriyet olduğu hükmüyle sınırlı" tutulması tercih edilmelidir.¹⁰⁶

Kaldı ki, değiştirilemez maddeler, içerik açısından da sorunludur. Örneğin 2. Maddede Cumhuriyetin değiştirilemez niteliği olarak tanımlanan "Atatürk'ün milliyetçiliğine bağlılık" evrensel bir değer olmayıp belirli bir ideolojiye referans vermektedir.

Bazı hukukçulara göre dile ilişkin hükümlerin ayrı bir madde altında düzenlenmesi daha anlamlıdır. Zira devletin resmi dillerin kullanımına ve öğretimine dair politikaları, ayrı bir madde düzenlenmeyi gerektiren konulardır. Resmi dil ile diğer dillere ilişkin düzenlemenin yer alacağı böylesi bir özel maddede, Türkiye toplumunun farklı kültür ve etnik gurupları barındıran çoğulcu yapısı göz önüne alınarak Türkçe "devletin dili" yerine "devletin resmi dili" olarak tanımlanmalıdır, zira diller devletlere veya kurumlara değil insanlara aittir. Aynı maddede ayrıca, "kültürel serbestlik ilkesi gereği"¹⁰⁷ resmi dil olan Türkçenin yanı sıra, diğer bütün anadillerin toplumsal yaşamın her alanında özgürce kullanılması, geliştirilmesi ve korunması hakları da anayasal güvenceye alınmalıdır.

Öneri:

3.madde Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi dili Türkçedir.

¹⁰⁶ A.g.e, s.3.

¹⁰⁷ Diyarbakır Barosu Başkanlığı, **Kürt meselesinin çözümünde öncelikli yapılması gereken hukuk reformu**, Diyarbakır Barosu s.5.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının anadillerini kullanma koruma ve geliştirme hakları bu Anayasa ile güvence altına alınmaktadır. Devlet, Türkçe dışındaki anadillerin eğitim ve öğretimde, kamu hizmetlerine erişimde ve toplumsal hayatın her alanında kullanılması için gerekli kaynakları sağlamakla yükümlüdür.

Madde: 42

Anayasa'nın 42. maddesinin son fıkrasına göre:

Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına anadilleri olarak okutulamaz ve öğretilmez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası antlaşma hükümleri saklıdır.

Lozan Antlaşması altında gayrimüslim vatandaşlara tanınan anadilde eğitim hakkı ile İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca gibi Batı dillerinde eğitim ve öğretim veren okulları dışarıda tutarak, eğitim dilini Türkçe olarak belirleyen bu madde, esasen açıkça belirtmeksizin, Kürtçenin eğitim ve öğretimde kullanılmasını yasaklamaktadır.¹⁰⁸ Kuşkusuz bu yasak sadece Kürtçe değil, Türkçe dışındaki diğer bütün diller için geçerlidir. Ve bu nedenle, Türkiye toplumunun kültürel çeşitliliğini göz ardı etmektedir. Bu maddeyle ayrıca anadili Türkçe olmayan gayrimüslim öğrenciler ve Batı dillerinde eğitim öğretim alan bütün öğrenciler ile Müslüman çoğunluğa mensup olup da anadili Türkçe olmayan Kürt, Laz, Boşnak, Arap, gibi etnik kimliklere mensup öğrenciler arasında meşru bir hukuki gerekçeye dayanmayan bir ayırım yapılmaktadır. Bu ise temel bir insan hakkı olan eğitim hakkının kullanımında devletin vatandaşları arasında ayrımcılık yaptığını göstermektedir. Ayrıca özellikle ülkenin Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde yaşayan Kürt çocukların önemli bir bölümünün okul çağına geldiklerinde Türkçeyi öğrenmemiş oldukları göz önüne alındığında, Kürtçe anadilde eğitimin verilmesinin önündeki bu anayasal engel eğitimde fırsat eşitliğini de engellemektedir.

Bütün öğrencilere etnik, kültürel, dinsel kimliklerine bakılmaksızın eğitimde fırsat eşitliği sağlanması adına, eğitim hakkını düzenleyen Anayasa maddesi, anadilde eğitimi yasaklayan ifadelerden arındırılmalıdır. Yeni düzenlemeyle anadilde eğitim hakkı, anayasal güvence altına alınmalıdır.

¹⁰⁸ A.g.e, s. 13-14.

Öneri

42.madde için alternatif öneri:

(1)Kimse eğitim ve öğretim hakkından mahrum bırakılamaz.

(2) Herkes anadilde eğitim hakkına sahiptir. Devlet yeterli talep olduğu takdirde bu hakkın kullanılması sağlayacak gerekli kaynakları sağlamakla ve hukuki düzenlemeleri yapmakla yükümlüdür.

(3) Eğitim ve öğretim, evrensel bilim ve eğitim esaslarına göre, devletin gözetim ve denetimi altında yapılır.

(4) Sekiz yıllık temel eğitim, bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.

(5) Eğitim ve Öğretim dili Türkçedir. Türkçeden başka dillerde eğitim ve öğretim yapılması ile ilgili esaslar, uluslararası sözleşmelere ve demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olarak kanunla düzenlenir.¹⁰⁹

Madde: 66

“Türk vatandaşlığı” başlıklı 66. Maddeye göre:

Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes ‘Türk’tür.

Türk etnik kimliğine mensup olmayan Türkiye vatandaşları açısından en sorunlu Anayasa maddelerinden biri olan 66.maddede yer alan “Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk’tür ifadesi, etnik temelli vatandaşlık tanımına işaret etmektedir. Türkiye toplumunun çok etnisiteli yapısıyla çelişen bu ifade, etnik olarak Türk olmayan vatandaşlara karşı dışlayıcıdır. Türkiye’nin çoğulcu yapısını yansıtan demokratik, kapsayıcı ve eşitlikçi yeni bir Anayasa’nın kabulüne yönelik artan toplumsal talepler ışığında, dil, din, etnik kimlik, kültür, cinsiyet ayırımı gözetmeksizin bütün farklılıkları kucaklayan bir vatandaşlık tanımının geliştirilmesi ve bu felsefenin Anayasa’nın geneline ve yasal mevzuatın bütününe yansıtılması gerekmektedir. 66.

¹⁰⁹ **DTK Barolar Anayasa Çalıştay’ı Taslağı**, s.6 (5) nolu fıkrada yer alan “uluslararası sözleşmelere” TESEV ibaresi, Ankara Çalıştay’ında yapılan öneriler üzerine eklenmiştir.

Maddenin ‘‘Türk vatandaşlığı’’ Őeklindeki başlığı ‘‘Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığı’’ olarak değiştirilmelidir.

Öneri: Türkiye Cumhuriyetine vatandaşlık bağıyla bağlı olan herkes din, mezhep, ırk, etnik köken ve kültür farkı olmaksızın ‘‘Türkiye Cumhuriyeti vatandaŐıdır.’’

Demokratik ałımla birçok adım atılırken Türkiye’de bu gidiŐattan elbette rahatsız olan hem ulusal hem de uluslar arası çevreler olduğundan hiç kimsenin Őüphesi yok. Ancak böyle ciddi bir süreçte hem ulusal hem de uluslar arası spekülasyonların önünü kesmek ve gerçekten de demokratik ortamı yaratmak için bu sercin mimarlarının ve katkısı olan herkesin hassas ve titiz davranması gerekiyor. Hiçbir alanda özgürlüğün kısıtlanmaması gerekir ki gerçek anlamda demokrasi uygulama alanına bulsun. Bu süreçte yaŐanan bazı pürüzlerden bizim ilgimizi çeken ise süreci sabote amacıyla da olsa veya başka sebepleri de olsa Güneydođuda yaŐanan Uludere Olayı (kaçakçıların öldürölmesi) ve olayın basına verilmemesi ile demokratik toplumlarda yaŐanılmaması gereken bir basın kısıtlaması yaŐandı. İŐte bizim tezimizin ana temasını oluŐturan Demokratik aılımda yani bu süreçte medya görevini üstlendi mi? Hükümetin sansürüne takılıp basın sınavından geçti mi geçmedi mi? onun üzeride durmaya çalışacağız.

Demokratik aılımla medya arasındaki iliŐkiyi daha ayrıntılı olarak çözümlmek için öncelikle genel hatlarıyla medyanın iŐleyiŐine bakmamız gerekecektir. Çalışmamızın son bölümünde konuya ilişkin köşe yazıları ve gazetecilerle siyaset ilişkisi ve genel olarak basının demokratikleŐmedeki rolü ele alınacaktır.

3.DEMOKRATİK AÇILIM VE MEDYA

3.1. Genel Hatlarıyla Medya Ortamı

Bizim Türkçede medya olarak kullandığımız. İngilizcedeki medya sözcüğü, araç, orta, ortam, aracı anlamlarına gelen medium (Latince medius) sözcüğünün çoğuludur. Diğer yandan Türkçede “media sözcüğünü karşılamak üzere oldukça hantal kaçamakla birlikte kitle iletişim araçları” kavramı da kullanılmaktadır. Ancak kavramın kullanışsızlığı, Türkçe olmasa da medya sözcüğüne daha yaygın bir kullanım kazandırmıştır. Bununla birlikte, ‘medya aracı’, ‘medyalar’ gibi yanlış kullanımların da gösterdiği gibi, kavramın kullanışsızlığı, medya sözcüğünün genellikle belirli bir kafa karışıklığıyla birlikte dilimize girdiği de söylenebilir.¹¹⁰

Medya deyince neyi kastediyoruz? Medya deyince hangi iletişim araçlarını anlamalıyız? Kavram en geniş anlamıyla kullanıldığında karşımıza çok kişiye ulaşabilen her türden sözlü, yazılı, basılı, görsel metin ve imgeleri (kitaplar, gazeteler, dergiler, broşürler, billboardlar, radyo, film, televizyon, internet gibi) içeren çok geniş bir iletişim araçları yelpazesi çıkıyor.

Medya dediğimiz zaman genellikle “kitle medyasını” kastediyoruz. Yani medya öyle bir şey olmalı ki, aracılığıyla gönderilen mesajlar “kadınlar”, “askerler” ya da “Bursalılar” gibi belli bir kimseye ya da guruba değil de, bir kimlik belirleyeni olmayan, sınırları ve biçimi tanımsız bir topluluk olan ‘kitleye’ ulaşmalıdır.

Birinci Dünya Savaşı sonra da iki savaş arası dönem ve İkinci Dünya Savaşı yıllarında mevcut iletişim araçlarının -özellikle de radyo ve sinemanın- propaganda amaçlı kullanılması iletişim araçlarının gücü konusunda duyulan endişeleri artırmıştı. Öreneğin akademik dünyada 1930’larda etkilerini hissettirmeye başlayan Frankfurt Okulu temsilcilerinin kimi çalışmalarında da medyaya yönelik kötümser bakış açısı egemendi. Frankfurt Okulu’nun kimi temsilcileri popüler kültürün eleştirel düşünceyi ortadan kaldırıp, bireyleri yabancılaştırdığını ve onları “kültür endüstrisinin pasif tüketicileri” konumuna getirdiğini vurguluyorlardı.

Oysa liberal düşünce 19. Yüzyılın başlarında, medyayı çoğulcu siyasal sistemlerin ayrılmaz bir parçası olarak kabul ediyordu. Bilgilendirme ve farklı görüşleri temsil etme

¹¹⁰ Sevda Alankuş, **Medya ve Toplum**, İstanbul: İletişim Vakfı Yayınları, 2003 s. 52.

işlevleri nedeniyle medyanın, siyasal sistem içinde yasama, yürütme ve yargı güçlerini toplum

Yararına güçlendirecek toplum yararına denetleyecek bir dördüncü kuvvet oluşturduğunu illeri sürüyordu. Her iki yaklaşım da medyanın gücü ve etkililiğinden hiçbir kuşku duymuyorlardı.¹¹¹

Medya haberler ve haber programları aracılığıyla hem bizi gerçekleştiren politikalarından haberdar eder hem de bu politikaların belirlenmesinde katkıda bulunur. Medyada kullanılan dil seçilen sözcükler bile bir konunun hangi terimlerle nasıl bir çerçevede tartışılacağına dair sınırlar oluşturarak politikaların belirlenme sürecinde etkili olur (örneğin medya olarak ‘‘gösterici’’ veya ‘‘eylemci’’ sözcükleri yerine ‘‘terörist’’ veya ‘‘provokatör’’ sözcüklerini kullanmayı tercih ediyorsanız belirli biçimde bir politika yapıyorsunuz demektir).

Medyanın etkisi haberlerle de sınırlı değildir. Medya dizi ve film gibi kurmaca programları aracılığıyla da en başta kahramanlarla özdeşleşme yaratarak kimliğimiz ve insanlarla kurduğumuz ilişkiler hakkında bize yol gösterir, model oluşturur.

Medya bize etrafımızda olan biteni anlamamıza yarayacak anlam haritaları kurar. Başka ifadeyle söylersek kendimizi siyasal bir hayvan ‘‘(zoon Politikon)’’ olarak dünyada kim olarak kimden yana/kime karşı ve nasıl yerleştireceğimiz büyük ölçüde medyanın bize tanımladığı çerçeve içerisinde biçimlenir. Eğer etrafımızda neler olup bittiğini başka kaynaklardan öğrenemiyorsak medya bizim için en önemli dünyaya açılma ve bu dünyayı tarif etme aracıdır. En çok merak ettiğimiz bizi sorumlu bir yurttaş olarak en ilgilendiren konulardan biri de yaşadığımız yakın çevrede, sırasıyla, mahallede, köyde, ilçede, ilde ve ülkede neler olup bittiğidir. Acaba ulusal ve yaygın medya bunu ne derece de yapar? Ne ölçüde yakın çevremizle ilgili olarak haberdar eder bizi.

Yaygın medya (ticari ya da kamusal) devletle, hükümetlerle, daha özelde siyasilerle ve brokratlarla yakın ilişki içerisinde. Onlarla doğrudan ya da dolaylı maddi destek alma, haber kaynağı olarak sürekli referansına başvurma gibi konularda bağımlıdır. Bu nedenle ulusal/yaygın medyada yer alan haberlerdeki konular ve ifade edilen görüşler, söz konusu bağımlılığın izlerini taşır. Bir de buna özellikle son yirmi yılda yaşanan

¹¹¹ Sevda Alankuş, a.g. e, s.66-67.

ticarileşme ve kar güdüsüyle davranan ticari medyanın, haber ve tartışma yerine eğlence ve magazin formlarına ağırlık veren, hatta haber ve tartışma programlarının ciddi siyasi içeriğini bile boşaltarak magazinleştiren görüntüsü eklenince, medya ortamına ilişkin olarak sahip olduğumuz genel tablo daha da vahimleşir. Tüm bu nedenlerden dolayı, ayrıca ulusal/yaygın diye adlandırılan medya daha çok başkent ve metropollerden, başka ifadeyle merkezden haber verdiği için yerel ölçekte bir medyanın varlığı yaşamsaldır.

Yerel medya iç işleyişinde demokratik olarak örgütlenmelidir. Yerel medyanın kurum içi demokratikleşmesiyle ilgili bir başka konu Yerel medya çalışanlarının özgürce haber yapabilme koşullarına sahip olmasıdır. Bunun bir parçasını, yerel düzeyde kendini daha çok hissettirebilen, haber kaynaklarıyla ilişkiler sorunu oluşturmaktadır. Yani yerel medya çalışanları haber kaynaklarıyla ilişkisini onlara bağımlı olmadan, onların güdümünde haber yazmak zorunda olmadan sürdürülebilmelidir. Yerel medyanın yaygın medyaya demokratik bir alternatif oluşturabilmesi için etkin bir okuyucu/dinleyici katılımı temelinde yapılması, etik ve siyasal olarak sorumlu dil/içerikle yayın yapması, kurum içi demokratikleşmeyi ve bağılı olarak yerel iktidar/güç merkezlerinden bağımsız olarak davranmayı başarabilmesi gerekmektedir.¹¹²

Demokratik süreçte medya nasıl bir tutum içindedir? Medyanın demokratik açılımda katkısı var mıdır, medya demokratik süreçte yapıcı mı yoksa yıkıcı mı? Yaşanmış olaylar üzerinden bunun cevabını aramaya çalışırken bunun yanında medya rolünü oynarken bağımsız mı buna da bakmak amacımızdır.

3.2. Demokratik Süreçte Medyanın Oynadığı Rol

Kürt sorunun çözümünde Türkiye medyasının önemli bir kesimi olumsuz bir rol üstlenmektedir. Medya demokratikleşmeye destek vereceğine Kürt sorununu PKK'ya endeksleyen ve sadece bir terör ve bölücülük meselesi olarak gören resmi ideoloji doğrultusunda bir yayın politikası izlemektedir. Son yıllarda moda haline gelen 'Güneydoğu dizileri' ise tamamen olumsuz bir imaj ortaya koymaktadır. Bu dizileri iki ana grupta toplanmaktadır:

¹¹² Sevda Alankuş, **a.g. e.**, s.134-136.

1.Mardin, Midyat, Hasankeyf, Urfa ve Diyarbakır'da çekilen Sıla, Berivan, Aşkın Dağlarda gezer, Aşka Sürgün' ve 'Gurbet Kadını' gibi dizilerde bölgenin feodal yapısı tamamen çarpıtılarak yansıtılmakta, sabah atla bir köyden ötekine giden şalvarlı ağalar, öğleden sonra son model Jeplerle ve takım elbise, kravatla gezmektedirler. Kürtler çağdışı törelerle körü körüne bağlı, sihir, büyü ve batıl inançlara inanan, sürekli birbirlerini öldüren, cahil ve geri kalmış bir halk olarak gösterilmektedir.

2. 'Tek Türkiye', 'Pars Narkoterör' ve 'Deli Yürek' gibi siyasi içerikli dizilerde ise Kürt sorunu ile PKK özdeşleştirilmekte, Kürt sorunu dış güçlerin kışkırttığı bir bölücülük ve terör sorunundan ibaret gösterilmekte, resmi ideolojiye en küçük bir eleştiri getirilmemektedir. Köy boşaltma ve yakmaları kimlerin yaptığı üç bin üzerindeki faili meçhulun cinayeti kimlerin işlediği ise hiçbir şekilde dile getirilmemektedir.

'Tek Türkiye' dizisinin bir bölümünde köyün ağası PKK yanlısı ve aynı zamanda azılı bir Türk düşmanıdır. Köyün doktoru ise halka yararlı olmak için çırpınan bir Türk'tür. Ağa'nın biricik oğlu hastalanır, gittikçe ağırlaşır. Acilen müdahale edilmezse ölecektir. Doktor Türk olduğu için ağa ölüm döşeginde olmasına rağmen oğlunu Türk doktorun tedavi etmesine izin vermez. Doktor her türlü yolu dener, köylü yalvarır, ama zalim PKK'lı ağa 'Nuh der, peygamber demez' reyting rekorları kıran dizide buna benzer birçok olay gösterilmektedir. Halbuki Türklerin Anadolu'ya geldiklerinden 11.Yüzyıldan bu yana geçen bin yıl boyunca Türk-Kürt ilişkilerinde buna benzer olaylar yaşanmamıştır.

Aynı dizide yine malum ağa kızını bir Türk'le evlendirmek isteyen bir köylüsünü şiddetle cezalandırmaktadır. Halbuki Kemal Pir olmak üzere PKK'nın ilk kurucularının bir kısmı Türk asıllıdır. Ve bugün Türkiye'de bir milyon civarında Türk-Kürt evliliği vardır. Abdullah Öcalan'ın bizzat kendisi annesinin Türk olduğunu söylemektedir.

Kendisi de Mardinli olan ve bölgeyi her yönüyle yakından tanıyan Ali Bulaç şu değerlendirmelerde bulunmaktadır. Töre cinayetlerinin işlendiği 'Yaralı Yürek' adlı dizi yayınlandığında yöre halkı tarafından tepki görmüş, hatta Şubat 2007'de çekim sırasında ekip saldırıya uğramıştı.

Tepkinin nedeni sadece dizide töre baskısı dolayısıyla intihar eden bir kıza özenen 12 yaşındaki Hatice Demirin intiharı değil, bölge halkının tarih öncesi çağlarda yaşayan vahşi insanlar güruhu olarak anlatılmasıydı. Anlaşılan bunlar modernleşmiyorlar, insan

olamıyorlar, çünkü bu kafalarda genetik bir sorun var. O halde kafalarına vura, vura modernleştirmek lazım. Bunlar kültürden, şehirden, demokrasiden ne anlar! Ne demişti şarkıcı Demet Akalın, Bütün Diyarbakırlılara: ‘Dağdan mı geldiniz, Diyarbakır’dan mı? Moron moron bakıyorsunuz! Peki bu insanların siyasi tercihleri, oyları bir kıymet ifade eder mi? Etmez. O halde demokrasi de gerekmez!

İkinci tür diziler ‘siyasi güvenlik temalı’ olanlar, bu dizilerde yine uyuşturucu, silah kaçakçılığı, yasadışı faaliyetler, terör, PKK eylemleri, devlet içi çatışmalar, Kürt sorunu, Güneydoğu’nun ekonomik yoksulluğu konuları üzerinden şu mesajlar veriliyor:

Bu bölgede vahşi insanlar yaşıyor. Para ve örgüt bağlantısı dolayısıyla, mesela sekiz aylık hamile bir kadını sadece Türk olduğu için vahşice öldürülüyorlar. Örgütle ilişkili bir Kürt doktor, Türk hastasını zehirleyebiliyor. Bir köyün imamı da muhtarı da gizli örgüt elemanı, bölgeyi aydınlatmak üzere oraya giden öğretmenleri, doktorları acımasızca katlediyorlar. Bu tiplerin ne insafı var ne ruhi hassasiyetleri. Münferit olaylar bölge halkına genelleştiriliyor. Tabi ki hikayenin tek bir anlatımı veriliyor. Yıkılan ve boşaltılan köyler, dışkı yedirilen insanlar, tecavüze uğrayan insanlar, ani gece baskınları, yüz binlerce insanın maruz kaldığı işkence olayları, Diyarbakır cezaevi, sefalet, üç milyon insanın göçe zorlanması, şehrin varoşlarında 70 metrekarelik evlerde 7 ailenin balık istifi yaşamaya zorlanması anlatılmıyor. Bu tür dizilerde Kürt sorunu; terör, uyuşturucu, kaçakçılık, uluslar arası servisler vahşetle özdeşleştirilerek anlatılıyor ki dolaylı olarak seyircilerin yani Türk kamuoyunun bilinçaltına maalesef nefret, ötekileştirme ve ırkçılık zerkediliyor.”¹¹³

Bu tip diziler Kürt sorunun çözümünü zorlaştırmakta ve halkı olumsuz yönde şartlandırmakta, sorunun gerçek boyutlarının kavranmasını engellemektedir.

Demokratik açılım süreci devam ederken Güney Doğu’da yaşanan Uludere Olayı ve basınının yaklaşımı konumuzun ana temasındandır. Buraya kadar işlemeye çalıştığımız meselenin asıl özünü kavramak ve konuyu kaynağıyla, derinliğiyle anlamaya çalışmaktı. Bunun üzerine çoğu kişinin hala bilemediği veya anlayamadığı Uludere Olayına temas edeceğiz. Bu olay sırasında yaşananlar üzerinden de gitmeye çalışacağız.

¹¹³ Ali Bulaç, *Mardin Life Dergisi*, Temmuz-Ağustos Sayı: 4 s.53, 2008.

3.3. Uludere (Roboski) Olayı nedir?

Uludere olayı, Uludere Katliamı veya Roboski Katliamı veya Uludere operasyonu, 28 Aralık 2011 akşamı Türk Hava Kuvvetlerinin, Şırnak'ın Uludere ilçesi yakınlarındaki Irak topraklarında F16 uçaklarıyla yaptığı bombardıman sonucunda 35 Türk vatandaşının hayatını kaybetmesi olayı. Olaydan bir kişi yaralı olarak kurtuldu. Operasyonda hayatını kaybedenlerin Irak'tan Türkiye'ye mazot ve sigara getirmek için PKK'nın kullandığı yol üzerinden geçen, Kürt kökenli vatandaşların oluşturduğu bir kaçakçı kafilesi olduğu anlaşıldı. Genel Kurmay Başkanlığı olay sonrası açıklamasında 28 Aralık 2011 tarihinde saat 18 39'da tespit edilen gurubun PKK'nın kullandığı yolları kullanması sebebiyle vurulmasına karar verildiğini ve operasyonun TSİ 21.37-22-24 arasında gerçekleştiğini belirtti. 16 Mayıs olayın, Amerika Birleşik Devletlerinden paylaşılan istihbarat nedeniyle gerçekleştiği belirtilse de daha sonra yapılan açıklamada bu bilgi yalanlandı. Olayın ardından İnsan Hakları Derneği (İHD) ile İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği (MAZLUM-DER) ortak bir heyet oluşturarak bölgede incelemede bulundu. İnsan hakları heyeti, Uludere'de 35 insanın öldürülmesini "yargısız infaz" olarak değerlendirdi ve olayın toplu bir katliam olduğu görüşüne vardıklarını söylediler. AP Başkanı Martin Schulz, olayı "felaket" olarak tanımladı ve konunun AB raporlarında mutlaka yer alacağını söyledi. Olay Dünya Basınında şu şekilde yer aldı. BBC "Hava saldırısı Kürtleri öldürdü", The Wall Street Journal: "Türk Hava Saldırısı Kürtleri vurdu", Le Monde "Türk Hava Kuvvetleri Kürt köyünü bombaladı 35 kişiyi öldürdü"¹¹⁴

Uludere dünya basınında nasıl yansıdı? Nesnel bir şekilde yansıyanlara bakmakta fayda var. İşte Uludere'nin dünya basınında yansıması:

3.4. "Uludere (Roboski) Olayı"nın Dünya Basınında Sunumu

Dünya basını Şırnak'ın Uludere ilçesindeki Ortasu (Roboski) köyü çevresine yapılan hava saldırısında 35 sivilin ölümünü ve bir kişinin yaralanmasını çoğunlukla "Hava saldırısı Kürt köylüleri öldürdü" başlığıyla verdi.

ABD ve Avrupa basını Uludere saldırısını sabahın ilk saatlerinde "Kürt köylüleri hava saldırısında öldürüldü" şeklinde duyurdu. Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İngiltere

¹¹⁴ [tr.wikipedia.org/wiki/Uludere,\(Kasım,2013\).](http://tr.wikipedia.org/wiki/Uludere,(Kasım,2013).)

ve Fransa başta olmak üzere dünya basınından birçok televizyon ve internet haber sitesi saldırıyı sabahın ilk saatlerinde duyurdu. Dış basının başlıca kaynakları Kürdistan Özerk Bölgesindeki muhabirleri ile Associated Press (AP), Reuters ve Ajans France Press (AFP) gibi haber ajansları oldu. Haber internet sitelerinde genellikle manşet ya da sürmanşetten geniş yer buldu.

BBC: ‘‘Hava Saldırısı Kürt Köylüleri Öldürdü.’’

The Washington Post: ‘‘Kürtler Sivillerin Öldüğünü Söylüyor’’

CBC News: ‘‘Cenazelerini Traktörle Taşıdılar’’

The Wall Street Journal: ‘‘Türk Hava Saldırısı Kürtleri Vurdu’’

CNN: ‘‘ Hava Saldırısı Kürt Köylüleri Öldürdü’’

Daily Mail: ‘‘Kaçakçılar militan sanılarak öldürüldü’’

Le Monde: ‘‘Türk Hava Kuvvetleri Kürt Köyünü Bombaladı, 35 Kişiyi Öldürdü’’

Liberation: ‘‘35 Kürt öldürüldü, ordu PKK’yla karıştırdık’’ dedi.

Guardian: Türkiye’de Uludere ilçesi yakınlarındaki hava saldırısında onlarca köylünün hayatını kaybettiği olaya ilişkin ayrıntıları battaniye, halı ve kilimlere sarılı cesetlerin bir traktör römorkunda taşınırken görüntüsünün yer aldığı yarım sayfa fotoğraf eşliğinde aktarıyor okurlarına. Ölenlerin sınırın Irak tarafından kaçak mazot ve sigara getiren köylüler olduğu hatırlatılan haberde BDP’nin saldırıyı ‘‘insanlığa karşı suç olarak’’ nitelediği de aktarılıyor. Haberde ayrıca Türk Medyasına atfen BDP eşbaşkanı Selahattin Demirtaş’ın katliamın örtbas edilmeye çalışılacağı, ama kendilerinin buna izin vermeyecekleri sözlerine de yer veriliyor.

Reuters Haber Ajansı: ‘‘Kürt azınlığın haklarını ele alacak yeni Anayasa Türk-Kürt uzlaşmasına zarar verebileceğini’’ kayıt ederken birçok Türk PKK’ya karşı sert bir askeri tavırdan yana olduğu için olayın Başbakan Erdoğan’ın popolaritesine zarar vermesi beklenmiyor ifadesi’ kullanıldı.¹¹⁵

¹¹⁵ ‘‘Uludere Dünya Basınında’ www.kanalturk.com.tr,30Aralık 2011 Cuma.(Kasım 2013).

Özgür Gündem gazetesi yazarlarından Abdurrahman Gök ise Uludere Olayına adeta bir rapor halinde değinerek, olaya ve yaşananlara ‘‘Zamanın durduğu acının derinleştii yer Roboski’’ başlığıyla şöyle temas etmiştir.

‘Zamanın Durduğu Acının Derinleştii Yer: ‘Roboski’

Roboski’de 28 aralık 2011 tarihinde TSK’ ya savaş uçakları tarafından çoğunluğu çocuk 34 sivil yurttaşın katledilmesi üzerinden bir yıl geçti 365 gün boyunca Roboski Katliamı konusunda binlerce sayfalık açıklama ve raporlar yayınlanmasına rağmen katliamın kim tarafından gerçekleştirildiği konusu ve faillerinin yargılanması mevzusunda bir arpa boyu dahi yol alınmadı. Demokrasinin olduğu bir ülkede hükümetlerin düşmesine neden olacak böylesi bir katliama ilişkin Türkiye’de Başbakan Erdoğan başta olmak üzere hükümet yetkilileri, Roboskilileri ve insan duyarlılığı olan her kesimi yaralayıcı açıklama yaptı ve yapmaya devam ediyor. İşte bu gerçeklik üzerinden zamanın 28 Aralık 2011 durduğu acıların ise her geçen gün derinleştii Roboski’ye ilişkin bir yıl boyunca Başbakan Erdoğan AKP’li yetkililer, Uludere Alt Komisyonu MHP, BDP, CHP ve sivil toplum örgütlerinin açıklamalarını bir dosya halinde sunuyoruz:

Tarih 28 Aralık 2011. Şırnak’ın Uludere (Qileban) ilçesine bağı Roboski (Ortasu) köyünde saat 21.20 sularında karakolun bilgisi dahilinde Federal Kürdistan Bölgesine geçerek sigara ve mazot getiren çoğu çocuk 34 sivil Kürt yurttaş dönüş yolundayken Diyarbakır’dan kalkan F 16 Türk savaş uçakları tarafından yüzlerce kiloluk kazan bombalarıyla bombalandı. Katliam saat 01. 52’de Dicle Haber Ajansı’nın (DİHA) abonelerine duyurduğu ‘‘Savaş uçakları köylüleri vurdu 20’ye yakın ölü’’ başlığını taşıyan ilk haberle duyuruldu. Haberde yaklaşık 50 köylünün gurup içerisinde olduğu ve ölü sayısının artabileceği ifade ediliyordu. Katliamdan sağ kurtulan ve yanı başında 34 arkadaşı ve akrabası vurulan Servet Encü’nün köye gelerek olayı köylülere anlatmasıyla duyulmuştu. Servet Encü ‘‘geri döndüğümüz sırada jetler bizi bombardımana tuttu. Bombardıman sırasında acı bir koku etrafı sardı birden insanlar yanarak can verdi. 5-6 kişi bombardımandan kaçarak kayalıkların arasına saklandı. Uçaklar orayı da bombaladı. Hepsi kayalıkların altında can verdi’’ demişti. Olay yerine ilk giden köylüler gördükleri manzara karşısında şoka uğramıştı. Cenazeler kömürleşmiş, parçalanmış uzuvların her bir parçası dört bir yana dağılmış, katırların iç organları etrafa saçılmış ve parçalanmış insan ve katırların etleri birbirine karışmıştı. Köylülerin toprak altından çıkardıkları çocukların cenaze görüntüleri ise yürek parçalar nitelikteydi.

DİHA’nın katliamı duyurmasından hemen sonra Roj TV de canlı yayına geçerek hem olay yerinden hem gazetecilerden hem de BDP’li milletvekillerinden aldığı bilgilerle anı anına katliamın detaylarını duyurdu. Şırnak milletvekili Hasip Kaplan telefonla katıldığı Roj TV yayınında, Başbakan Erdoğan’ın özel kalemini aradığını belirterek ‘‘Başbakan Erdoğan’ın özel kalemine ulaştım, özel kalem Erdoğan’ın sağlık durumundan dolayı onu uyandıramayacağını demişti. Hiçbir yetkilinin gitmediği katliam yerine giden köylüler kendi çabaları ile çocuklarının parçalanmış cesetlerini toplamaya çalıştı. Yaklaşık 50 köylü sabah saat 05.30 sularında katliamda yaşamını yitiren 28 kişinin cenazesine ulaştı. Dakikalar ilerledikçe katliamla ilgili detaylar da netleşmeye başlamıştı. Görüşüğümüz BDP Şırnak milletvekili Hasip Kaplan, ‘‘köylülerin askerler tarafından durdurulduğunu ardından savaş uçaklarının bombardımanına tutulduğu bilgisine ulaştıklarını belirtmişti. Olay yerinde bulunan BDP Şırnak il başkanı Baki Sondak da cenazelerin kaya altlarında kaldığını ve çıkarmakta zorluk yaşandığını belirtmişti. (...)

Katliamın üzerinden 18.00 saat geçmesine rağmen ne Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ne Başbakan Erdoğan ne AKP yetkilileri ne de MHP hiçbir açıklama yapmazken CHP de, Roboski’nin AKP’nin 33 kurşunu olduğunu belirterek, General Mustafa Muğlalı tarafından 1943’te katledilen 33 Kürt köylüsünü hatırlattı. Cenazelerin otopsileri yapılırken 19.00 saat sonra nihayet ilk açıklama geldi; ama bu açıklama da hükümet adına değil AKP adına yapıldı. AKP Genel Başkan Yardımcısı Hüseyin Çelik MKYK toplantısı sonrasında katliama ilişkin hayatlarını kaybedenlerin orda neden buldukları açığa çıkmadan kesin bir yargı yapılmaması gerektiğini belirterek katliamı ise ‘operasyon kazası olabilir’ diye nitelendirdi. Çelik’in, Hantep baskınında da malzeme katırlarla taşınmıştı’ İzahatı daha sonra Başbakan Erdoğan ve bakanların sık, sık dile

getireceği ve AKP'ye yakın medyanın katliama meşruluk kazandırmak için kullanacağı bir argüman halini alacaktı.

30 Aralık tarihli gazetelerde medyanın ağız birliği etmişçesine katliamı örtme çabası dikkat çekti.

İHD ve MAZLUM-DER'in ön izleme raporunda "Olay yargısız infaz ve toplu katliamdır" denilmesine rağmen neredeyse 20 saat sessizliğini sürdüren AKP'ye yakınlığı ile bilinen medya tek bir elden çıkmışçasına "Bahoz Erdal gelecek istihbaratı" haberlerini verdi. Kimi gazeteler ise "PKK'nın daha önce katır kullandı" ve "silah taşıyorlardı" gibi gerçekliği olmayan bilgiler vermesi katliama meşruiyet kazandırma uğraşı olarak yorumlandı. Başbakan Erdoğan'ın ilk açıklaması da Hüseyin Çelik'in "Hantepe hatırlatması" mahiyetindeydi. Erdoğan "Bu ana kadar da benim edindiğim bilgiler bu tür kaçakçılar 3-5 kişilik bilmedin 10 kişilik guruplar yapar. Katırlar fazla olur. Burada kırk kişilik bir gurubun olması Gediktepe ve Hantepe'deki alınan talihsiz neticelerde de silahlar bu tür hayvanlarla taşınmıştı. Bunu akıllara getiriyor. O zaman niçin müdahale edilmedi" diye herkes bunu eleştirmişti" dedi. Erdoğan o gün gerekli incelemelerin hemen hızlı bir şekilde yapılacağını ellerinde 4 saatlik bir görüntü olduğunu gerek TSK'nin gerekse ilgili kurumların gerekli görüntüler üzerinde gerekli incelemeyi yapacaklarını söylemesine rağmen aradan geçen bir yıllık sürede bir arpa boyu yol bile kat edilmedi.

Bütün bu açıklamaların arasında 30 bini aşkın yurttaş da Roboski köyünde yan yana açılmış 34 mezarda 34 canı toprağa veriyordu 34 tabutu yan yana gören Ahmet Türk "Bu soykırım değil de nedir?" diye sorarken Selahattin Demirtaş ise "Türk medyası büyük bir kahramanlıkla burada yapılan katliamı saklamıştır. Eğer böyle bir acıda ortaklaşmayacaksak 'Yaşanan acı Kürt'ün acısıdır' deniliyorsa asıl bu bölücülük şu anda olmuştur" dedi. Demir taş Hüseyin Çelik'i kastederek "Bir halk kendi topraklarında özgürce yaşamak istiyor bunun karşısında duran faşizmdir, katliamdır. Tarih şu dağlarda bir katliamı daha yazmıştır. Ne yazık ki bunu temize çıkarma işi bir Kürde yaptırılmıştır. AKP'li Kürt vekile yaptırılmıştır. Ankara'da 'İş kazası' diye bu katliam bir Kürt tarafından temize çıkarılmaya çalışıldı. Bu utancı da tarih yazacaktır" sözleri ile tepki gösterdi. Toprak altından el ele çıkarılan cenazelere işaret eden Demirtaş "El ele tutmuş vaziyete cenazeleri çıkarıldı. İşte bu bize verilen bir mesajdır. Cenazeler el ele tutuşmuşsa eğer, dirilerimiz de el ele verecek bu topraklarda onurluca, özgürce yaşayacağız" diyerek birlik mesajı vermişti. Cenazeler yan yana toprağa veriliyordu ancak basın da gerçeği saptırmak için sürekli hedef saptırmaya çalıştı. Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT), bazı basın kurumlarından çıkan haberlerde katliamın istihbaratının MİT'ten kaynaklandığı haberini yalanladı.

Katliam üzerinden 3 gün geçmesine taziye çadırları açılmasına rağmen herhangi bir hükümet yetkilisinin uğramadığı Roboski'ye (Uludere) Naif Yavuz gönderildi. Üç gün sonra gelen Yavuz yaşamını yitiren yurttaşların aileleri tepki gösterdi. Yavuz ile beraberindeki Şenoba Belediye Başkanı Sabri Babat çok sayıda kişi tarafından yuhalanıp darp edildi. Hemen, hemen bütün kesimler halkın Hükümete tepkisinin ölçülmesi için kaymakam Yavuzun 'yem' olarak köye gönderildiği yorumları yaptı. Nitekim 4. gününde bölgeye gelen Başbakan Yardımcısı Beşir Atalay, Kalkınma Bakanı Cevdet Yılmaz, Tarım ve Hayvancılık Bakanı Mehdi Eker, Diyarbakır valisi Mustafa Toprak ve AKP'li vekiller acılı ailelerin taziye çadırı yerine yaşamını yitirenler arasında birinci dereceden yakını bulunmayan Alihan Özhan'ın evine giderek taziyede bulundu. Başbakanın da katledilenlerin ailelerini arayarak başsağlığı dilediği belirtildi ancak bunun gerçek olmadığı aileleri tarafından açıklandı.¹¹⁶

İçerde olan bir olayın haberlerini dış basından aldığımız Uludere Olayı Türk basınında nasıl yansıdı? Yaşananları ve olayın Türk medyasında yansımasının üzerinde dururken, basınla hükümet arasındaki polemiklere de yer vermeye çalışacağız. İşte Uludere Olayı işte Türk basını:

¹¹⁶Abdurrahman Gök, 'Zamanın Durduğu Acının Derinleştiği Yer: Roboski.' www.ozgur-gundem.com, 28 Aralık 2012. (Kasım 2013).

3.5. Uludere Olayının Türk Basımına Yansıması

28 Aralık tarihi akşamında Şırnak'ın Uludere ilçesinde 34 kaçakçı vatandaşın TSK' ya ait F-16 jetleri tarafından PKK'lı sanılıp bombalanarak öldürülmesini ertesi gün bazı haber sitelerinden öğrendik. Öğle saatlerine kadar bazı haber kanalları da gazete ve televizyonların internet siteleri de katliamı duyurmazdılar. Haber kanalları öğle saatlerinde "35 köylü vuruldu iddiası" sadece dakika bile diyemeyeceğimiz süre içerisinde ve sonra Şırnak Valisinin açıklamasını verdiler yine dakika bile diyemeyeceğimiz süre içerisinde. Halbuki böyle bir olayda haber kanalları hemen ekiplerini yola çıkarırlar ve "ilk canlı yayını kim verecek "yarışına girerlerdi. Aynı şekilde ajanslar da "Haberi ilk kim geçecek okuyucularına" yarışını yaparlardı. Ama ajanslardan da böyle bir son dakika refleksi gelmedi şaşırtıcı bir şekilde bu kez. Tabii ta ki TSK'nın açıklamasına kadar. TSK'nın yaptığı açıklamayı veren haber kanalları katliamı yine pas geçti. Ancak TSK'nın açıklamasının ardından haber kanalları olayı duyurmaya başladılar. "Sınırdaki 35 vatandaşın ölümü" başlığı ile sanki insanlar kendiliklerinden ölmüşler gibi. Özellikle sosyal paylaşım sitesi Twitter'da bombalama olayına yeterince yer vermedikleri için haber kanallarına tepki mesajları yağarken, operasyon haberini ilk veren kanalın TRT Haber olduğu öğrenildi. TRT Haber'in sabah haber kuşağında yer alan 'Günlük' programında son dakika olarak duyurulan operasyon haberi 'Şırnak'ın Uludere ilçesinde gerçekleştirilen operasyona F-16'ların da destek verdiği belirtiliyor. Operasyonda çok sayıda kişinin öldüğü iddia ediliyor.' İfadeleri ile aktarıldı. Bombalama olayı sonrası bir haber kanalı öğle bülteninde Şırnak Valiliği'nin açıklamasından tam 4 saat sonrasında haber geçti. Diğer haber kanalı olayla ilgili herhangi bir haber geçmezken yayın akışındaki programlarda üstü kapalı olarak yaşananlara değindi. Ve bir diğer haber kanalı ise tüm yaşanan gelişmelere kayıtsız kalıp sadece Genelkurmayın yaptığı 8 maddelik açıklamayı 'son dakika' olarak verdi. Ertesi gün gazeteler ve özellikle de yazarların çoğu, Uludere'yi yazdılar ve tek ses olup katliama tepkilerini gösterdiler.

Gazetelerin 30 Aralık Cuma günü attıkları manşet ve sürmanşetler şöyleydi:

Akşam: "35 Köylü PKK'lı diye vuruldu" üst başlığı ile "insafsız hava aracı"

Aydınlık: "TSK'nın hava operasyonunda 35 kişi öldü" üst başlığı ile "operasyon ABD istihbaratıyla"

Bir Gün: ‘‘Zulüm ile abad olunmaz’’ üst başlığıyla ‘‘Uludere katliamı’’

Bugün: Sürmanşetten ve manşetten olayı görmeyen tek gazete olan, gazete olayı 1. Sayfadan ‘‘İstihbarat faciası’’ başlığı ile verdi.

Cumhuriyet: Irak sınırında teröristlerin geçiş güzergahından kaçak mazot getiren köylüler hedef alındı. 35 ölü üst başlığı ile ‘‘jetler sivilleri vurdu’’

Haber Türk: ‘‘Sınırdaki vahim hata’’

Hürriyet: ‘‘Çok üzgünüz’’

Milliyet: ‘‘35 sivil bombası’’

Radikal: ‘‘35 yurttaşın İHA bombası’’

Taraf: ‘‘Devlet halkını bombaladı’’

Sabah: ‘‘Gediktepe sendromu kaçakçıyı vurdu’’

Star: ‘‘F-16’lar K. Irak sınırında yanlış hedef vurdu 35 ölü’’ üst başlığı ile ‘‘Kahreden Hata’’

Sözcü: ‘‘TSK sivilleri vurdu diyenlere Genelkurmay’dan açıklama’’ üst başlığı ile ‘‘Silah taşıyorlardı’’

Posta: ‘‘Askerler, terörist sandıkları 35 köylüyü öldürdü’’ üst başlığı ile ‘‘operasyon hatasıymış!’’

Vatan: ‘‘35 Köylü PKK’lı diye vuruldu’’ üst başlığı ile ‘‘Kahreden hata’’

Yeni Şafak: ‘‘Ölümcül hata’’

Zaman: ‘‘Kuzey Irak sınırında 35 vatandaşımız hayatını kaybetti’’ üst başlığı ile ‘‘ölümcül istihbarat’’

30 Aralık günü konuya değinen köşe yazarları şunları belirttiler:

Radikal Gazetesi yazarları:

Cüneyt Özdemir: F16 ile bombalayarak hangi politik meselenin çözüldüğü görülmüş? Yok politik değil geçim derdi yani ekonomik mi? Peki o zaman bu insanların o dağlarda

ticaret yapmasına gerek kalmayacak yatırımı, teşviki yani ekonomiyi neden ayağa kaldırmıyoruz? 35 insanı öldüren F16'nın o geceki yakıt parasını bile bu insanlar hayatları boyunca bir arada görememiştir. Göremez. O savaş uçağını kaldırıp bombalar yükleyip dağlardaki 35 insanı vurmak için paramız var ama o paraya o 35 insana ulaştıracak aklımız yok.

Oral Çalışlar: ağır bir insanlık suçuyla, insanlık dramıyla karşı karşıya olduğumuz, köylülerin anlatımından, TSK'nın açıklamalarından ve bombalanan yerlerdeki görüntülerden anlaşılıyor. Tevil edilebilecek, üzeri örtülebilecek stratejik analizlerle geçiştirilebilecek bir durumla karşı karşıya değiliz. Bu suçun hesabının hukuk çerçevesinde sorulması gerekiyor. Kim bu saldırıyı planlamış kim emirleri vermişse yargı karşısında hesap vermesi gerekiyor.

Cengiz Çandar: Uludere katliamının faturası çıkmak zorunda. Birileri faturayı ödemeli. Yaygın biçimde Genelkurmay Başkanı'nın Havva Kuvvetleri Komutanı'nın ve İçişleri Başkanı'nın istifa etmesi gereği üzerinde duruluyor.

Yeni Şafak Gazetesi yazarları:

Ali Bayramoğlu: Bu felaket göstermektedir ki silah, savaş, çatışma üzerine kurulu seferberlik her zaman ve herkes için ölümcüldür. Diğer yönüyle soru şudur: Nasıl becerilebildi? Sorumlu kim? 24 askerin şehit olmasıyla ayağa kalkan medya, devlet ve siyaset, 35 sivil ölümü karşısında ne yapacak, ne diyecek? Muhtemelen zayıf diyerek geçiştirecektir bazıları, kimileri o sivillerin orda ne işi vardı diyecektir...

Salih Tuna: Türkiye etnisite ve mezhep çatışması fitnesini söndürmek istiyorsa fert ve cemiyet planında iyiliği öğretecek kadar içindeki kötülüklerle dur demeli hatta temizlemeli. Uludere'deki 35 canın hesabını sormakla başlayabilir buna. O 35 canın ailelerine tazminat ödesin. Milli yas ilan edercesine, bayrakları yarıya indircesine o 35 cana yansın. Yansın ki bu fitne ateşini söndürmeye namzet olsun. Yoksa bu ateş hepimizi yakacak!

Özlem Albayrak: Kendi ülkesinin kadınlarının%70'inin yakının başına örttüğü örtüyü hala bir tehdit olarak gören/görebilen TSK'nın o eski hassasiyetleri ısrarla korumaya devam etmesi bir yana, kuruma bağlı subayların mesajlarını bile kontrol edebilme

kudretini haiz bir istihbaratı varken PKK'lılar ile ortalama köylüleri nasıl ayırt edebiliriz? Var mı bunun izahı? Sizin istihbaratınızı, sizin vicdanınızı sevsinler...

Habertürk Gazetesi yazarı:

Nihal Bengisu Karaca: Burada soru şu: nasıl oluyor da köylülerin yolunu kesen ve onların köylü olduğu anlaması beklenen askerle temas kurulamıyor ve uçakların bomba yağdırmasına engel olunamıyor?

Star Gazetesi yazarları:

Ahmet Kekeç: Eskiden, jetlerimiz yanlış ve kasıtlı koordinatlarla, teröristlerin bulunmadığı dağları bombalamış... Bu kez doğru koordinatlarla yanlış kişileri bombalıyor. Kasıt mı, hata mı? Yoksa birileri terörle mücadeleyi sabote mi ediyor? Ne oluyor? Bilelim...

Eser Karakaş: Kasıt unsuru bulunan olaylar dışında TSK büyük bir acz içine düşmüş dev ama beceriksiz bir örgüt görünümünde; ölenlerin PKK'nın silahlı teröristleri olmadığı açık. Genelkurmay'dan vazgeçtik Milli Savunma Bakanlığı ölenlerin ailelerinden neden hemen özür dilemez, anlaşılır gibi değil. Perşembe öğleden sonra ekranlardan beklenen bölgeye muhabirlerin yollanması hatta belki genel yayın yönetmenlerinin oraya bizzat gitmesi, bölgeden canlı yayın yapması ve senelerce unutulmayacak bu facianın nedenlerinin aydınlatılması, konunun tartışılmasıydı. İzlemeye çıktığım kanallar ise ekonomik krizden iffete kadar her şey vardı. Uludere hakkında Genelkurmay resmi bildirisini dışında bir şey yoktu.

Mehmet Altan: Yaşanan büyük trajediye rağmen Genelkurmayın açıklamalarına kadar maalesef medyada çıt çıkmadı... Bu bombalama emrini kim verdi. Doğrudan genelkurmay mı Şırnak'taki tümen mi? Ve bu yanlışın, bu vahim kanlı hatanın sorumlusu kim?

Zaman Gazetesi yazarları:

Bejan Matur: Sınır güvenliği adı altında vatandaşını öldüren ve bunu yaparken içine düştüğü hukuksuzluğun sorumluluğunu taşımayan, hesap vermeyen bir devlet dikişlerin daha da hızlı çözülmesini hızlandırmaz mı?

İhsan Dağı: Ya görünmez bir güç, dün olduğu gibi bu gün de çözüm sürecini sabote ediyor. Ya da bu işi götürenler yekten beceriksiz. Bir ihtimal daha yok değil; taraflar birbirlerine güvenmedikleri için riske girmek istemiyorlar.

Hürriyet Gazetesi yazarları:

Ahmet Hakan: Uludere olayı dışında hükümet sustu kaldı. Etkili bir çıkış yapmadı. Kısacası ortaya çıkan vahim tabloyu hafiften üzerine aldı... Bir kez daha anladık: Güvenlik politikalarına abanmanın tehlikeli sonuçları olabiliyor. Hele azcık bir başarı sağlanınca bir havaya girme durumu söz konusu oluyor ve dikkat elden kaçıyor. Dikkatin elden kaçması ise 35 cana mal oluyor.

İsmet Berkan: Savaş uçaklarından atılan bombaların o hukukun neresinde olduğunu ara ki bulasın. Vur emrini nasıl geldiğini ara ki bulasın... Terörün ilacı hukuk devletidir, demokrasidir. Ne kadar hukuk devletiyiz ona bir bakalım.

Sabah Gazetesi yazarı Emre Aköz: Özetle: şu anda hem Hükümetin hem de Genelkurmay'ın karizması çizilmiş durumda. Özür dilemek ve ölenlerin ailelerine tazminat vermek yetmez. Bu olay derinlemesine bir biçimde soruşturulmalı ve hatayı yapanlar yargılanmalı. Bu derece 'işte size koz tepe, tepe kullanın' diye bas, bas bağırın bir olay az görülür işin içinden Ergenekonik bağlantılar çıkarsa şaşırmanın.

Vatan Gazetesi yazarları:

Güngör Mengi: Mazot kaçakçılığı yapmanın cezası ölüm değil ne yazık ki vatandaşlarımız terörün uğursuz yazgısına kurban olmuşlardır.

Sanem Altan: Ben o çocukların annesi değilim, sadece anne olduğum için bu kadar ağlıyorsam o çocukların anneleri nasıl ağlıyordur, nasıl yanıyordur içleri. Bir de bunu düşünün. Düşünecek bir aklınız, çocuk ölümleriyle titreyecek bir vicdanınız varsa tabi...

Okay Gönensin: Tek yol vardır: Silahların bırakılması ve bütün savaşçı ağızların kapatılması. O tek yolun açılması için bu kadar ölüm bu kadar acı yetiyor mu?

Ruşen Çakır: Yaşanan facia bilerek değil kazayla yaşandı ama kaza olması sorumlularının günahlarını azaltmıyor, tam tersi artırıyor. AKP Hükümeti bu olayın üstünü örtmeye çalışmayacaktır. Böylesi bir günde vatandaşları yaşananlardan haberdar

etmeme konusunda olağanüstü bir beceri sergileyen haber kanallarının günahlarına ortak olmadığım için son derece memnunum. Gerçekten her işte bir hayır varmış!

Taraf Gazetesi yazarları:

Taraf Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ahmet Altan: O köyleri ve kaçakçıları tanımayan sınır karakollarından neden bilgi istenmedi? Genelkurmay kaçakçıları saldırıya geçecek bir PKK'lı gurup sandıkları söylüyor. Pekiyi bir gurup PKK'lının saldıracağını haber aldıysanız ilk yapmanız gereken o gurubun yolunun üstündeki birlikleri uyararak olmaz mı? Niye o karakolları uyararak için kimse aramadı. Aradıysa nasıl oldu da o karakollardan gelenlerin kaçakçı olduğunu öğrenemedi. Genelkurmay'da bu kadar kalabalık bir gurup imha etme emrini kim verdi? Emri vermeden önce bölgeden hangi birliklerle konuştu. Bu kadar büyük bir operasyonun sadece tek kaynaktan gelen bir istihbaratla yapılması normal midir? Her zaman operasyonlar tek kaynaktan gelen bilgilere dayanarak bu bilgiler başka kaynaklardan kontrol edilmeden mi başlatılır? Yok eğer Genelkurmay bu istihbaratı birkaç kaynaktan birden kontrol ettiyse bütün kaynaklar aynı yanlış istihbaratı nasıl verdi? Her zaman o saatlerde, o yoldan geçen kaçakçılar neden kimsenin aklına gelmedi? 'Orası kaçakçıların yolu diyen' hiç kimse mi çıkmadı? Bu korkunç katliamın bir yanlışlık olduğu konusunda benim çok ciddi kuşkularım var. Pek yanlışlığa benzemiyor bu iş.

Melih Altınok: Nasıl Dersimle yüzleşme, 33 kişinin ölüm emrini veren Mustafa Muğlalı'nın ismini tabelalardan sildirme basireti gösterdiyseniz şimdi de bu olayın faillerini ortaya çıkartmak ve gereken yaptırımı uygulamak zorundasınız. Peşinen söyleyelim, onlarca can karşısında özür, bahane, sahte kardeşlik açıklamaları kifayetsiz kalır. İstifaysa istifa görevden almaysa görevden alma...

Basın dışında siyasiler ise Uludere Olayına şöyle temas ettiler.

Siyasiler ne dediler?

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül: Çok talihsiz bir olay olmuştur. Bilgiler göstermektedir ki hayatını kaybedenlerin hepsi sivil vatandaşlarımızdır. Bundan dolayı sivil, asker hepimizin üzüntüsü gerçekten büyüktür. Muhakkak ki bununla ilgili araştırmalar, nasıl olduğu araştırmaları titiz bir şekilde yapılacaktır.

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli: Tam bu dönemde bir yerden bazı genç çocuk yaşta ve bir ailenin mensubu olarak bilinen yöre insanlarından Irak'tan giriş sırasında terörle mücadelenin yoğunluk kazandığı bir bölgede terörist sanılarak gerekli mücadele sürdürülmüştür.

Bu ani gelişme nereden çıkmıştır? Siyasi iktidar bir operasyon kusurundan bahsedeceğine Türk milletine gerçeği anlatmalıdır. Sigara kaçakçısı olarak kullanılan kişiler oraya nasıl gelmiştir? Kim yönlendirmiştir? Sağlıklı bir istihbarata neden temin edilmemiştir. Bunun üstü örtülmemeli ve gerçeği mutlaka hükümet bulmalıdır.

CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu: Hükümetin derhal özür dilemesi gerekiyor. Nereden aldınız bu istihbaratı? Nasıl olur da Türkiye bu şekilde Ortadoğu'da güçlü bir ülke haline gelir? Türkiye yabancı istihbaratçıların cirit attığı bir ülke haline geldi.

AKP Genel Başkan Yardımcısı Hüseyin Çelik: Bu insanların yüzde yüz kaçakçılık yaptıkları tespit edilse bile onların şöyle bir muameleye maruz kalmaları onları bombalamaları gerekmiyor, böyle bir şey söz konusu bile olamaz. Bir hata, bir kusur, bir yanlış varsa bu asla örtbas edilmeyecektir, edilmemelidir. Aradan haftalar geçti İçişleri bakanlığına bağlı müfettişler bölgeye gidip çalışmalarını tamamladılar. İnsan Hakları Komisyonu bünyesinde oluşturulan Uludere Alt komisyonu üyeleri hava koşullarından dolayı 1 Şubatta bölgeye yapacakları ziyareti 8 Şubat'a ertelemiş olsalar bile olayın peşinde olduklarını gösteren açıklamalar yaptılar. Bombalama Anıllarını da gösteren 4 saatlik Heron görüntüleri 23 Ocak'ta Diyarbakır'a Cumhuriyet Başsavcılığın gönderildi. Uludere ile ilgili çok önemli haberlere imza atan Taraf Gazetesine konuşan AKP Şırnak milletvekili ve İçişleri komisyonu üyesi Mehmet Emin Dindar Heron görüntülerinin bir kısmını izlediğini belirterek görüntülerde vatandaşların kaçakçı olduğu net bir şekilde görüldüğünü söyledi. Tüm bunlar yaşanırken medyanın bir kısmı olayı unuttu diğer kısmı ise unutturmamak için yayınlarına devam etti ve etmeye devam ediyor. Kısacası... "Olay doğru değil diyenler" ve ölenler teröristti" diyenler yanıldılar. Kürt sorununun çözümü konusunda adımlar atılmakta iken Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç "Kürtlere tüm hakları verilecek" derken Başbakan Yardımcısı Beşir Atalay ikinci demokratikleşme paketinden bahsederken yapılan bu katliam Ergenekonun yaşadığını gösteriyordu. Ergenekon yaşıyor ve tam bazı sorunlar çözülüp adım atılacakken yeniden karşımıza çıkıyordu. Maalesef bu kez 34 canla karşımıza çıktı yanına insanlıktan nasibini almamışların ve hiçbir zaman da alamayacakların kinlerini,

gerçekleri görmezden gelenleri ve böylelerinin medyasını da alarak... Bu arada karşımıza Ergenekonun yanında bir de Star Gazetesi yazarı Bekir Berat Özipek'in 2 Şubat Perşembe günü yazdığı Şu gerçek çıktı: Bugün Hükümet Kürtleri rahatlatacak pek çok adım atmasına rağmen kendisine gösterilen tepkiye Őaşıyor. Uludere'deki ölümlerin kasıtlı olmadığını nasıl olup da bir türlü anlaşılmadığını soruyor. "Devlet vatandaşını öldürür mü?" diye soruyor. Bu sorunun cevabını bütün bölgede, gayet önyargısız biçimde "evet, öldürür, öldürdü" olacağını anlamıyor. O "Devlet" dereken kendisini veya artık kendi kontrolü altındaki – belki de kontrolü altında olduğuna inandığı demeliyiz- bürokrasiyi kastediyor. Kürtler ise –en son- 1990'lı yıllar boyunca şahit oldukları kendi gözleriyle gördükleri devleti. Ve ondan bildik "Devlet dilini" hatırlatan böyle sözler duyduklarında küsüp, milliyetçi soydaşlarına yaklaşıyor. "Yüce ulusal dava" adına "Welat" adına dökülen kanı mübah gören milliyetçi soydaşlarına. Orada 34 sivil hayatını kaybetmiş. Bu yüzden de Devlet velev ki bir hatası olmasın vatandaşının yaşama hakkını koruyamadığı için bile o ailelere özür borçlu. Şimdi hükümet dolaylı yollardan örneğin ciddi bir tazminat ödeyerek özür dilemeye çalışıyor. Açıkça özür dilemeden tazminat ödemenin onur kırıcı olduğunu ve bunun kırgınlığı derinleşmekten başka bir sonuç doğurmayacağını görmüyor.¹¹⁷

Erden Özkanat

Uludere Olayının üzerinde en çok köşe yazarları durmaya çalıştı ve bu yer, yer ister hükümetle yazarlar arasında ister köşe yazarlarının kendi aralarında zaman, zaman polemiklere ve atıştırmalara yol açtı. Bunun için olaydan sonra yaşananları ve yazılanlara bakmak konumuzun kavranmasından daha faydalı olacaktır.

3.6. Köşe Yazılarıyla Uludere:

Uludere olayının üzerine ciddi, ciddi giden gazetelerin başında Taraf gazetesi gelmektedir. İşte Taraf gazetesinin olaya yaklaşımı ve yaşananlar:

Taraf:

'Devlet Halkını Bombaladı 35 Ölü'

¹¹⁷ Ender Özkanat; 'Uludere ve Medya,'www.derindusunce.org /2012//02/03.(Kasım 2013).

Hava Kuvvetleri, katırlara yükledikleri kaçak sigaralarla Türkiye'ye giriş yapmakta olan köylü gurubu bombaladı. 35 kişi öldü 3 kişi de yaralandı. Yıllardır Kuzey Irak'tan çay, sigara ve mazot getirerek kaçakçılık yapan Şırnak'ın Uludere ilçesine bağlı Ortasu köyü sakinleri önceki gün acı bir olayla sarsıldı. Katırlara yükledikleri malzemelerle Türkiye sınırına giriş yapan çoğunluğunu 18 yaşın altında çocukların oluşturduğu yaklaşık 40 kişi, karakol askerlerinin ateşi sonucu Kuzey Irak'a geçtikten hemen sonra Türk Hava Kuvvetlerine ait savaş uçaklarınca bombalandı. Olayda 35 kişi öldü 3 köylü de yaralandı. Katliamda yaşamını yitirenlerde 29'u Encü ailesinin fertleri. Yara almadan kurtulan tek kişi olan Servet Encü, "Askerler önce üzerimize ateş açıp bizi yeniden Irak sınırına attılar. Sonra uçaklar bomba yağdırdı" dedi. 30/ 12/ 2011 Taraf Gazetesi.¹¹⁸

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan Cuma namazı çıkışı Irak sınırında 35 kişinin ölümüyle ilgili ilk açıklamasını yaptı. Başbakan Erdoğan "bazı köşe yazarlığı cambazlığı yapan yazarlar var ve bunlar istihbarat teşkilatımızı bizden iyi biliyorlar" dedi. Başbakan Erdoğan Taraf Gazetesi ve Mehmet Baransu'ya fena çattı. Tarafın attığı 'Devlet halkını bombaladı' manşeti için Erdoğan 'acımasızlık' olarak niteledi. "İstihbarat MİT ajanından geldi" iddiasını yazan Baransu için 'cambaz' ifadesini kullandı. 'Devlet halkını bombaladı' başlığı çok acımasızdır. Hiç bir devlet halkını kalkıp da bombalamaz. Geçmişte böyle şeyler yapılmış olabilir. Ama bizim iktidarımızda mümkün değildir. Erdoğan Tarafın manşetine yönelik sözlerinin hemen ardından Taraf muhabiri Mehmet Baransu'ya da sert eleştiriler getirdi.

'Burada bilir bilmez yazan köşe yazarı cambazlar var. Bunlar istihbarat örgütlerimizi istihbaratçılarımızdan daha iyi biliyorlar. İstihbaratın içinde böcekleri var galiba...'

Başbakan Erdoğan'nın 'bilip bilmeden yazan cambaz köşe yazarı' diyerek eleştirdiği Mehmet Baransu cevabı anında twitter üzerinden verdi. Bransu twitter üzerinden 'Sayın Başbakan iki cambaz bir ipte oynamaz, hatırlatayım size. Öyle böcek diyerek olayı sulandırmayın gerçeği siz de benim gibi biliyorsunuz' yanıtını verdi. İşte Baransu'nun yazdıkları. Sayın Başbakan bugün anladım ki sizden daha iyi MİT'i biliyorum. MİT arşivlerini MOSAD'a açmıştı böceğe değil mossad ajanlarına bak. Bu ülke cambazın kim olduğunu da öğrenecek. Cambazları da. Sayın Başbakan siz de çok iyi bildiklerinizi öğreneceksiniz. Sayın Başbakan ben eli silah tutanlardan korkmadım Kasımpaşalı

¹¹⁸ 'Devlet Halkını Bombaladı,' Taraf Gazetesi, taraf.com.tr 30/ 12/ 2011. (Aralık 2013).

Tayyip Erdoğan'dan korkacağımı zannediyorsanız yanılıyorsunuz. Sayın Başbakan hatırlatayım. Senin iç işleri bakanına bağlı jandarma beni dinledi. Şimdi de evimin ve iş yerimin üzerine bir heron istiyorum.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan Tarafın, TSK'nın bombalı saldırı sonucu 35 köylünün yaşamını yitirdiği Şırnak'taki katliamla ilgili "Devlet halkını bombaladı" manşetine yönelik eleştirilerini sürdürdü ve "onların arkasında ne tür emellerin, amellerin olduğunu gayet iyi biliyoruz" diye ağır ithamda bulundu.

Başbakan Erdoğan Partisinin gurup toplantısında konuşmasının önemli bir bölümünü Şırnak'ta 35 köylünün öldürüldüğü katliam olayına ayırdı. Olayla ilgili adli ve idari incelemenin yürütüldüğünü bildiren Erdoğan, "Genelkurmay başkanlığımız inceleme başlattığını açıklamıştır. Ben de Genelkurmay Başkanıyla görüştüm. Genelkurmay Başkanı ve komuta kademesine bu konudaki hassasiyeti nedeniyle medyaya rağmen teşekkür ediyorum" dedi

Erdoğan şunları söyledi "olayı 'Devlet halkı bombalıyor' diye göstermek, devletin milletiyle arasındaki bütünlüğü parçalamaktan öte bir gayret taşıyor. Bu gayretlerin içerisinde bulunan bir kısım medyanın niyetlerini de gayet iyi biliyoruz. Onların da arkasında ne tür emellerin amellerin olduğunu gayet iyi biliyoruz. Bakın en az bu gözü dönmüş fırsatçı siyasetçiler kadar, bazı medya kuruluşları bazı yazarlar da bu acı hadiseyi istismar etme gayreti içine girdiler. Dikkat edin dertleri olayın aydınlatılması değil. Dertleri acıyı paylaşmak hiç değil. Dertleri bu acı hadise üzerinden suyu bulandırmak ve ilk saatlerde kendilerinin ürettikleri komplo teorilerine kendileri de inandılar. Devlet işte az önce söyledim, halkını bombaladı diye manşet atıyorlar, katliam diyorlar, kirli savaş ifadelerini kullanıyorlar. Güya vicdan kisvesi altında, kuzu postu altında, kendi dünya görüşleri çerçevesinde toplumu tedip etmenin, terbiye etmenin çok bilmiş edasıyla millette istikamet çizmenin gayreti içindeler.

Bakıyorsunuz daha da illeri gidiyor. Ben diyor eli silahlı olanlardan korkmadım, Kasımpaşalı Tayyip'ten mi korkacağım? Benim derdim kimseyi korkutmak değildir. Ama şunu unutmayın ben Kasımpaşalı Tayyip olmaktan şeref duyarım. Eğer bu ülkede bize %50 oy verdiyse ondan sen gocun. Herhalde bu %50'den daha akıllı değilsin. Kendinizi bir check bir kontrolden geçiriniz. Kusura bakmasınlar beyler bizim istikametimizi her zaman millet çizdi. Bundan sonra da sadece millet çizer. Bunlar gibi

bunların taşeron fikirlerini alacak vicdan kisvesi altındaki fitnelere boyun eğecek değiliz. Biz devlet millet kaynaşmasını sağlamaya çalışıyoruz. Bunlarsa terör örgütünün düşman devlet algısını güçlendirmeye çanak tutuyorlar. Biz milletimizi kucaklamının birlik ve bütünlüğü korumanın derdindeyiz. Bunlar kin ve nefret tohumlarının yeşermesine hizmet ediyorlar. Biz her alanda sivilleşme ve demokratikleşme hakim olsun diye mücadele ediyoruz. Bunlar kurumlar birbirine düşsün diye fitne çıkarıyorlar. Başbakan Uludere'yi unutup devlet-millet kaynaşmasına karşı Taraf'ın gizli emellerinden bahsedince hatırlatmak şart oldu diye, Taraf Gazetesi:

‘İyi de senin devlet halkını bombaladı’ diye manşet attı.¹¹⁹

Ahmet Hakan Taraf'ın tarafını tuttu.

Taraf ile Hürriyet arasındaki ‘bombalama’ polemğinde Amiral gemisinin etkin kalemi Ahmet Hakan Taraf'tan yana mı tavır koydu? Hürriyet'in devlet halkını bombalar mı? Manşetine ‘BOMBALAR’ diyerek Tarafvari bir yanıt verdi.

Taraf ‘Devlet halkını bombaladı’ diye manşet atınca Başbakan Erdoğan sert eleştiriler yöneltti. ‘Devlet halkını kastı mahsusa ile bombalamaz’ demişti. Hürriyet'te Taraf'ı hedef alan bu sözü ertesi gün manşetine çekmiş ve ‘DEVLET HALKINI BOMBALAR MI? Başlığıyla çıkmıştı. Tarafın tepkisi sürmanşetten geldi ‘AMA BOMBALADI’

Gazetesi Hürriyet ile Taraf arasındaki bu polemikte Ahmet Hakan nerede durduğunu aşağıdaki yazıda görebiliriz.¹²⁰

‘Devlet halkını bombalar mı?’

BOMBALAR.

Hem de nasıl bombalar!

Devletler halklarını bombalamışlardır.

Tarih bunun sayısız örnekleriyle doludur

Türkiye Cumhuriyeti Devleti de halkını bombalamıştır.

Tarihimizde bunun örnekleri mevcuttur.

Fakat hal böyledir diye...

¹¹⁹ ‘İyi de Senin Devlet Halkını Bombaladı,’ *Taraf Gazetesi*, www.taraf.com.tr, 4 Ocak 2012. (Aralık 2013).

¹²⁰ ‘Ahmet Hakan Tarafın Tarafını tuttu,’ www.gazeteciler.com, 2 Ocak 2012. (Aralık 2013).

Uludere faciasını devletin kendi halkını kasten bombalaması olarak değerlendirmek doğru değildir.

Uludere faciasından devletin kendi ‘halkını kasten halkını bombaladığı sonucu’ çıkmaz, çıkarılmaz.

Çünkü

Uludere faciasında can verenler devletle kader birliği yapmış bir korucu köyün mensuplarıdır.

Çünkü...

Uludere son zamanlarda yenilgilere uğratılan PKK’ya hayat öpücüğü olmuştur.

Devlet şefkatli değil kabul...

Ama aptal da değildir.

Sorulması gereken şudur.

35 yurttaşın ‘kasıt’ ile değil de hata ile öldürülmüş olması olayın vehametini azaltır mı?

Ya da şöyle soralım:

Olayda bir kastın olmaması 35 köylünün katledilmesine ‘trafik kazası’ muamelesi

yapmamızı mı gerektirir?

Cevap veriyorum:

“Olayda bir kasıt yok, hadi dağılın” tavrına zerre kadar prim verilemez.

35 yurttaşın uçaktan atılan bombalarla katledilmesi olayı, çok yönlü özeleştiriyeye, çok yönlü sorgulamaya, çok yönlü değerlendirmeye, çok yönlü araştırmaya konu olmalıdır.

“Çok yönlü derken” kastettiğim şudur:

Sadece bombaya basan parmakla uğraşmamalı, güvenlik politikalarına abananlara ‘teröristlere göz açtırılmayacak’ diyerek insani dikkatin göz ardı edilmesine vesile olanlarla ve istihbaratta sınıfta kalanlarla da uğraşılmalıdır.

Ancak böyle davranılırsa...

Hem yitip giden canlar için gereken duyarlılık gösterilmiş olur, hem de 35 ölüden kendilerine hayat öpücüğü çıkarmak isteyenlerin amaçlarına ulaşmalarının önüne geçilmiş olur.¹²¹

Taraf gazetesi yazarı Ahmet Altan ise ‘Niye öldürüldü bu çocuklar’ başlıklı yazısında hem hükümeti hem de Genelkurmayı soru bombardımanına tuttuğu o yazısı.

‘Niye Öldürüldü Bu Çocuklar?’

Dile kolay 35 ölü. Çoğu çocuk yaşta. Kaçakçı çocuklar bunlar. Savaşın alt üst ettiği topraklarda yaşayabilmek için kaçakçılık yapıyorlar. Katır sırtında sigara taşıyorlarmış, birkaç teneke mazot da varmış yanlarında. F 16’lar bombalarla paramparça etmişler. Genelkurmayın açıklamasına

¹²¹Ahmet Hakan; ‘Devlet halkını bombalar mı?’ *Hürriyet Gazetesi*, www.hurriyet.com.tr.2 Ocak 2012.(Aralık 2013)

göre 'istihbarat' gelmiş. Baransu haberinde daha ayrıntılı anlatıyor. Onun haberine göre Kuzey Irak'taki bir MİT ajanı Bahoz Erdal'la grubunun baskın için sınırı geçeceklerini bildirmiş. Onun söylediği yeri gözetleyen heronlar bir gurubu saptamışlar. Ama habere göre Genelkurmay, gelen gurubu PKK'lılara benzetmemiş birkaç kez sormuş MİT'e 'bunlar PKK'lı mı diye' onlarda Kuzey Irak'taki adamlarına sormuşlar o da ısrarla evet demiş. Uçaklar da gidip öldürmüş. Genelkurmayın 'istihbarat geldi' lafiyla Baransu'nun haberi bir şekilde örtüşüyor. Ama benim görebildiğim kadarıyla iş bu kadar basit değil. Çünkü ortada cevabı olmayan bazı sorular var. Birincisi bu çocuklar 'kaçakçılık' yapan bir köyün çocukları, onların kaçakçılık yaptıklarını herkes biliyor, her akşam kaçağa gidiyorlar. Gidip geldikleri yol belli. Kaçakçıların her zamanki yolu üstünde PKK'lılara benzemeyen kalabalık bir gurup gördüğünde 'burası kaçakçıların yolu, bunlar kaçakçı olmasın' diyecek kadar bölgeyi bilen kimse yok muydu. Genelkurmay da bombalama emri verenler arasında. İkincisi oradaki sınır karakolları kaçakçıların gidiş gelişlerini biliyorlar. O karakollara yakın mesafede kalabalık bir gurup saptandığında neden o karakollara sizin o guruptan 'haberiniz var mı' diye sorulmadı? Üçüncüsü bombardımana başlamadan önce neden sınır bölgesindeki birliklerden o bölgedeki ajanlardan bilgi istenmedi? Genelkurmay gurubun 'saptanmasıyla vurulması arasında üç saat geçtiğini' söylüyor. Üç saatte sınır birliklerini arayıp ne olduğunu sormak hiç mi akıla gelmedi? Bizim Muzzafer Duru'nun bölgeden verdiği habere göre ölenlerin arasında bulunan on iki yaşındaki bir çocuk sınıra yaklaştığında annesini aramış annesi ona: 'oğlum askerleri görürsen sakın korkma' demiş. Askerler kaçakçıları tanıyor ve doğru bir kararla onlara dokunmuyorlar. O köyleri ve kaçakçıları tanıyan sınır karakollarından neden bilgi istenmedi. Niye o karakolları uyarmak için kimse aramadı? Genelkurmayda bu kadar kalabalık bir gurubu 'imha etme' emrini kim verdi? Emri vermeden önce hangi birliklerle konuştu? Bu kadar büyük bir operasyonun sadece gelen tek kaynaktan gelen bir istihbaratla yapılması normal midir? Her zaman o saatlerde o yoldan geçen kaçakçılar neden kimsenin aklına gelmedi? "Orası kaçakçıların yolu" diye hiç mi kimse çıkmadı? Bu korkunç katliamın bir yanlışlık olduğu konusunda benim çok ciddi kuşkuvarım var. Pek yanlışlığa benzemiyor bu iş. Şu ana kadar bu olayla ilgili okuduklarım, dinlediklerim, duyduklarım birilerinin o kaçakçı çocukları bilerek öldürttüğü konusunda ciddi bir kuşku yaratıyor içimde. Bu işin iç yüzünün ortaya çıkacağını umuyorum. Ama nedenleri ne olursa olsun sonuçta 35 ölü yatıyor önümüzde. Kürt meselesini konuşarak, inleyerek, hukuk ve demokrasi içinde çözmek yerine 'şiddetle', silahla, kanla bittirmeye kalkarsanız Leyla Zana 'Kürtlere sorun' deyince cevap olarak 'bedel ödersiniz' dersanız bunun sonu daima ölümdür. PKK'lı ölümdür, asker ölümdür, kaçakçı çocuk ölümdür ama ölümdür. Öldürdükçe daha çok öldürmek zorunda kalırsınız. Leyla Zana'ya bedel ödetmek isteyen zihniyetin Kürtlere sormamak için bütün ülkeye ödettiği ortak bedeldir bu ölümler. Çocukları öldürdünüz. Kürt çocuklarını. Aralarında biri on iki yaşındaydı. Annesi 'asker görürsen korkma oğlum' demiş. Korkacak bir asker bile görmedi. Görmediği bir bombayla parçalandı. 'Türkiye Türklerindir' demek için değer miydi bunca ölüme? Ne olurdu Türkiye bu ülkede yaşayan herkesin olsaydı da çocuklar ölmeseydi.¹²²

34 kişinin bombalanarak öldürüldüğü katliamla ilgili bugüne kadar hiç kimse sorgulanmadı, cezalandırılmadı, ama "sorumlular yargılanmalı" diye yazan Ahmet Altan 11 ay hapis cezası aldı.

Uludere katliamından dolayı ceza alan tek kişi gazeteci-yazar Ahmet Altan oldu. Şırnak'ın Uludere ilçesinde 34 kişinin TSK'ya ait uçaklardan atılan bombalarla katledilmesinin ardından Taraf Gazetesinin kurucusu ve eski Genel Yayın Yönetmeni Ahmet Altan 4 Ocak 2012 tarihinde "Devlet yarıdakçılığı ve ahlak" isimli bir yazı kaleme almıştı. Altan yazısında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a hakaret ettiği

¹²² Ahmet Altan; 'Niye Öldürüldü O Çocuklar' *Taraf Gazetesi*, www.taraf.com.tr.30 Aralık 2011.(Aralık 2013).

gerekçesiyle 2 yıl 8 aya kadar hapis cezası istemiyle yargılandığı davada 11 ay 20 gün hapis cezasına çarptırıldı. Altan'a verilen ceza para cezasına çevrildi.

Bugüne kadar kimsenin soruşturulmadığı ve cezalandırılmadığı Uludere katliamında katliamın sorumlularının bulunmasının ve yargılanmasının istendiği bir yazı yazdığı gerekçesiyle sadece Ahmet Altan ceza almış oldu.

Anadolu Adalet Sarayında görülen ve tarafların katılmadığı duruşmada son kez söz alan Ahmet Altan'ın avukatı Veysel Ok eski savunmalarını yenileyerek müvekkilinin suçsuz olduğu söz konusu yazının içeriğinin siyasi iktidarın Uludere katliamındaki siyasi sorumluluğuna dair olduğunu belirtti. Avukat Ok, yazısının siyasi iktidarın katliamın sorumlularını bulmaya ilişkin bir uyarı yazısı olduğu belirterek müvekkilinin beraatını talep etti. Veysel Ok Uludere katliamında emri veren kişinin tespiti amacıyla Genelkurmay Başkanlığı'na müzekkere yapılmasını ayrıca dosyanın siyasi iktidarın sorumluluğunun bulunup bulunmadığının tespiti için bilirkişiye gönderilmesini talep etti. Avukat Ok savunmasının devamında şunları belirtti:

“Dosyaya sunulan AİHM'nin Erdoğan-Tuşalp davasında “basın özgürlüğü bazen aşırılığı ve provokasyonu kapsar”denilmiştir mahkeme yazılarda iyi niyet aramalıdır, rahatsız edici ve rencide edici fikirlerde koruma altındadır, sert ifade saldırganlık değerlendirmesi yapmaya yetmez ayrıca yazının müdahilinin siyasi karar kariyerini etkileyip etkilemediğinin araştırılması gerektiği prensipleri ifade edilmiştir. Bu ilkeler doğrultusunda yapmış bulunduğumuz savunmamızı tekrar ediyoruz, müvekkilim gazetecidir, müdahil 10 yıldır başbakanlık yapan kişidir bu nedenle eleştiri sınırı daha geniştir. Müvekkilimin beraatına karar verilmesini talep ediyorum.”

Mahkeme önce Ahmet Altan'ın yazısı ile eleştiri sınırlarını aşarak Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a basın yoluyla hakaret ettiği gerekçesiyle 1 yıl 2 ay hapis cezası verdi. Altan'ın duruşmadaki iyi halini dikkate alan mahkeme hapis cezasını 11 ay 20 güne indirdi. Bu ceza daha sonra adli ceza parasına çevrildi.

Avukat Veysel Ok karar sonrası yaptığı değerlendirmede: “Uludere katliamı olduğu günden bugüne hiç kimse soruşturulmaz, ceza almazken, katliamın sorumlularının bulunmasını ve yargılanmasını isteyen bir yazarın ceza alması utanç vericidir.” Açıklamasında bulundu. Ok mahkemece verilen kararın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ve mahkeme içtihatlarına aykırı bir karar olduğunu, siyasetçilerin

eleştirilebilmesi ile ilgili içtihatlarına ve oluşturduğu prensiplere uymadığını belirtti. Veysel Ok açıklamasında “Başbakan siyasi iktidarın başı olarak ülkenin en güçlü şahsıdır. Bu yüzden sıradan vatandaşlardan farklı olarak sert ve kırıncı da olsa eleştirilebilmelidir. Mahkemenin kararı ile siyasi iktidarları ve mensuplarını eleştirmek imkansızlaşmış, şeffaf katılımcı demokrasiye darbe vurulmuştur” dedi.¹²³

İşte Ahmet Altan’ın yargılanmasına sebebiyet veren “Devlet yardakçılığı ve ahlak” başlıklı köşe yazısı.

‘Devlet yardakçılığı ve ahlak’

Devletin içindeki zehri temizlemeden o devleti on yıl boyunca yönetmeye kalkarsan, o devletin en tepesine tırmanabilmek için kendi halkına arkanı döner, devletin yardakçılığına soyunursan o zehir kaçınılmaz olarak seni damarlarına da akar.

Sen de zehirlenirsin.

Zehirlenmiş bir devletin zehirlenmiş bir parçası haline gelirsin.

O zaman başlarsın tehditlere, yalanlara, iftiralara, saptırmalara.

O yönettiğini sandığın devlet senin yönetiminde halkını bombalar sen devlete sahip çıkarsın.

Bir özür bile dilemezsin.

Senin başbakanlığını yaptığın devlet bu ülkenin 35 çocuğunu bombalarla parçaladı.

Ya seni kendi yönetimindeki devlet tuzağa düşürdü.

Ya sen bile, bile öldürtün...

Hangisi?

Biz senin “tuzağa düşürüldüğünü” düşünüyorduk ama sen bombacılarla sahip çıkarak gerçekleri halkından saklayarak, olayları saptırarak “tuzağa düşmediğini” anlatın bize.

O zaman öldürülen çocukların hesabını ver.

“Devlet halkını bombaladı” diye tepineceğine

Devlet halkı nasıl bombaladı onu anlat.

O insanların ölüm emrini kim verdi?

Niye verdi?

“Tugay komutanımla konuştum” diyorsun, tugay komutanın sana “bir dakika başkanım sınır karakoluna soruyum orda gerçek kaçakçılar var mı?” demedi mi?

Demediyse niye demedi?

Niye bombardıman başlamadan önce durumu kontrol etmedi?

Sordun mu bunu, o tugay komutanına?

¹²³ _İşte Roboski’nin Tek Mahkumu_ www.ilkehaber.com, 19 Temmuz 2013. (Aralık 2013).

Sen milletin bir parçasıydın iş başına geldiğinde, devletin bu millete yaptıklarına karşı çıkıyordun, gidip milletinle konuşuyor, milletinle danışıyordun, devletin suçunu saklamaya çalışmıyor, devletin suçlarını aydınlatmaya, engellemeye uğraşıyordun şimdi devlet yardakçılığına soyununca sadece istihbaratçınla, generalinle, "komutanınla" konuşuyorsun.

Sorsana o köydeki insanlara o gece ne olduğunu.

Bak BDP Eş başkanı Demirtaş sormuş: "sor bir aydır her gün gidiyorlar, son bir aydır karakol izin vermiş durumda. 50 ve 100'er kişilik guruplar her gün katırlarla gidiyorlar. 28 Aralıkta öğle saatinde devletin karakolunun önünden gidiyorlar. Kaç kişinin gittiğini karakol biliyor. İki yol var ikisi de karakolun önünden geçiyor. Bunların hepsi tanık anlatımıdır. Alış verişini yapıp geri geliyorlar. Öğlen geçtikleri iki yolda akşam saatlerine doğru köyün girişinde askerler tarafından kapatılıyor. İlk köylü gurubu köye girmek üzereyken onlara kılavuzluk yapan bir kişi "askerler köyü kapatmışlar bekleyin" diyor. Askerler mallarına el koyar diye bekliyorlar."

Sana komutanların bunları anlatmıyor değil mi?

Anlatıyorsa da sen bize anlatmıyorsun.

Biz senin dün konuştuğun konuşmadan Uludere ile ilgili ne öğrendik?

Hiçbir şey bir sürü boş laf.

Manasız bir bağırsız çağırış.

Bu devletin zehrini yutan milletiyle böyle konuşur zaten, korkutmaya çalışır, tehditler yağdırır, iftiralar atar. Senin komutanların bunları daha önce çok yaptı şimdi onların yerine sen yapıyorsun. Yaşadığımız "büyük değişim" bu oldu gerçek generaller yerine "sivil postuna bürünmüş generaller" çıkıyor artık karşımıza.

Bize o sınır karakolunun varlığından haberdar olduğu 35 çocuğu nasıl, neden, kimin emriyle öldürttüğünüzü anlatmıyorsunuz, o akşam sınır karakoluna neden danışmadığınızı anlatmıyorsun, danıştıysanız karakolun size gerçeği niye söylemediğini anlatmıyorsun, yanlış istihbaratın nerden geldiğini anlatmıyorsun, o istihbaratı neden "çek edemediğinizi" anlatmıyorsun, sen bize hiçbir şey anlatmıyorsun bu katliamla ilgili.

Bu çocukları niye öldürdünüz, bize bunu söyle.

Niye bir özür bile dilemediniz?

Bu umursamaz, aldırmaz, devlet yardakçısı hallerinizle bütün bir Kürt halkını da kurban haline getirdiniz, sadece o çocukları bombalayarak değil, o bombardımandan sonra ki o korkunç umursamazlıkla bu ülkeyi hiç kimsenin bölemeyeceği biçimde böldünüz.

Ölenler Türk askeri olsa o kürsüde öyle mi konuşacaktın?

Askeri, sivilden; Türk'ü, Kürt'ten üstün gördüğün için öyle konuştun, senin gibiler yıllardır öyle gördüğü için zaten bu ülkenin acıları hiç dinmiyor.

Yazık sana şu düştüğün hale bak, milletin yiğidiydin, devletin oyuncağı oldun.

Bir de kalkmış hiç yüzün kızarmadan bizim gazeteye laf ediyorsun "bizim gazetenin

Arkasındakileri, emelleri, amelleri biliyormuşsun"

Bu gazetenin "arkasındakilerle " gizli emelleriyle, amelleriyle, ilgili ne biliyorsan dürüst bir adam gibi lafı doluştırmadan açıkla.

Açıklayamazsın çünkü yalan söylüyorsun.

28 Şubatın andıççı generalleri gibi iftira atıyor, kendi ahlakından da hepimizi kuşkuya düşürüyorsun.

Değer miydi bir köşk için bu zillete?

Değer miydi gidip devletin zehrini içmeye?

Bak sen de zehirlendin sonunda.¹²⁴

Ayrıca, Yeni Şafak Yazarı Ali Akel'in Uludere yazısı nedeniyle gazetesiyle yolları ayrıldı. Yeni Şafak Yazarı Ali Akel 25 Mayıs tarihli "Özür açıklanmaz dilenir" başlıklı yazısında Uludere konusunda Başbakan Erdoğan ve hükümet üyelerinin tavrını sert sözlerle eleştirmiş yazısını " Bir şey söyleyecekseniz doğrusunu söyleyip gereğini yapın. Ya da ebediyete kadar susun. Allah aşkına susun!.." diyerek bitirmişti.

Ali Akel Twitter sayfasında bu yazısı sonrasında Yeni Şafak gazetesi ile yollarını ayırmak zorunda kaldıklarını açıkladı. İşte o açıklama: Yeni Şafak'taki son yazılar üzerine gazetem ile yollarımızı ayırmak zorunda kaldık. 16 yıl... Muhabirlik, haber müdürlüğü, yazı işleri müdürlüğü ve son beş yıldır da Washington temsilciliği...16 yıl boyunca yüklendiğim tüm bu görevlerden onur duydum, onurla yerine getirdim.

Yuvamdan ve arkadaşlarımdan ayrı bırakıldığım için üzgünüm ancak vicdanım rahat. Hepsini anlıyorum patronlarımı, yayın yönetmenimi, kardeş bildiğim çalışma arkadaşlarımı hepsini anlıyorum. Böyle dönemlerde konuşmanın yazmanın bedeli vardır. Birileri her zaman bu bedeli öder. Bugün bu bedeli ödediğim içinde onur duyuyorum. Çünkü yanlış değil doğruyu söylediğime inanıyorum. Nerede olursak olalım, hangi düşünce dünyasına ait olursak olalım... Doğru değişmez her yerde söylenmeli ve yazılmalı.

Türkiye'nin bir korku imparatorluğu olduğuna inanmıyorum ama gazeteciler haber yapmaktan korkarsa... Yazarlar yazmaktan çekinirse... Aydınlar konuşmaz, sanatçılar susarsa işte o zaman yaratılmak istenen bu korku imparatorluğunun duvarına bir kiremit de biz koymuş oluruz. Roboski (Uludere) ile başlayan Roboski ile sona eren kısa bir veda yazısı bu. Ayrılık vakti geldi çattı. Ben hakkımı helal ediyorum. Siz de hakkınızı helal ediniz. Türkiye er ya da geç bir gün insanların özgürce yaşadığı bir ülke olacak.¹²⁵

Ali Akel ne yazmıştı? İşte Ali Akel'in gazetesi ile yollarının ayrılmasına sebep olan yazısının tam metni şöyledir:

¹²⁴ Ahmet Altan; 'Devlet Yardakçılığı ve Ahlak,' *Taraf Gazetesi*, www.taraf.com.tr, 4 Ocak 2012. (Aralık 2013).

¹²⁵ 'Uludere'yi Yazdı Yeni Şafak'tan Kovuldu', www.ensonhaber.com, 30 Mayıs 2012. (Aralık 2013).

‘Özür açıklanmaz, Özür Dilenir’

Başbakan Erdoğan, Astsubaylar Ali Kaya ve Özcan ildeniz ile PKK itirafçısı Veysel Ateş’in Umut Kitapevi’nin bombalanmasından sonra Şemdinli’de gösterdiği duruşu Uludere’de gösterseydi bugün kelimelerin etrafında dolaşmak zorunda kalmazdı. Önceki yazı okumayanlar için kısa bir hatırlatma yapmalıyım. Şemdinli’de Umut Kitapevi bombalandıktan sonra 20 Kasım sabahı ansızın Şemdinli’de ortaya çıkan Erdoğan oradan Yüksekova ve Hakkari’ye uzanmış bu olayı çözmek için “el ele vermeliyiz demişti. Dönemin Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt’ın “Tanrım iyi çocuklardır” dediği çocukların yanında durmamıştı. Şemdinli sanıklarının Ocak 2012’de 39 yıl 10’ar aya hapis cezasına çarptırılmasında siyasi iktidarın “Doğru yerde” durmasının etkisi yadsınamaz.28 Aralık 2011 gecesi kaçağa çıkan çoğu yaşları 20’nin altında olan 40 Kürt gencin tepesine ölüm yağdırdı iki Türk F 16 savaş uçağı. 34 tanesinin bedeni atılan bu bombalarla paramparça oldu...Başbakan Erdoğan olaydan iki gün sonra 31 Aralıkta Cuma Namazı çıkışı uzatılan mikrofonlara “incelemeler neticesinde gerekli olan neyse bütün bunlar yapılacaktır” cılız bir açıklama yerine, 3 Ocak’ta ise AK Parti gurup toplantısında, Genelkurmay ve komuta kademesine “medyaya rağmen teşekkür ediyorum” demek yerine, bundan yedi yıl önce Şemdinli’de durduğu yerde dursaydı, bugün “Hatayı da açıkladık özrü de açıkladık” demek zorunda kalmazdı. Tamam kimse kendisinden Şemdinli olayında yaptığı gibi Uludere’ye gitmesini beklemezdi belki ama hata da olsa kasıtlı da olsa tuzak da olsa ilk gün vuranın değil vurulananın yanında dursaydı bugün özür dilermiş gibi yapmak zorunda kalmazdı.

Kelimelerle oynamayalım ki eğri oturup doğru konuşalım. Hata yaptığınızda “Evet hata yaptım” dersiniz özür dilenmesi gereken bir durum varsa da “özür dilerim” dersiniz.

34 gencecik bedeninin savaş uçaklarıyla lime, lime yapılmasına kazara da hatayı itiraf edip özür dilemekle kurtulamazsınız ama özür dileyerek giderebileceğiniz hatalar vardır. Öyle hatalar vardır özür dilemeniz yetmez bedel ödemeniz bedel ödetmeniz gerekir. Erdoğan Pakistan’da yaptığı açıklaması ve yapılan hata için özür dilenmesi mi, orası da pek belli değil. Biliyorum günlerdir okuyorsunuz belki de bıktınız. Ne diyordu Erdoğan Pakistan’da? Şöyle diyordu:

“Ben izlediğim CD’de bir hareket gördüm bizzat izledim. Bir konvoy gidiyor. 30-40 kişi var. O yüksekte görev yapmak mümkün değildir. Gözcülerimizin (heronlar) verdiği CD. Silahlı

kuvvetlerimiz gerekli adımları atmıştır. Bu bölge terör bölgesidir. Halkın sivilin oturduğu bölge değildir. Böyle bir bölgede silahlı kuvvetler bu Ahmet mi Mehmet mi bilemez ki?

Bizim silahlı kuvvetlerimiz görevi samimi bir şekilde yapmıştır. Hata da olabilir hatayı da açıkladık özrü de açıkladık. Tazminatı da açıkladılar ama birileri istismar ediyorlar. Bir hatanın olduğunu, hatamızın olduğunu söyledik. Allah aşkına tazminatsa tazminat. Resmi tazminatımızın ötesinde yaptık. İlla terör örgütünün istediğini mi söyleyeceğiz. Kusura bakmasınlar.(22 Mayıs Yeni Şafak)

Roboski (Uludere) katliamının ardından altı aydır süren bir soruşturma var. Faciaya giden yolda yetkilendirmenin, yetki kullanımının ilgili kurumlar ve sorumlulukları belli olduğu halde Allah aşkına Sayın Başbakan, söyler misiniz ne koydunuz yüreği kanayan annelerin önüne!

‘Hatayı da açıkladı özrü de açıkladık’ diyorsunuz.

Allah aşkına söyler misiniz hangi hatayı açıkladınız!..

Allah Aşkına açıklar mısınız? “Özrü de açıkladık” ne demek istiyorsunuz...

Özür diliyorsanız Kasımpaşalı gibi ortaya çıkın ve deyin ki:

“Evet bir hata yaptık hem de öyle bir hata yaptık ki bu hatamız bizi mezarımızda bile rahat bırakmayacak!”

“Özür dilerim ama yetmez. Vicdanlarınızda açtığımız yarayı bir kuru özür dindirmez.”

“Önce sizlerden hakkınızı helal etmenizi sonra Allah’tan bizi affetmesini dileriz”

Diyemiyorsunuz çünkü ilk günden beri yanlış yerde durdunuz.

Roboski görüntülerini izleyen Uludere komisyonu milletvekilleri ‘‘Terörist olmadıkları her halinden belli’’ diyorlar. Milletvekillerinin gördüğünü alanında uzman askerler (veya her kimlerse) nasıl görmez?

Diyorsunuz ki ‘‘silahlı kuvvetlerimiz bu Ahmet mi Mehmet mi bilmez ki’’

Öyle bir silahlı kuvvetleriniz var işte...

Uzaktan baktığında ‘katırı insan, teröristi çoban, kaçakçıyı terörist’’ zanneden silahlı kuvvetleriniz.

İdris Naim Şahin adını taşıyan bir İçişleri Bakanınız var ki mümkün olsa mezarlardaki parçalanmış çocukların cesetlerini çıkarıp Kodese yollayacak.

İlk gün ‘Doğru yerde’’ durmamanın sonuçları bunlar.

Aynı gün İçişleri ile ilgili komuta kademesindekilerin kellelerini alsaydınız, ‘‘Evet bir hata var, o hatayı yapanlar bunun bedelini en ağır şekliyle ödeyecek’’ deseydiniz –mış gibi yapıyor- mış gibi söylüyor- mış gibi davranıyor zorunda kalmadınız.

Pakistan’da konuşana kadar hala bir şeyleri düzeltme şansı vardı.

O şans var mı emin değilim artık.

Sizler konuştuğça vicdanlarımız kanıyor.

Bir şey söyleyecekseniz, doğrusunu söyleyip, gereğini yapın.

Ya da ebediyete kadar susun.

Allah aşkına susun!..¹²⁶

Ruşen Çakır Yeni Şafak’tan kovulan Ali Akel’i ayrılık nedenini ve tepkilerini dile getirdi ve hakkını helal etti.

Ali Akel’in verdiği insanlık ve gazetecilik dersi

Dün sabah erken saatlerde Yeni Şafak gazetesi Washington temsilcisi Ali Akel’in peş peşe twitter mesajını görünce çok şaşırdım ve üzüldüm. ‘‘Yeni Şafak’taki son yazılar üzerine gazetemle yollarımızı ayırmak zorunda kaldık’’ diyen Ali şöyle devam ediyordu: ‘‘Veda satırlarımı sizlerle paylaşmak istiyorum 16 yıl... Muhabirlik, haber müdürlüğü, yazı işleri müdürlüğü ve son beş yılda Washington temsilciliği...16 yıl boyunca yüklendiğim tüm bu görevlerden onur duydum onurla yerine getirdim. Ve 16 yıl sonra Yeni Şafak Gazetesiyle yollarımız ayrıldı. Yuvamdan ve arkadaşlarımdan ayrı bırakıldığım için üzgünüm ancak vicdanım rahat. Hepsini anlıyorum... Patronlarımı, yayın yönetmenimi, kardeş bildiğim çalışma arkadaşlarımı, hepsini. Hepsini anlıyorum. Çünkü zor zamanlar vardır ve biz bugün her zaman olduğundan daha da zor bir dönemden geçiyoruz.

Türk basınında maalesef sayıları giderek azalan vicdanlı gazetecilerden olan Ali Akel’in şu sözlerinin altını özellikle çizmemiz gerekir:

‘‘Böyle dönemlerde konuşmanın, yazmanın bedeli vardır. Birileri her zaman bu bedeli öder bugün bu bedeli ödemediğim içinde onur duyuyorum. Çünkü yanlış değil, doğruyu söylediğime inanıyorum. Nerede olursak olalım, kime çalışıyor olursak olalım, hangi düşünce dünyasına ait olursak olalım doğru değişmez, her yerde söylenmeli ve yazılmalı.’’

¹²⁶ Ali Akel; ‘Özür açıklanmaz dilenir!’, *Yeni Şafak Gazetesi*, yenisafak.com.tr, 25Mayıs 2012.(Aralık 2013).

Önceki günkü ‘‘tasmalar, prangalar ve kelepçeler başlıklı yazımı ‘‘Başbakanın sözleri tek kelimeyle korkutucu ama biz gazetecilere düşense korkmamaktır’’ diye bitirmiştım.

Ali’nin şu sözleri cesaret, korku gibi kavramlarının siyasetler ve ideolojiler üstü olduğunun açık bir kanıtı: ‘‘Türkiye’nin bir korku imparatorluğu olduğuna inanmıyorum ama gazeteciler haber yapmaktan korkarsa, yazarlar yazmaktan çekinirse... Aydınlar konuşmaz, sanatçılar susarsa... işte o zaman yaratılmak istenen bu korku imparatorluğunun duvarına bir kiremit de biz koymuş oluruz.’’

‘Özür açıklanmaz, dilenir.’

Ali Akel’in 16 yıl emek verdiği gazetesinden koparılmasının ana nedeninin ‘‘özür açıklanmaz özür dilenir’’ başlıklı Başbakan Erdoğan’ı Roboski (Uludere) olayı nedeniyle açıkça ve sert bir şekilde eleştiren yazısı olduğunu biliyoruz. Ali o yazısını hükümete şöyle seslenerek bitirmişti. ‘‘Sizler konuştuğca vicdanlarımız kanıyor. Bir şey söyleyecekseniz doğrusunu söyleyip, gereğini yapın. Ya da ebediyete kadar susun. Allah aşkına susun!

Doğrudan hükümetin bir müdahalesi mi oldu, yoksa gazete yöneticileri durumdan vazife mi çıkardı, bilmiyoruz. Zaten önemli de değil. Her iki durumda da çok kötü tabloyla karşı karşıyayız demektir. Ali’nin görüşleri yüzünden işini kaybeden ilk gazeteci olmaması ve sonucu olmayacağını da gözükmesi durumu daha da vahim kılıyor.

Söylenecek çok şey var ama uzatmayalım ve sözü yine sevgili kardeşimiz ve meslektaşımız Ali Akel’e bırakalım: ‘‘Roboski (Uludere) ile başlayan ve Roboski ile sona eren kısa bir veda yazısı bu. Ayrılık vakti geldi, çattı. Ben hakkımı helal ediyorum. Siz de helal ediniz. Türkiye er ya da geç bir gün insanların özgürce yaşayacağı bir ülke olacak’’

Ali’nin temennisine sonuna kadar katılıp hakkımızı helal ediyorum.¹²⁷

‘‘Paşa’’ başlıklı yazısı nedeniyle bir başka ilginç soruşturma Cumhuriyet gazetesi yazarı Bekir Coşkun’a yapıldı.

Cumhuriyet gazetesi yazarı Bekir Coşkun’a 29 Nisan 2012’de yazdığı ‘‘paşa’’ başlıklı yazı için soruşturma açıldı. Genelkurmay Başkanlığı suç duyurusunda ‘‘Coşkun’un ‘‘Paşa’’ adlı yazısıyla TSK personelinin şeref ve haysiyetini rencide ettiği Türk Ceza Yasasının 125 maddesine kamu görevlisine hakaret suçundan soruşturma açılmasını istedi. Konuyla ilgili İstanbul savcılığı soruşturma başlattı. Bekir Coşkun’un Ankara Cumhuriyet Başsavcılığınca ifadesi alındı. Türk Ceza Yasasının 125 maddesinde söz konusu suç için 3 aydan iki yıla kadar hapis cezası öngörülüyor. Soruşturmayı twitter hesabından duyuran yazar şu ifadeleri kullandı:

‘‘Genelkurmay Başkanlığı suç duyurusunda bulundu, savcılık soruşturma başlattı, ifade vermeye gidiyorum...’’

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Paşa yazısından sonra Coşkun’u hedef alarak ‘‘kaleminden pislik damlıyor’’ demiş ve Genelkurmayı suç duyurusunda bulunmaya

¹²⁷Ruşen Çakır; ‘Ali Akel’in verdiği insanlık ve Gazetecilik dersi’ *Vatan Gazetesi*, Haber.gazetevatan.com 31/ 05/ 2012,(Aralık 2013).

davet etmişti. Bekir Coşkun yaşanan gelişmelerin ardından ‘‘Başbakan tarafından hedef gösterildiğini vurgulayarak’’ ben üstüme alınmıyorum. Genelkurmay bir saldırı, bir küçümseme, bir yıpratma arıyorsa onu başka yerde arasın. Başbakan bir yazar için ‘‘kaleminden pislik akıyor’’ dedi. Pekiyi medya ve toplum buna nasıl razı olabilir? Bu mümkün mü? Benim okuyucularımın sayısı az da olabilir. Ama bizler bu ülkenin mutluluğu için emek vermiş, kalem sallamış, elimizden gelen özeni göstermiş insanlarız. Ne oldu peki? Benim dünyam zehir oldu inanılmaz tehditler, küfürler... Ben ve ailem tehdit altındayız şu anda. Bir Başbakan nasıl bir yazarı hedef gösterir. Yeter artık oradan kovulduk, diğerinden sürüldük, oradan atıldık başımıza gelmeyen kalmadı’’ ifadelerini kullanmıştı.¹²⁸

İşte Bekir Coşkun’un o yazısı:

‘Paşa’

Sahipsiz kurt, o gece boyalı kulübenin önünden geçerken gördü onu...

Çok bakımlı, şişman, keyfi yerinde kulübesinin içinde öyle oturuyordu aynı soydan gelen köpek.

Selam verdi.

‘‘Merhaba...’’

‘‘Merhaba...’’

‘‘Adın ne?’’

‘‘Paşa’’

Merak etti:

‘‘Şu önündeki şey ne Paşa?’’

‘‘Yemek tabağım...’’

‘‘İçinde ne var?’’

‘‘Kemiğim...’’

‘‘Şu ne?’’

‘‘Su tasım...’’

‘‘Ya şu yumuşak koltuk gibi olan?..’’

‘‘Minderim... Üzerinde oturayım diye...’’

‘‘Kim veriyor bunları?..’’

‘‘Sahibim...’’

¹²⁸ ‘‘Bekir Coşkun’a o yazı için soruşturma açıldı!’’, www.mynet.com, 17 Mayıs 2012. (Aralık, 2013).

Kulübenin içindeki Paşa bu sefer sordu bu kez:

“Peki sen ne arıyorsun?..”

“Yiyecek...”

“Yiyecek aramakla bulunur mu?..”

“Zor ama bulunabilir... Çok koşturmak lazım... Gece gündüz dolanacaksın... Kimi zaman bulamadığımda o gün aç geçer... Ama mücadele etmezsen ölürsün...”

Kulübenin köpeği Paşa akıl verdi:

“Bir sahibin olsa sana baksa ya... Karnını doyurur, suyunu verir... Hiç yorulmazsın adamım... Aç da kalmazsın, susuz da...”

“Tasım da olur mu?..”

“Olur...”

“Oturmak için minder de mi verirler?..”

“Verirler tabi...”

Kurt sordu:

“Peki şu omzunda parlayan ne?..”

“Tasmam...”

“Ne işe yarar?..”

“Sahibim beni yönettiğine göre bu lazım... Nereye çekerse oraya...”

“Ya onun istediğini yapmak istemezsem?..”

“Karşılığında yapacaksın... Onca şey veriyor yani...”

Döndü gitti öbürü...

Giderken kulübedeki Paşa'ya seslendi:

“Hiçbirisini istemem... Ben özümde kalayım daha iyi...”¹²⁹

Milliyet Gazetesi yazarı Can Dündar ‘Paşa’ yazısı nedeniyle Bekir Coşkun hakkında suç duyurusunda bulunan Genelkurmay’ı eleştirdi işte Can Dündar’ın köşe yazısının o bölümü:

‘Bekir Coşkun’u bırak Uludere’nin hesabını ver.’

Her ülkenin ordusu vahim hatalar yapabilir. Nitekim yapmıştır da...

Şimdi Türk Genelkurmayını suçlayıcı haberler sızdıran Washington’un işgal ordusu Irak’ta, Afganistan’da nice sivil hedefi “yanlışıklıkla” vurup katliamlar yapmadı mı?

Türk ordusu 28 Aralık gecesi Uludere’de tarih boyu utançla hatırlanacak bir hataya imza attı. Ancak en az bu hata kadar vahimi, Genelkurmay’ın faciaya ilişkin kamuoyunu hesap vermeye

¹²⁹ Bekir Coşkun; ‘Paşa’ *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Nisan 2012, (Aralık 2013).

tenezzül etmemesi, aradan 5 ay geçtiği halde sorumluları saptayıp ceza vermemesi oldu. Bu devekuşu tavrı ‘‘Ortada ihtimal filan değil, bilerek girilmiş bir katliam var’’ haklı çıkaracak bir izlenim yarattı.

Konun Wall street Journal’a yansımından sonra Genelkurmayın yaptığı iki cümlecik açıklama kamuoyunu zerrece önemsememenin bir başka örneği olarak kayıtlara geçti. ‘‘Bu faciaya kimin yanlış teşhisi yol açtı’’ konusunda hiçbir söylemeyen katliamın hesabını vermeyen, ‘‘İlk görüntüyü biz tespit ettik’’ diyerek işin özünü gizleyen bir açıklama kimi kandırabilir?

NATO’nun ikinci büyük ordusu, kendi tespit ettiği görüntünün hangi birimde, kimler tarafından, nasıl olup da yanlış değerlendirildiğini onca masum insanın nasıl suçsuz yere katledilebildiğini açıklamaktan acizse ‘büyük’lüğünü kim takar?

Başbakan’ın yapması gereken, bir yanına Genelkurmay Başkanı’nı, öbür yanına Milli Savunma Bakanı’nı oturtup kamuoyunun önüne çıkmak, katliama yol açan süreçle ilgili ayrıntılı bilgi sunmak, iktidar adına özür dilemek ve bu faciaya neden olanların görevden alındığını açıklamaktır.

Bunu yapmadı.

‘‘Kimsesizlerin kimsesi’’ olma iddiasını çöpe attı. Sınır boyundaki kimsesizleri kimsesiz bıraktı.

‘‘Tazminatı veririm, arkadaşı, akrabayı gönderirim. Unutulur gider’’ sanırdı.

Böylece hem yakınlarını kaybedenlerin vicdanını yaraladı hem de şimdi şikayet ettiği uluslar arası spekülasyonların önünü açtı.

Ne var ki Türk basını unuttuysa da dünya unutmadı.

Daha da fecisi bu duyarsızlık Kürtlerde ‘‘Bizim canımızın zerrece değeri yok’’ algısına ve kopuşuna yol açtı. Uludere’deki kayıtsızlığın bölgede yarattığı tahribat zamanla çok daha derinden hissedilecektir.

Genelkurmay Başkanlığı, Bekir Coşkun’un ‘‘Paşa’’ yazısına çok içerlemiş, Bunu hakaret saymış, suç duyurusunda bulunmuştu.

Ne hassasiyet!..

Yönettiği karargahın vahim hatası sonucu bombalanmış 34 insanın kanı Irak sınırında yerde dururken, bunun hesabını vermeyen komutanın bir köşe yazarından hesap sorması ve yazdıklarından ötürü cezalandırmasını istemesi olsa, olsa Bekir Coşkun’un yazısını haklı çıkaracak bir görüntüdür. Bekir Coşkun ifade verirken Genelkurmayın Uludere tavrı, yazıma kanıttır’’ dese yeterdir.

Ya Genelkurmay, Uludere rezaleti orda dururken yazıdaki yaklaşımın doğru olmadığını nasıl ispat eder?

Hükümetlerin koruyucu kollarının ‘‘Paşa’ları ebediyen kollamaya yetmediğini gün gelince eski hesapların sorulabildiğini, son yargılamalar kanıtlamıyor mu?

Türkiye hep böyle mi gidecek sanılıyor?¹³⁰

‘‘Savaşta böyle bir şey olur mu?’’ Başlıklı köşe yazısıyla Star Gazetesi yazarı Bekir Berat Özipek Uludere olayına şöyle temas etmiş.

‘‘Savaşta böyle şeyler olur mu?’’

¹³⁰Can Dündar; ‘Bekir Coşkun’u bırak Uludere’nin hesabını ver,’ *Milliyet Gazetesi*, gundem.milliyet.com.tr, 20 Mayıs 2012. (Aralık 2013).

Ben Uludere konusunda Hükümeti eleştirirken haklı ve tutarlıyım. Ama Hasip Kaplan değil. Ben Uludere için feryat ediyorsam orda öldürülenler Kürt olduğu için değil, öldüren devlet güçleri olduğu için de değil. Öldürülenler masum insanlar olduğu için feryat ediyorum.

Ama acaba o ve partisi de bu temelde mi kınıyor Uludere'yi? Yoksa cinayetler konusunda seçici mi davranıyor? "Uludere'nin sorumlusu başbakandır ve sorumlular tarihe katil geçecektir" Kaplan. Eğer PKK yapmış olsaydı böyle diyecek miydi, yoksa sorulduğunda söylenenler kabilinden sade suya trit bir geçiştirme açıklamasıyla mı yetinecekti? Hepimiz biliyoruz ki ikincisi olacaktı. Uludere'de açık bir özür, helalleşme ve sorumluların cezalandırılması gerçekleşene kadar sürecek benim mücadelem.

Ama herkesin bu kutsal savaşa aynı saygın gerekçelerle katılmadığını da bilerek.

Kürt Sorununda ilk günah Kemalist devletindi. İnkâr, asimilasyon, tedip, tenkil,tehcir ve katliamla sorunu o başlattı.

Bu yüzden de onlarca yıl boyunca on binlerce masum insan canına mal olan isyan ve çatışmaların yitip giden ve savrulan hayatların asıl sorumlusu odur. Kürt sorununda ilk defa demokratikleşmenin ulaşılabilir bir hedefi ifade ettiği bugün ise çatışmaların, yitip giden ve savrulan hayatların asıl sorumlusu ise masayı deviren PKK'dır.

Uludere katliamı hiç yaşanmayabilirdi. Bu insanlar ölmeyebilir, Kürtlerle Türkler arasında bir kez daha nifak girmeyebilirdi. Eğer PKK masayı devirip bu kanlı yolu yeniden açmamış olsaydı biz bugün bunları konuşuyor olmayacaktık.

Bu fırsatı ona PKK verdi.

Kürt sorununda ikinci günah PKK tarafından işlendi ve Uludere için elverişli zemin bizzat onun tarafından sağlandı. Dolayısıyla bugün yaşanan bütün ölümlerin asıl sorumlusu PKK'dır; tıpkı yakın geçmişe kadar devlet olduğu gibi.

Bugün bu ülkede silahlı mücadeleyi meşru kılacak koşullar yok. Bugün silaha davranmak ve kan dökmek cinayettir; birini gasp veya hırsızlık için öldürmekle Welat için veya PKK öyle istiyor diye öldürmek arasında fark yoktur. İkisi de cinayettir.

Bugün silaha devam etmek can çekişmekte olan eski müesses nizamı ve Ergenekon devletini geri getirecek tek kapıdır ve PKK hiçbir ahlaki ve siyasi meşruluğu olmayan cinayetleriyle bu kapının kapanmasını önlemektedir.

Onun cinayetlerini meşru görmek, izah etmek veya mantığa büründürmeye çalışmak da suçla manen ortak olmaktır ve bütün yetim çocukların vebali onların da boynunda olacaktır. Ben dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir koşulda silahlı mücadele olmaz demiyorum. Olur, yeri gelir "direnmeye hakkı" doğar. Ama bugün bu ortamda değil. Bağımsızlık bile değil, özerklik için bunca kan dökmeyi kimse açıklayamaz, kimse de bunun için olduğuna ikna edemez.

Ben "ezilenlerin milliyetçiliğini" mazeret kabul etmem. Milliyetçilik, milliyetçiliktir ve hepsi pistir.

Kürt Sorununda Kürtlerin haklarından yana taraf olmam, dört yaşındaki çocuğu yetim bırakan zulmü sineye çekmemi gerektirmiyor. Vahşet vahşettir ve bu devletin sicilinin bozuk olması PKK'nınkini görmemeyi gerektirmiyor.

BDP vesayet altında olduğu için mi PKK'nın cinayetlerini eleştirmiyor? Sanmıyorum öyle olsaydı en azından Uludere için de söz söylemelerinin ahlaki meşruluğunu kendi elleriyle yok ettiklerini bildikleri için susarlardı.

Ama sorun onların da Türk ulusalcılarıyla aynı adalet terazisini kullanmaları, aynı kötülüğü farklı terazide tartmaları. Böyle bakınca sivil siyasetçilerin kaçırılmasını "savaş süreçlerinde bu tür şeyler olabiliyor" şeklinde açıklıyor Pervin Buldan.

Nasıl bir zihniyettir bu böyle?

Bunu diye sorarlar, siz Uludere'ye ne olduğu için karşı çıkıyorsunuz? Orada masum insanlar olduğu için mi yoksa öldüren "karşı taraf" olduğu için mi?

Savaşta böyle şeyler de olur mu?

Herkes için genel bir kural olmasını isteyeceğimiz biçimde davranmamızı öğütler Kant;

İster misiniz "savaşta bu tür şeyler olur" kalıbının genel bir kural olmasını?

BDP çözümün yolunu açmakta hayati bir rol oynayabilirdi.

Ama bunu yapmıyor ve sorunun bir parçası gibi davranıyor.

Görünen o ki işimiz zor ve sorunumuz sadece siyasi değil...¹³¹

Ahmet Altan, dindar kesimin Uludere olayına yaklaşımını "Dindarlar ve Kürtler" başlıklı köşe yazısında şöyle dile getirir.

"Dindarlar ve Kürtler"

Bilebildiğin kadarıyla dindarlar bu dünyayı bu dünyayı bir imtihan yeri olarak görüyorlar. Sonsuzluğun yaşanacağı "ahiretteki" asıl hayatın nasıl olacağı bu dünyada verilen "imtihan" da belli olur.

Bu "imtihanın" kuralları belirlenmiş bir "görünür" olan ve uyulması nispetten daha kolay bulunan "ibadet" var. Bir de "görünürlüğü" daha az olan ve uyulması anladığım kadarıyla çok daha zor olan "ahlak, dürüstlük, hakşinaslık, kul hakkı yememe, her yaratılanı yaratandan ötürü kendine bir emanet olarak görme" var. Camiler dolup taşıyor, ramazanda lokantalar kapanıyor, Hacc'a kabilelerle gidiliyor, içki içilmiyor, ibadette dindarlarımızın bir aksaklığı yok. Peki ya "ahlak, dürüstlük, hakşinaslık, kul hakkı yememe, her yaratılanı yaratandan ötürü kendine bir emanet gibi görme" nasıl gidiyor? Dindarlar Allahın bütün kullarını kendilerine bir emanet gibi görüyor mu, onların haklarını savunuyor mu, haksızlığa karşı başkaldırıyor mu, Allah'ın bütün kullarını "eşit" yarattığına iman ediyor mu?

Bütün kulların haklarını koruyor mu?

Yoksa bazı kulları diğerlerinden ayırıyor mu?

Burada "dindarların" açık ve kesin bir cevap vermesi gereken temel bir soru duruyor, "milliyetçi bir insan" dinin bütün emirlerine, ahlakına, dürüstlüğüne, eşitlik anlayışına uygun davranabilir mi?

Geçenlerde Altan Tan Kürt meselesinin çözümünde din alimlerinden bir "fetva" istiyordu.

Benim cehaletimi bağışlasın dindarlar ama "o fetva" Hz. Muhammed'in "veda hutbesinde verilmedi mi?

Peygamber "kavmiyetçiliğe" karşı çıkmadı mı?

Daha ne fetvası?

O korkunç "Türk-İslam sentezi" kavmiyetçiliği dinin kalbine yerleştirip, islamın eşitlikçiliğini, hakperestliğini, dürüstlüğüne tarumar etti.

"Türk" lafının önde geldiği bir "İslam anlayışı" olabilir mi?

¹³¹ Bekir Berat Özipek; "Savaşta böyle şeyler olur mu?", *Star Gazetesi*, stargazete.com.tr/06/06/2012, (Aralık 2013).

Bu Müslümanları ne kadarı Türk, ne kadarı İslam?

İslami inanç kendi varlığını "bir kavmin adıyla" birleştirir mi?

Türk-İslam sentezine inanmış bir "Türk" Müslüman kendi kavminden olanları diğer kavimlerden ayırmaz mı, diğer kavimlerden üstün görmez mi, diğer kavimlerin insanlarına üstten bakmaz mı?

Peki bu dine uyar mı?

"Türk-İslam sentezine" inanan, bunu dine uygun gören Türk Müslümanlar "Kürt-İslam sentezini" de kabul ediyor mu?

Türk-İslam sentezini kabul ettiklerine, İslam'a bir kavim adı eklemeyi uygun bulduklarına göre Kürt-İslam sentezine de bir itirazları olamaz.

Aynı Allah'a aynı kitaba aynı peygambere, inanan insanların "kavimlerinden" dolayı ayrılması dinen caiz mi peki?

Türk'le Kürt'ün Müslümanlığı nasıl farklılaşıyor?

Ahirette insanlar kavimlerine göre mi ayrılıyorlar?

Kürtler bir yanda Türkler bir yanda mı duracak?

Ahirette böyle bir ayrı gayrı var mı?

"Ahirette öyle ayrı gayrı yoktur, herkes Allah'ın kuludur" diyorsanız, ahretin kapısı sayılan bu dünya da neden böyle bir ayrılık, gayrılık, milliyetçilik var?

Bunun dinen cevabı nedir?

Bakın orada hakları gasp edilen koca bir Kürt halkı var, çok acılardan, işkencelerden geçmişler, bugün çocuklarına kendi ana dillerinde eğitim vermiyorlar, yaşadıkları, vatandaşı oldukları ülkenin adı başka bir "kavimin" adını taşıyor, burada her şey Türk, sanki Kürtler burada yoklar.

"Türk- İslam sentezi" bunu doğal kabul ediyor.

"Türk" bunu doğal kabul edebilir.

O sentezin "ikinci" kavramı olan "İslam" da bunu doğal kabul ediyor mu?

İslam, "daha kalabalık olan kavimlerin sahip oldukları haklara, sayıca daha az olan kavimler sahip olamaz mı" diyor.

İslam böyle bir din mi?

Yoksa İslam "eşitlikten" yana bir din mi?

Eşitlikten yanaysa nasıl "Türk-İslam sentezi" diye bir anlayış olabilir, "eşitlikten" yana değilse bu nasıl bir din?

Kulların eşitliğini reddeden bir din olabilir mi?

Neden Türk Müslümanları "Kürt kardeşlerinin" haklarını savunmuyor, onların eşitliği için mücadele etmiyor, onların uğradığı haksızlıklara karşı çıkmıyor?

Son zamanlarda Uludere katliamını tartışıyoruz ama "Türk" Müslümanlar çok suskun. Bütün İslam alemini kapsayan "Müslüman vicdanı" diye ortak bir değer yok mudur, her coğrafi bölgeye göre, her ait olduğun kavme göre bu "vicdan" değişik ses mi verir?

İslam'ın ortak değerleri arasına "vicdan" girmez mi?

Haksız yere öldürülmüş insanların hakkına sahip çıkmak "İslam'ın kuralları" arasında yer almıyor mu?

Bir Müslüman, iktidarda kendi "yakınları" olduğu zaman "haksız" ölümler karşısında sesiz kalmayı dinen daha mı uygun bulur?

Pekiye ben bu ülkenin bütün Müslümanlarına sorayım onlar ister cevap versin, ister görmezden gelsin.

Hz. Muhammed yaşasaydı Uludere katliamı karşındaki tavrı ne olurdu?

"Hazreti Muhammed susardı" dersiniz ben de bir daha asla din ve dindarlar hakkında tek kelime yazmayacağıma söz verir, sizi rahat bırakırım, peygamberi Uludere katliamı karşısında susacak bir din zaten benim ilgimi çekmez.

Ama "peygamber susmazdı" dersiniz "Ey Muhammed'in ümmeti siz niye susuyorsunuz" derim.¹³²

Türkiye'nin önde gelen ilahiyatçı-sosyolog- gazeteci Ali Bulaç ise "Mazluma dini sorulmaz" yazısı İslam dininin konuya yaklaşımını sunması açısından dikkat çekicidir: "Mazluma dini sorulmaz"

1992'nin yazıydı. Bosna- Hersek referandumla Yugoslavya'dan ayrılmaya karar vermiş. Bunun üzerine Sırpalar Bosna'ya saldırı başlatmıştı. Müslümanlar savunmasız ve zayıftı. Bir gün Çağaloğlu'nda iki genç yanıma geldi: Burhan Metin ve Ahmet Faruk Yanardağ. Bir şeyler yapmamız gerektiğini söylediler. Ne yapabiliriz diye sordum, ancak yazıp çizip anlatabilirdik. İki genç bundan başka şeyler de yapabileceğimizi söylediler. "Sen ilk adımı atarsan birçok insanı, kanaat önderini, yazarı bir araya getirebiliriz" Fikir bana makul geldi, hemen kabul ettim. Cevat Özkaya'ya koştum, o dünden hazır. Derken Hüsnü Kılıç, Osman Bostan Abdurrahman Arslan Nurettin Yaşar ve daha birçok arkadaşı bir araya getirdik. Süleyman Gündüz o gün bir araya gelen isimlerin büyük çoğunluğunu 4 Mart 2012 tarihli Yeni Şafaktaki köşesinde saymış.

Uzun görüşmelerden sonra "Bosna Dayanışma Gurubu"nu oluşturmaya karar verdik. Grup Bosna davasını anlatacak, kamuoyunu bilgilendirip hassasiyetini artıracak ve yardım toplayacaktı" Bosna hakkında bilgi toplamaya başladık sonradan bizim hariciyenin dahi sınırlı bilgilere sahip olduğunu anladık kısa zamanda Türkiye'nin her tarafında muazzam bir enerji harekete geçti. Geçen hafta Sakarya Bosna Dayanışma Derneği, dönemin Dış İşleri Bakanı Hikmet Çetin başta olmak üzere bir çok kişiye Bosna davasına yaptıkları katkılar dolayısıyla plaket verdi. Sağ olsunlar düzenledikleri geceye beni de davet ettiler. Abdurrahman Dilipak ile bize plaket verdiler çok duygulandım.

Bosnalılara yönelik katliam başladığında, Yugoslavya'dan bir şekilde ayrılan diğer bölgelere göre Boşnakların çok daha acı bir acı yaşayacaklarını tahmin etmiştik. Boşnaklar bu acıyı sadece Müslüman olduklarından dolayı yaşadılar. Bundan hareketle Bosna davasını şu sloganla kamuoyuna duyurmaya çalışıyorduk: "Bosna ikinci Endülüs olmasın" belki Endülüs kadar değil ama ona yakın katliamlar yaşandı. 250 bin şehit 170 bin sakat 2 milyona yakın mülteci ve 50 bin civarında tecavüze uğrayan Boşnaklı Müslüman kadın ve genç kız.

Avrupalıların sesi çıkmıyordu. Çünkü Avrupa'nın göbeğinde Müslüman bir devleti istemiyorlardı. Son ABD müdahale etti ama tam Müslümanlar kesin zaferi elde edecekken, onları engelledi. Sözde Müslümanları kurtardı. 21 Aralık yazısında Süleyman Gündüz İslam aleminde acımasızca kıyılan Müslümanları sayıyordu. Afganistan'dan Filistin'e, Çeçenistan'dan Suriye'ye, Irak'tan Lübnan'a kadar...

¹³² Ahmet Altan; 'Dindarlar ve Kürtler', www.taraf.com.tr 23 Mayıs 2012.(Aralık 2013).

Güzel diyordu ‘‘Toprağa düşürülen her çocuk bizimdir’’ geçen sene 28 Aralık’ta Uludere’de ‘‘ne şekilde vurulduğunu hala anlayamadığımız 17’si çocuk 35 kişinin acısını yüreğimizde taşıyoruz. Olayın hala vuzuha kavuşmamış olması, ‘‘bir özü’n dahi esirgenmesi’’ kabul edilebilir değil. Uludere bir milat, kimse neler olup bitişini örtbas edemez. Günün birinde elbet her şey açığa çıkacak. Bu dünyada olmazsa bile öbür dünyada anlaşılacak ve kim bu katliama karıştıysa, Hakimlerin hakimine hesap verecektir. Müslüman olmak bütün Müslümanları yekvücut bilmektir. Zulme maruz kalanların etnik kökenlerinin, kavim ve bölgelerinin bir önemi yoktur. Filistin’e ağlayıp, Halepçe’ye gözyaşı dökmeyenler, Karabağ’da katledilenlerin acısını yüreğinde hissetmeyenler; Bosna, Afganistan, Somali veya Yemen, Bahreyn veya Irak, Suriye veya Keşmir için aynı hissiyatı taşımayanlar dinin evrensel kardeşliğinin ne olduğunu tam kavramış sayılmazlar. Müslümanlar sadece din kardeşliği için değil hangi dinden ve ırktan olursa olsun zulme uğrayan herkes için de acı hisseder, kendilerini onların yardımına koşmakla yükümlü hisseder. Çünkü prensip şudur: Mazluma dini sorulmaz!¹³³

Yeni Şafak yazarı Hilal Kaplan Şırnak Uludere’de 35 kişinin ölümüne devletin ve medyanın gerektiği kadar ilgi göstermediğini dile getirdiği yazısında Kürt vatandaşlardan özür diledi.

Hilal Kaplan ‘‘şimdi 35 vatandaşımızın katili PKK olsaydı olabilecekleri düşünün’’ dedi ve bizi ilgilendiren masum insanların ölmüş olması değil onları kimin öldürdüğü...

Ben Türk bir aileye mensup eli kalem tutan Müslüman bir kadın olarak, kendi adıma tüm yaşananlardan ötürü, yapabildiklerimin sınırlılığında ötürü başta cenazesi olan aileler olmak üzere tüm Kürt kardeşlerimden özür diliyorum. Yasınız, yasımızdır. Unutmayacağız, unutturmayacağız’’ dedi.¹³⁴

İşte Hilal Kaplan’ın ‘‘Özür diliyorum’’ başlığıyla kaleme aldığı yazısı:

‘‘Özür diliyorum’’

‘‘35 masumun kanına girildi. Kan döken, devletin savaş uçaklarıydı. Bombalama emrini onaylayan devletin güvenlik güçleriydi. Ölense halktı. Çoğunluğu 12-18 yaşları arasında olan bölgedeki askerlerin bilgisi dahilinde hareket eden, eğitimi için harçlığını çıkarmaya çalışan gencecik çocuklar. Uzun süre üç maymunu oynayan medya mahallesi yönünü –eskiden geneltirmeye’ yaptığı gibi- hükümete çevirip ‘‘hazır ol’da’’ bekleyerek haber yaptı, yapıyor. Katledilenlerin de Cumhurbaşkanı olması beklenen Gül, bir Cuma namazı çıkışı ayaküstü başsağlığı diliyor. Bombaları atan Türk silahlı kuvvetleri sanki 35 kişi durduk yere eceliyle ölmüş gibi soğuk bir başsağlığı mesajı yayılıyor, hiçbir sorumluluk kabul etmiyor. Orduya hakim olduğu imajını veren Başbakan Erdoğan, yine Cuma namazı çıkışında ayaküstü açıklama yapıp 35 Kürt kardeşinin hakkını değil, devletin hakkını savunuyor. Sivillerin öldürüldüğü gün gibi ortadayken hükümet adına görüş bildiren Hüseyin Çelik cümleye ‘‘hata varsa...’’ diye başlıyor. Ardından daha soruşturma bile yapılmamışken ‘‘kasıt olmadığından eminiz’’ diye ekliyor.

¹³³ Ali Bulaç; ‘Mazluma Dini Sorulmaz’, *Zaman Gazetesi*, www.zaman.com.tr, 24 Aralık 2012, (Aralık 2013).

¹³⁴ ‘Yeni Şafak Yazarı Hilal Kaplan Kürt vatandaşlardan özür diledi,’ www.internethaber.com, 2 Ocak 2012, (Aralık 2013).

Bir hastanenin bodrum katında 35 kişinin bedenine otopsi yapılırken aileler ayazda ağlaşırken gazeteci milletin bir kısmı fasıl programını iptal etmemekle kalmıyor bunu sosyal medyada ele güne duyurmaktan da haya etmiyor.

Birinin ayağına yanlışlıkla basılsa dahi özür dilemek gerektiği bilinir. Otuz beş gencin bedeni bombalarla paramparça, devletin hiçbir kademesi sorumluluk beyan etmiyor, özür dilemeye yanaşmıyor. Sadece sabır dilemekle meşguller. Görevden uzaklaştırılan bir kişi bile yok.

Şimdi otuz beş vatandaşımızın katili PKK olsaydı olabilecekleri düşünün. Cumhurbaşkanı resmi bir mesaj yayınlayıp baş sağlığı dileğinde bulunacaktı. Başbakan Erdoğan bir basın toplantısı sırasında daha önceki ‘‘Çiğerim yanıyor’’ açıklamasına benzer duygulu bir konuşma yapacaktı. Medya tüm gelişmeleri ‘‘son dakika’’ olarak duyuracak, hadisenin adını ‘‘Irak sınırında Operasyon’’ diye değil, ‘‘Irak sınırında katliam’’ olarak koyacaktı. Bunların hiçbiri olmadı. Çünkü bizi ilgilendiren masum insanların ölmüş olması değil, onların kimin öldürdüğü... Uludere katliamında sorumlu olanlar cezalandırılmazsa özür beyanı ve tazminat yoluna girilmezse o acılı ailelerine ortak olunmaz, bölge halkının psikolojisini dikkate alan uygulamalar gidilmezse artık istediğimiz kadar ‘‘kardeşiz’’ diyelim; Kürtler kendi acısını görmeyen bir devlet aygıtı, onun hizmete hazır medyası ve katliama bahane arayan kamuoyundan ötesini görmeyecekler. O yüzden ‘‘Türlere göbekten bağlı değiliz’’ diyen Murat Karayılan’a ‘‘Kürtler özerklikle yetinmeyecek’’ diyen Leyla Zana’ya boşuna kızmayın. Onlar üzerlerine düşeni yapıyorlar. Esas olan kardeşlik bilincini yansıtacak bir yönetim, medya ve kamuoyu tesis etmektedir. Başbakanın telefonla da olsa cenaze evini arayıp ‘‘acınız acımızdır’’ demesi üç bakanın taziye ziyareti geç de olsa atılmış olumlu adımlardır. Ancak nasıl ki 35 gencin kanına girmek bir saat aldıysa sorumluları bulup cezalandırmak da aylar sürmemelidir. Soruşturma bitene kadar bombalamayla direkt bağı olanlar görevden uzaklaştırılabilir. Ben Türk bir aile’ye mensup eli kalem tutan Müslüman bir kadın olarak kendi adıma tüm yaşananlardan ötürü başta cenazesi olan aileler olmak üzere tüm Kürt kardeşlerimden özür diliyorum. Yasınız yasımızdır. Unutmayacağız unutturmayacağız.¹³⁵

Uludere olayı sırasında Başbakanla sert polemiklere giren bir başka sivri kalem elbette ki Taraf gazetesi yazarı Mehmet Baransu’ydu. Baransu, ‘‘Uludere’nin kanı elinize bulaştı’’ yazısıyla şöyle sitemde bulunmuştu.

‘‘Uludere’nin kanı elinize bulaştı’’

Türkiye geçen hafta önce Abdullah Öcalan’ın barış çağrısını ardından Mavi Marmara gemisi ile olarak Obama’nın temasları sonucunda İsrail’in Türkiye’den özür dilemek zorunda kalmasını konuştu. Bu iki olayın yanı sıra ardan gündem arasında kaybolup giden başka bir gelişme daha yaşandı. Uludere komisyonu çalışmasını bittirip asıl raporunu kamuoyuyla paylaştı. Rapor 84 sayfadan oluşuyordu. Özet ise şuydu;

‘‘olaydan kasıt yok kazadan önce Fehman Hüseyin’in de arasında bulunduğu gurubun eylem yapacağı yönünden MİT’ın Genelkurmay’dan telsiz kestirmelerinden istihbarat alınmıştır. 34 kişi bombalanmıştır.’’

Raporu okudukça, istihbaratı, vur emrini vereni kapatmak için gösterilen çabayı gördükçe vicdanım sızladı.

Uludere herkesin unuttuğu...

Unutmak istediği...

Unutturmak istediği...

Konuşmaktan çekindiği bir gerçektir.

¹³⁵ Hilal Kaplan, ‘‘Özür Diliyorum’’, *Yeni Şafak Gazetesi*, yenisafak.com.tr, 1 Ocak 2012. (Aralık 2013).

BDP çoktan unutmıştı, Abdullah Öcalan ve PKK, Uludere kelimesini ağzına almıyordu, iktidar ise olayı konuşmak şöyle dursun konuşanı cezalandırıyordu. Mavi Marmara'da "şehit" düşenlere ağlayanlar Uludere'de ölenler için "ama kaçakçılardı, teröristlerdi, olur böyle kazalar" vicdansızlığına sığınıyordu. Dindarları ama katliamı kutsuyorlardı.

Dedim ya raporu okudukça vicdanım sızladı.

Olayı kapatmak için gösterilen çaba karşısında Müslümanlığımdan, insanlığımdan utandım. Başından itibaren Uludere gerçeğinin peşini bırakmadım. İktidarın MİT'in şahsımı hedef almasına aldırış etmeden, peşime MİT elemanlarını takmalarına inat gerçeği aradım. Ve bugün görüyorum ki ilk gün "istihbarat bizden gitmedi" diyenler rapor adı altındaki metinlerde "bizden istihbarat gitti ama bunlar geneldi" itiraflarında bulunmaya başlamışlar.

Hatırlarsanız Uludere katliamı yaşandığında MİT'ten giden beş istihbaratçı sizlerle paylaşmıştım. Tüm istihbaratlarda Fehman Hüseyin'e dikkat çekiliyordu. İsterseniz gelin o istihbarat notlarından 21 Aralık 2011'dekine bir kez daha bakalım:

21Aralık 2011 "istihbarat çoğunlukla güvenilir nitelikte ve haber elemanı kaynaklı." (Yani PKK'nin içinde bulunan MİT ajanlarından) PKK üyesi Topal Bedran kod adlı Sait Tanıt, Şırnak Uludere Ortasu'daki üç bölgeleri, askeri birlikler ve hareket tarzları, bölgedeki asker sayısı ve Ortasu'daki Örgüte yakın korucular hakkında araştırma yapıyor. PKK Zagros sorumlusu Dr. Erdal Bahoz kodlu Fehman Hüseyin, Şırnak Uludere Ortasu bölgesinde yer alan Dügün Dağı karşısında Türkiye sınırına 10 km uzaklıkta telsizle konuşuyor. Keşif çalışması ve Dr. Bahoz'un sınır bölgesine yakın mntıkada bulunması, adı geçen alanda bir eylem arayışı olabileceği yönüyle önemlidir."

Diğer dört istihbarat gibi aynı olan bu istihbaratçı yayımlamamın ardından peki ne oldu?

Önce Başbakan Tayyip Erdoğan sahneye çıktı "böcek, cambaz" yakıştırmaları arasında şahsımı hedef aldı. Ardından MİT, 31 Aralık 2011 günü ilk resmi açıklamasını yaptı; "istihbaratın MİT'ten kaynaklandığı yönündeki iddialar gerçeği yansıtmamaktadır" dedi.

Bir hafta geçmeden bu kez MİT, gazetecileri davet edip ikinci bir açıklama yaptı. Önce şahsımı hedef aldılar. Ardından şu açıklamayı yaptılar:

"Anılan gazeteci asılsız iddialarını devam ettirebilmek için daha önce kurguladığı mizansende değişikliğe giderek, kelime oyunları yapmak suretiyle operasyonla ilgisi olmayan ve bölgedeki örgütsel hareketliliğe dair kendisine sızdırılan bir kısmı güncelliğini yitirmiş raporları, olayla ilişkilendirme gayretine girmiştir. Bu raporda da iddia edildiği gibi bir gurubun, Türkiye'ye illegal geçiş yapacağına dair bir bilgi kesinlikle yer almamıştır."

Sonra ne mi oldu?

Komisyonun dört gün önce açıkladığı raporunun MİT başlıklı bölümünü yani 41. Sayfayı okumanızı tavsiye ederim. Özetle denen şu; "Güncelliğini yitirmiş genel istihbarat verdik, geçiş değil görülme dedik. Kuzey Irak'ı kastettik. Geçiş tarihi ve geçiş yapacak gurubun bilgisi yoktu.(komisyon raporunda tarih yanlış yazılmış 2011 yazacaken 21 Aralık 2012 denmiş)

Bu gerçeklerin ardından şu soruları sormak hakkımız: Hani sizden hiç istihbarat gitmemişti? 21Aralıktaki istihbarat notunda yer alan Uludere-Ortasu, Fehman Hüseyin, 10 km sınır bölgesine yakın yer, eylem hazırlığı gibi detaylar genel bir istihbarat raporu mu? Bu nokta atışlı ayrıntılar, bir anda nasıl genel oldu? Dügün dağı Uludere'nin bulunduğu bölgede değil mi? Neden bugün Kuzey Irak diye kelime oyunu yapıyorsunuz? Kurgu ve mizansen adı altında bu kelime oyunlarını yapan ben miyim yoksa siz misiniz sevgili MİT yetkilileri? Hedef, isim yer, kelime kestirme olan bir istihbarat raporunu kelime oyunları ile neden bugün değiştirme ihtiyacı duyduunuz? Bu kurguyu niçin yaptınız? Katliamdan altı gün önceki rapor nasıl güncelliğini yitirmiş oluyor? Biliyorum zor sorular sordum. Cevabı sorulmayacak sorular. Son sözüm şudur:

Uludere'nin kanı Medyanın, iktidarın, MİT'in, Genelkurmayın eline bulaşmıştır. Özur bile kendilerini kurtarmaz. Hesabı öte tarafta görülür.¹³⁶

Bu bölümde Uludere olayının vuku bulmasıyla basının tutumunu ve basının hem kendi içinde hem de hükümetle yaşadıklarını; cereyan ettiği haliyle, nesnel bir perspektiften aktarmaya çalıştık. Burada üzerinde durulması gereken Türk basınının Uludere olayına yaklaşımıydı. Uludere olayında Türk basınının tutumu ciddiye alınması gereken önemli konulardan biridir. Uludere olayının Türk basınında yansımalarının gecikmesi, içerdeki basın dururken olayın dış ajanslardan alınması ve olayın üzerinden saatler geçmesine rağmen olayın bir gün sonrasında iddia düzeyinde verilmesi bazı basın kesimiyle hükümet arasında çok ciddi tartışmalara sebebiyet verdi. Uludere olayı gibi ortada ciddi bir mesele vuku bulurken Türk basınının isteyerek veya istemeyerek olaya kayıtsız kalması (veya sansür edilmesi) yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü kuvvet olarak bilinen basın; halk adına iktidarı, devlet kurum ve kuruluşlarının faaliyetlerini eleştirme ve denetleme hakkının ihlal edilmiş olduğuna delalet eder. Böyle durumlarda şartlar ne olursa olsun basın; tarafsızlık ilkesine sadık kalarak, kendi misyonundan taviz vermemesi ve üzerine düşeni yapmasının gerektiğinin kanaatindeyiz. Aksi takdirde basın, demokratik açılımda yapıcı değil yıkıcı bir rol üstlenmiş olur. Basının oynaması gereken rolü olaylara önyargısız, tarafsız ve nesnel bir şekilde yaklaşp olayları ele alması ve halk adına halkın hakkını iktidar, devlet kurum ve kuruluşlarında aramasıdır.

¹³⁶Mehmet Baransu, 'Uludere'nin Kanı elinize bulaştı', *Taraf Gazetesi*, www.taraf.com.tr, 25 Mart 2012. (Aralık 2013).

SONUÇ

Bu çalışmada öncelikle Kürt meselesi tarihsel süreçte ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Konunun iyi bir şekilde anlaşabilmesi için birinci bölümde Kürtlerin tarihsel süreçteki konumları ve ilişkileri incelenmiştir. Ayrıca Kürt meselesinin ortaya çıkışı ve “Demokratik Açılım Süreci”ne nasıl gelindiği meselesine tarihsel gelişim ışığında yer vermeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümde ise, “Demokratik Açılım süreci” üzerinde durmaya çalıştık. Süreç neden, nasıl, ne zaman başladı ve bu süreçte neler yapıldı, hangi aşamalardan geçildi, ne kadar mesafe kaydedildiği üzerinde durmaya çalıştık.

Araştırmamızın başlığını oluşturan Medyanın rolü meselesi üçüncü bölümde ele alınmıştır. Demokratik açılım sürecinde yaşanan olumlu gelişmelere rağmen bu bölümde yaşanan olumsuzluklardan birisi olan Uludere meselesi ve basının tavrı bizi en çok ilgilendiren ana temadır.

“Demokratik açılım” sürecinde çok ciddi adımlar atılırken son bölümde incelediğimiz Uludere olayının yaşanmasına bağlı gelişmeler ve medyanın buradaki pozisyonu özellikle son bölümde incelenmiştir. Haberleşme ve iletişim teknolojisinin sınır tanımadığı bir dönemde Uludere’de yaşananların basından gizlenmesi dikkatle ele alınması gereken bir meseledir. Bu olaylar bir bütün olarak, hükümetle medyanın sivri kalemleri arasında büyük tartışmalara yol açmıştır.

Bu sürecin devamında Hükümet bir kısım medyayı hedef alan sert çıkışlar yapmıştır. Kanımızca, “Demokratik açılım” sürecinde Uludere katliamı, sürecin mimarlarından bağımsız gelişmiştir. Şüphesiz ki, parlamenter demokrasiye sahip bir devlette yasama, yürütme, yargıdan sonra dördüncü kuvvet olarak bilinen basının, kamuoyunu açıklama, oluşturma, iktidarı, devlet kurum ve kuruluşlarının faaliyetlerini halk adına eleştirme ve denetleme gibi son derece önemli olan görevleri elinden alınırsa veya sansüre tabi tutulursa demokratik parlamenter devletlerin vazgeçilmez yapı taşlarından olan basının özgürlüğü (iletişim özgürlüğü) ifade özgürlüğü, kısıtlanmış olur.

Bu da otoriterleşme ve totaliterleşme anlamına gelecektir. Böyle kriz durumlarında fevri ve baskın değil de itidal olmak ve meseleyi sorgulayıcı olarak ele almanın daha yapıcı olacağı kanısındayız. İşte bu bakış açısıyla son bölümde, Kürt sorununu, bu sorunun çözümü için başlatılan “demokratik süreci” ve vuku bulan Uludere olayını Türk basınının nasıl ele aldığı irdelenmiştir. Son bölümde incelenen köşe yazısı örnekleri ışığında, 4. Güç olarak basının demokratikleşme sürecinde ne kadar önemli bir rol üstlenmesi gerektiğinin altını bir kez daha çizmeye çalıştık.

KAYNAKÇA

Kitaplar

AKYOL, Mustafa. **Kürt Sorununu Yeniden Düşünmek**. İstanbul. Doğan Kitap Yayın. Kasım 2006.

ALANKUŞ, Sevda. **Medya ve Toplum**. İstanbul: İletişim Vakfı Yayınları. 2003.

BAYRAK, Mehmet. **Kürtler ve Ulusal Demokratik Mücadeleleri**. Ankara. Özge yayınları.1993.

BİLA, Fikret. **Komutanlar Cephesi**. İstanbul: Detay Yayıncılık.2007.

BULAÇ, Ali. **Din, Kent, Cemaat ve Fethullah Gülen Örneği**. İstanbul: Ufuk Kitabevi. Ocak 2008.

BURİNESSEN, Martin Van. **Kürdistan Üzerine yazılar**. İstanbul: İletişim yayınları.

EKİNCİ, Tarık Ziya. **Vatandaşlık açısından Kürt sorunu ve bir çözüm önerisi**. İstanbul: Küresel yayınları.1997.

ENTESAR, Nader. **Kurdish Ethonationalism**. Boulder. Co, Lyne Rienner Puplicher, 1992.

EPÖZDEMİR, Şakir. **Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi**. Peri Yayınları.

HAKAN, Sinan. **Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kürtler ve Kürt Direnişleri**. İstanbul: Doz Yayıncılık. 2007.

HATIPOĞLU, Ömer Vehbi. **Bir Başka Açıdan Kürt Sorunu**. Mesaj yayınları, 1992.

İZADY, Mehrdad R. **Kürtler**. İstanbul: Doz Yayınları.2004.

KARABEKİR, Kazım. **Kürt Meselesi**. İstanbul: Emre Yayınları.

KİRİŞÇİ, Kemal-GARETH M. Winrow. **Kürt Sorunu, Kökeni, Gelişimi**. Tarih Vakfı Yurt Yayınları. 2000.

KÖKSAL, Mustafa Asım, **İslam Tarihi**. İstanbul: Şamil Yayın Evi. Medine Devri 10. c. 17.

KUTLAY, Naci. **İttihat Terakki ve Kürtler**. Ankara: Beybun Yayınları.1992.

KÜÇÜK, Yalçın. **Aydın Üzerine Tezler**. İstanbul: Tekin Yayınevi.1985.

MC DOWALL, David. **A Modern History of the Kurds**. Diane Pub. Co 1996.

MERİÇ, Cemil. **Bütün eserleri. 2. Bu Ülke**.1994.

NİKİTİN, Bazil. **Kürtler**. İstanbul: Özgürlük Yolu Yayınları.1976.

ÖKE, Mim Kemal. **Belgelerde Türk-İngiliz ilişkilerinde Musul ve Kürdistan sorunu 1918-1926**. TKAE yayınları.

PAŞA Ekrem Cemil. **Muhtasar Hayatım**. Bürüksel Kürt enstitüsü.1991.

PERİNÇEK, Doğu. **Kurtuluş Savaşında Kürt Politikası**. İstanbul: Kaynak yay.

TAN, Altan. **Kürt Sorunu**. İstanbul:Timaş Yayınları. Mart 2011.

TANRIKULU, Sezgin. **Demokratik Açılım Kürt Meselesinde Hukuk ve Adalet**. Güncel Hukuk. Ekim 2009.

Dergiler

BULAÇ, Ali. *Mardin Life Dergisi*. Temmuz-Ağustos Sayı: 42008.

FIRAT, Abdülmelik. *Dava Dergisi*. Temmuz 1991. sayı 16.

GÖKALP, Ziya. *Küçük Mecmua*. sayı 1,5 Haziran 1922.

Gazeteler

AKEL, Ali. 'Özür açıklanmaz dilenir!' *Yeni Şafak Gazetesi*.yenisafak.com.tr. 25Mayıs 2012.

ALBAYRAK , Hakan. *Yeni Şafak Gazetesi*. 13 Kasım 2007.

ALTAN, Ahmet.'Niye Öldürüldü O Çocuklar' *Taraf Gazetesi*.www.taraf.com.tr.30 Aralık 2011.

ALTAN, Ahmet. 'Devlet Yardakçılığı ve Ahlak' *Taraf Gazetesi*. www.taraf.com.tr.4 Ocak 2012.

ALTAN, Ahmet. 'Dindarlar ve Kürtler', www.taraf.com.tr.23 Mayıs 2012.

BARANSU, Mehmet. 'Uludere'nin Kanı elinize bulaştı' *Taraf Gazetesi*.www.taraf.com.tr.25 Mart 2012.

BAYRAMOĞLU, Ali. *Yeni Şafak Gazetesi*. 15 Kasım 2007.

BULAÇ, Ali. 'Mazluma Dini Sorulmaz' *Zaman Gazetesi*. www.zaman.com.tr.24 Aralık 2012.

COŞKUN, Bekir. 'Paşa' *Cumhuriyet Gazetesi*.29 Nisan 2012.

ÇAKIR, Ruşen. 'RP'den AKP'ye Kürt Sorunu' 1.2.3 *Vatan Gazetesi*. 27 Aralık 2007.

ÇAKIR, Ruşen. 'Ali Akel'in verdiği insanlık ve gazetecilik dersi' *Vatan Gazetesi*.Haber.gazetevatan.com, 31/ 05/ 2012.

DÜNDAR, Can, 'Bekir Coşkun'u bırak Uludere'nin hesabını ver', *Milliyet Gazetesi*. gündem.milliyet.com.tr.20 Mayıs 2012.

GÖK, Abdurrahman. 'Zamanın Durduğu Acının Derinleştiği Yer: Roboski' www.ozgur-gundem.com.28 Aralık 2012.

HAKAN, Ahmet. 'Devlet halkını bombalar mı?' *Hürriyet Gazetesi*. www.hurriyet.com.tr.2 Ocak 2012.

KAPLAN, Hilal. 'Özür Diliyorum' *Yeni Şafak Gazetesi*, yenisafak.com.tr.1 Ocak 2012.

MALMİSANİJ. 'Kürt Teavün ve Terakki Cemiyet ve Gazetesi' Avesta Yayınları.

ÖZİPEK, Bekir Berat. 'Savaşta böyle şeyler olur mu?' *Star Gazetesi*.stargazete.com.tr/06/06/2012.

ÖZKANAT, Önder. "Uludere ve Medya" .www.derindusunce.org/2012//02/03.

SEVİMAY, Devrim.'Türkiye Kendi modelini arıyor'. *Milliyet Gazetesi*. Yazı Dizisi, 3-13 Ağustos 2009.

Raporlar

ATATÜRK'ün Söylev ve Demeçleri c.1.

AKYÜREK, Salih, **Bilge Adamlar Kurulu Raporu rapor no: 30 s.17** İstanbul 2011.

KURBAN, Dilek-ENSAROĞLU Yılmaz. **Kürt Sorunu'nun Çözümüne Doğru Anayasal ve Yasal öneriler TESEV Demokratikleşme Programı siyasal Raporla Serisi Kürt sorunu 2.**

TOPRAK, Zafer. **Toplumsal mühendislik ve Necmeddin Sahir Silan. Doğu Sorunu Necmettin Sahir Silan raporları** 2010, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

YAYMAN, Hüseyin. **Türkiye'nin Kürt Sorunu Hafızası**. Ankara.Seta Yayınları. Şubat 2011.

Çözüm Mümkün -Çareseri Mimkun-e Demokratik Açılım Üzerine Düşünceler. İstanbul. Nesil Yayınları. Ocak 2011.

Diyarbakır Barosu Başkanlığı **Kürt meselesinin çözümünde öncelikli yapılması gereken hukuk reformu**. Diyarbakır Barosu.

İnternet Haberleri

'Ahmet Hakan Tarafın Tarafını tuttu'. www.gazeteciler.com. 2 Ocak 2012.

'Barzani ve Perwer Diyarbakırda' Hürriyet Gazetesi.www.hurriyet.com.tr.16 Kasım 2013.

'Barzani Diyarbakır Ziyaretini Değerlendirdi' Milliyet Gazetesi.Milliyet.com.tr. 20/ 11/ 2013.

'Bekir Coşkun'a o yazı için soruşturma açıldı!' www.mynet.com,17 Mayıs 2012.

'Devlet Halkını Bombaladı' Taraf Gazetesi. taraf.com.tr.30/ 12/ 2011

'İşte Roboski'nin Tek Mahkumu' www.ilkehaber.com.19 Temmuz 2013.

'İyi de Senin Devlet Halkını Bombaladı' Taraf Gazetesi.www.taraf.com.tr.4 Ocak 2012.
'tr.wikipedia.org/wiki/Uludere.

'Uludere Dünya Basınında' www.kanalturk.com.tr.30Aralık 2011 Cuma.

'Uludere'yi Yazdı Yeni Şafak'tan Kovuldu' www.ensonhaber.com.30 Mayıs 2012.
'www.diyenet.be/Portals/0/VEDA%20hutbesi'. (Aralık 2013).

'Yeni Şafak Yazarı Hilal Kaplan Kürt vatandaşlardan özür diledi'
www.internethaber.com.2 Ocak 2012.